IDENTITY

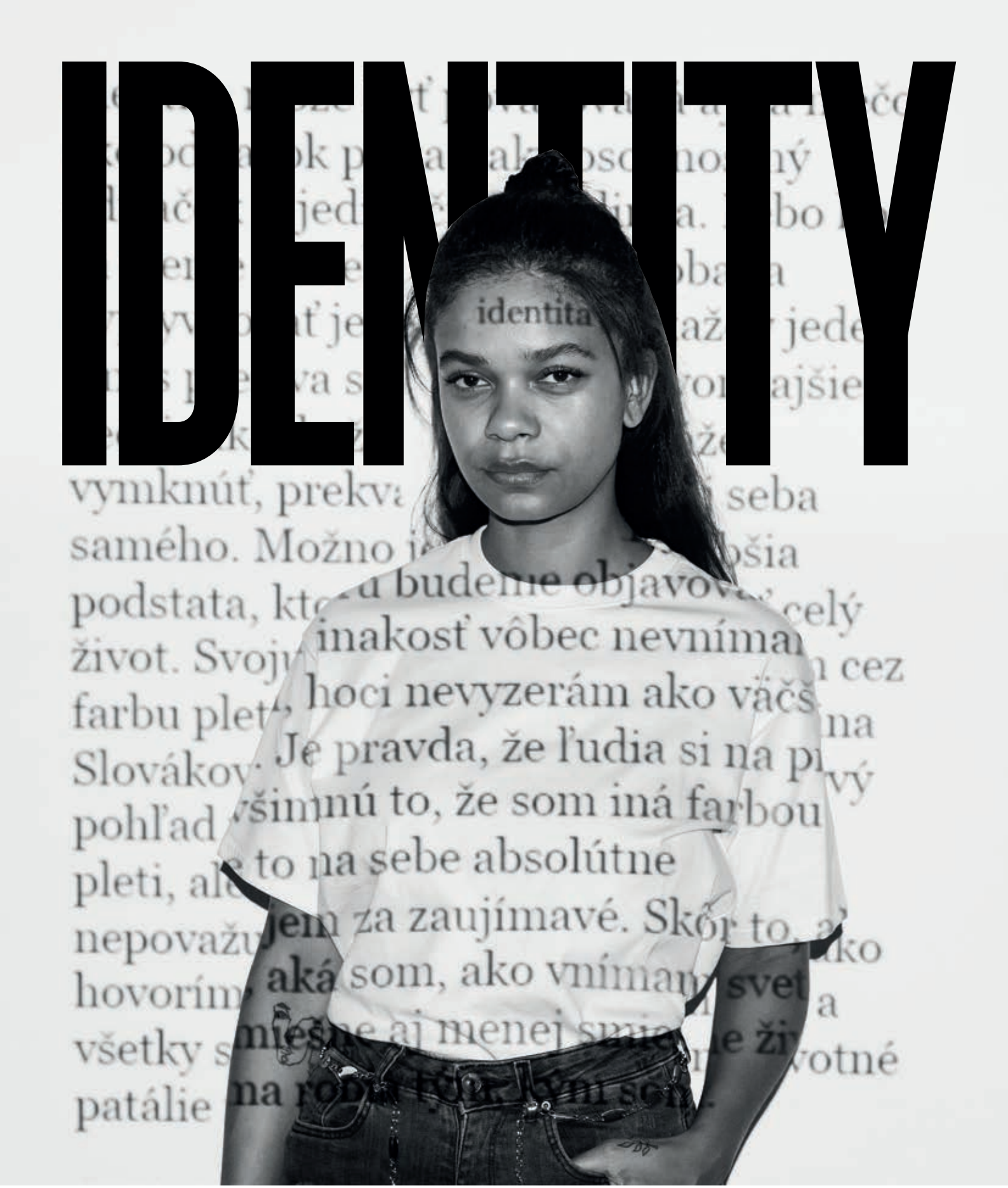

Miriam Mouandou, Kvet Nguyen, Samuel Arbe, Oleksandra Ovčarenko, Sara Azimi, Barhum Nakhlé, Addy Akram, Khalid Albaih, Jürgen Rendl, Mohamed Šukri, Boudewijn Dekker Giovanni Guido, Shrey Kadam, François Daumas, Veronika Mikhaylenko, Florian Niederseer Anastasia Sevastyanova, prieskum, KapaCity, rozhovory, reportáže, eseje, literatúra

ISBN 978-80-89008-65-0
9 788089 008650 >

IDENTITY

Magazín 14. ročníka festivalu [fjúžn]
Bratislava, 12.—21. september 2019
... a ďalšie mestá na Slovensku počas
jesene 2019

Z obsahu

Addy Akram
Keď som začínal ako mestský poslanec, hovorili mi, že cudzinec sa do slovenskej politiky nemá čo starať
rozhovor
06 — 13

KapaCity
Aby mesto poznalo svojich cudzincov a cudzinci svoje mesto
výskum
14 — 19

Odkiaľ si?
Kvet Nguyen
Samuel Arbe
Oleksandra Ovčarenko
Miriam Mouandou
Sara Azimi
Barhum Nakhlé
fotoprojekt
28 — 57

Khalid Albaih
Najlepšie sa mám na internete, tam mi nevypršia víza
rozhovor
74 — 83

I — VII Eseje
Boudewijn Dekker
Giovanni Guido
Shrey Kadam
François Daumas
Veronika Mikhaylenko
Florian Niederseer
Anastasia Sevastyanova
96 — 111

identita
pleti, ale to
nepovažujem za zaujímavé.
ako hovorím, aká som, ako
svet a všetky smiešne aj menej
životné patálie ma robia tým,
som.

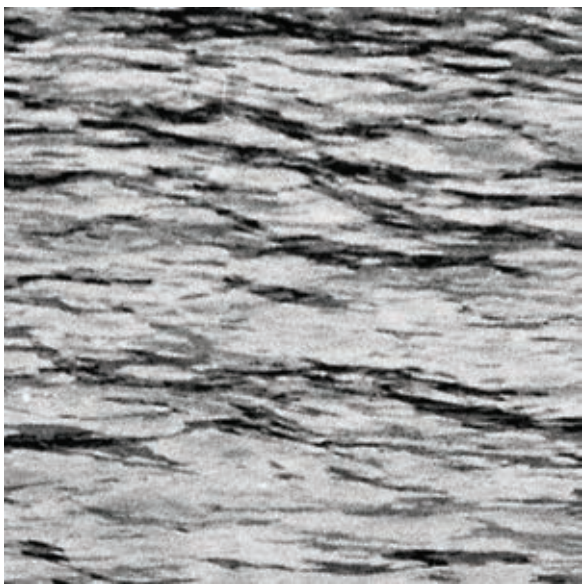

O nálepkách

Kde je hranica vlastného *ja*, kedy sa tvorí *my* a prečo vznikajú *oni*? Všetci okolo seba vytvárame sociálne väzby, budujeme komunity a spoločenstvá, prenikáme do priestoru toho druhého, tej druhej. Vplývame na seba, občas do seba vrážame, inokedy súdržne zdieľame.

Identita každého z nás má rôzne aspekty, vyvíja sa v čase a v rôznych kontextoch. Tému IDENTITY sme si pre 14. ročník festivalu [fjúžn] zvolili, aby sme ukázali, že rozmanité a často nepoznané identity majú aj ľudia, ktorých spoločnosť nálepkuje. Utečenec, cudzinka, moslim, Afričanka – to všetko sú nálepky, ktoré bránia vzájomnému spoznávaniu.

V tomto magazíne nájdete výpovede mnohých ľudí, ktorých by sme mohli označiť ako migrant či cudzinka. Ich príbehy sú však oveľa bohatšie než stručná informácia o miestach ich pôvodu. A každý a každá z nich vnímali identitu rozdielne: identita ako istota, identita ako svetonázor, identita ako príslušnosť, identita ako povolanie, identita ako inakosť, identita ako strach z druhých. Identita ako sociálny konštrukt. Identita ako strach zo seba. Identita ako konkrétny človek.

Aj vizuál tohto ročníka festivalu nabáda strhávať známe nálepky, ktoré si často úzkoprso prisudzujeme – Srbi sú lacnou pracovnou silou, islam zas bezpečnostnou hrozbou – ale pozor! Mentálne skratky vždy vedú do slepej uličky. Ak sa z nálepiek stáva stereotyp, živná pôda predsudkov, vyklíči z nich strach a nenávisť.

Konfrontovať vlastný strach si vyžaduje odvahu. Buďme teda odvážni. Objavujme. A hoci je identita človeka často nejednoznačná a zneisťujúca, niekde tam, v neistom, inom, môže byť práve niečo nové, oslobodzujúce, čo prekračuje pomlčku medzi buď – alebo. A možno práve tam je rozmanitosť v najhlbšej podstate.

Anna Jacková
Nadácia Milana Šimečku

ADDY AKRAM

text
Karol Sudor
Autor je redaktorom
Denníka N

foto
Andrea Kalinová

Keď som začínal ako mestský poslanec,

hovorili mi, že cudzinec sa do slovenskej politiky nemá čo starať

Addy Akram sa narodil v roku 1969 v Londýne, vyštudoval právo, filozofiu a humanitné vedy. V Londýne pracoval ako koncipient v exekútorskej spoločnosti, v roku 1993 však odišiel robiť lektora angličtiny do Spišskej Novej Vsi, kde dodnes žije a riadi jazykovú školu. Štvrté volebné obdobie je tamojším komunálnym poslancom a prvé obdobie aj župným poslancom. Od júla 2013 je Konzulárnym správcom pre veľvyslanectvo Spojeného kráľovstva Veľkej Británie a Severného Írska v Bratislave.

Karol Sudor:
Keď ste sa ako mladý človek rozhodli opustiť Londýn a učiť angličtinu na Slovensku, zrejme ste neplánovali, že tu strávite ďalších 26 rokov. Čo o tom rozhodlo?

Addy Akram:
Po škole som v Londýne začal pracovať ako koncipient v právnickej firme, ale bola to strašná nuda. Spolužiak sa práve vtedy chystal, že pôjde učiť angličtinu na jeden rok do cudzej krajiny. V danej situácii ma nemusel dlho presviedčať, aby som šiel s ním.

Absolvovali sme rýchly kurz pre učiteľov a hneď nám aj ponúkli miesta. Najskôr bola v hre Praha, potom Bratislava, ale skončili sme v Spišskej Novej Vsi. Síce sme mali zmluvu len na deväť mesiacov, ale po ukončení školského roka a odchode domov som sa rozhodol vrátiť.

KS:
Prečo? Prišli ste v čase rozpadu Československa a nastupujúceho mečiarizmu.

AA:
Politická situácia o mojom odchode nerozhodovala. Po roku som tu už totiž mal veľa kamarátov, ktorí boli len o trochu mladší. Mal som 23 rokov, oni práve maturovali. Priťahoval ma aj tunajší spôsob života, ktorý bol úplne iný ako vo veľkomeste.

Áno, Londýn poskytuje úžasné možnosti na zábavu aj pracovné príležitosti, ale kontrast medzi ním a Spišskou Novou Vsou mal svoje čaro. Cítil som sa, ako keby som pristál na inej planéte. Nik sa nikam neponáhľal, všetko bolo pokojnejšie. Vyhovuje mi to dodnes. Rolu zohralo aj to, že som si tu našiel priateľku, ktorá sa neskôr stala mojou manželkou. A keďže sme spolu mali deti, môj návrat domov bol čoraz nepravdepodobnejší.

KS:
Čo na to, kde žijete, hovorí vaša rodina?

AA:
Kým sa neoženil, chodil sem často najmä môj brat. Chodí stále, hoci už zriedkavejšie. Mama mi zomrela, keď som mal 16 rokov. Keď som otcovi prvýkrát povedal, že prerušujem právnickú prax a odchádzam na rok na Slovensko, bol z toho zhrozený.

Sľúbil som mu preto, že po roku sa určite vrátim. Lenže potom zistil, že sa tak nestane, a tak sa veľmi nahneval. Po oznámení, že sa na Slovensku chystám aj oženiť, prestal so mnou komunikovať, dokonca mi neprišiel ani na svadbu. Hovoril tiež, že ma vydedí. To bolo v roku 1995.

O tri roky neskôr sa nám narodil syn, čo ho trochu obmäkčilo. Pricestoval na Slovensko, na všetko sa však len sťažoval, nič sa mu tu nepáčilo. Vnímal vás ako krajinu, ktorá mu ukradla syna. Neskôr už sem príliš nechodil, tak som cestoval ja do Londýna.

Teraz už má 84 rokov a vzhľadom na zdravotný stav nemôže byť sám. Býva u mňa na Slovensku a je tu mimoriadne spokojný. Jeho názor sa teda nakoniec zmenil.

KS:
Vyrastali ste v multikultúrnom východnom Londýne. Čo je to za miesto?

AA:
Ide o finančne menej náročnú časť metropoly. Sú tam lacnejšie byty na prenájom, takže láka najmä cudzincov, a je jedno, či sú z Afriky, Poľska, Rumunska alebo Slovenska. Keby ste tam teraz prišli, videli by ste, že 99 percent tamojších ľudí sú imigranti z rôznych kultúr. Niekomu pri pohľade na toto miesto napadne, že Londýn už vlastne ani nemá pôvodnú identitu. Záleží na tom, či sa na ten priestor človek pozerá bez predsudkov alebo s nimi.

KS:
Riešite niekedy svoju identitu v zmysle, či ste Brit, Slovák alebo Ind, keďže máte indické korene? A je to vôbec potrebné riešiť?

AA:
Je to ešte zamotanejšie. Otec sa síce narodil v Indii, ale v roku 1947 sa krajina rozdelila na Indiu a Pakistan, takže sa stal Pakistancom. Nakoniec odišiel do Anglicka. Kým som bol malý, prakticky každé leto sme trávili dvojtýždňovú dovolenku v Pakistane.

Kým som žil v Londýne, svoju identitu som neriešil. Nezamýšľal som sa nad tým, lebo som sa pohyboval v multikultúrnom prostredí. Tu sa mi často stáva, že ľudia sa pýtajú, kým sa cítim byť. Odpovedám, že v prvom rade som Brit. Mne by taká odpoveď postačovala. Oni však na to reagujú neveriacky a ďalej zisťujú môj pôvod, lebo sa im nezdá môj výzor. Vtedy mi je hneď jasné, že za tým čosi je.

KS:
Nuž, pre niekoho sú dôležité nálepky.

AA:
Nerozumiem tomu, lebo keby som stretol černocha, ktorý na otázku, odkiaľ je, odpovie, že z Chicaga, ani by mi nenapadlo riešiť, odkiaľ prišli jeho prarodičia. To, že nevyzerám ako beloch, predsa ešte neznamená, že nie som Brit.

Na ľuďoch, ktorých detailne zaujíma môj pôvod, niekedy vyslovene vidieť z tónu reči, gest aj mimiky, že ma potrebujú niekam zaškatuľkovať. Aj preto im nestačí informácia, že som z Londýna. Akoby si museli nejako potvrdiť svoje podozrenie, že v skutočnosti som minimálne z Ázie či Afriky a že určite som moslim či aspoň Žid, čo by im dodalo oprávnenie komunikovať so mnou z nadradenej pozície. Vnútorne nedokážu prijať, že by som mohol byť obyčajný Angličan.

Raz mi na jednej diskusii istý človek veľmi odporne povedal: „Bez urážky, ale to, že sa potkan narodí v nemocnici, ešte neznamená, že je človek.“ Podobné reči ma síce uraziť nedokážu, ale bolo desivé vidieť, že svoje vyjadrenie považuje za normálne. Našťastie sa ma vtedy iní ľudia zastali, dokonca ho zahanbili, takže sa ospravedlnil. Žiaľ, už to bolo vyslovené.

KS:
Identita sa často spája s národnou hrdosťou. Je možné byť hrdý na to, o čo sme sa nezaslúžili, len sme sa tam narodili?

AA:
Hrdý a pyšný môžete byť na svoju kultúru, tradície a rôzne pozitívne veci, ktorými disponuje každá krajina na svete. Ak je však niekto hrdý na to, že je Slovák či Brit, lebo si myslí, že je lepší ako ľudia z iných národov, je to neprirodzené, umelé a chybné.

KS:
Mám kamaráta z Indie, ktorý prišiel žiť na Slovensko v 90. rokoch. Prvé roky si užil svoje, keďže domáci ho považovali za Róma. Zažili ste na Spiši niečo podobné?

AA:
Jasné, dialo sa to opakovane, vždy však šlo len o drobné incidenty. Napríklad v obchodoch. Vtedy tu neboli supermarkety, len menšie potraviny bez kamier, a keď som do niektorých vošiel, mal som pocit, že predavačky ma preventívne sledujú, či niečo nekradnem. Nepôsobilo to na mňa dobre. Až neskôr som zistil, že to robia, lebo ma považujú za Róma.

Spišská Nová Ves je však malé mesto, takže ľudia rýchlo zistili, odkiaľ som, a prestalo sa to diať. Okrem toho, v meste žije aj niekoľko Brazílčanov a Vietnamcov. Na druhej strane, hoci tu žijem už 26 rokov, občas mám stále pocit, že som tam vnímaný ako nejaká anomália. Akoby boli cudzinci pre Slovákov stále čosi nezvyčajné.

KS:
Faktom je, že postoje voči cudzincom sa začali vyostrovať počas utečeneckej krízy a najväčšie výhrady voči nim zaznievajú asi od tých, ktorí nikdy žiadneho nevideli.

AA:
Na Spiši vždy boli ľudia, ktorí pomerne veľa cestovali, napríklad za prácou, ale aj takí, čo neboli nikde. Tí sa voči cudzincom vyhraňujú najmä z neznalosti. Ich menšia tolerancia teda primárne súvisí s absenciou osobnej skúsenosti. Zväčša platí, že kto sa pravidelne stretáva s ľuďmi z iných kultúr, pochopí, že nie sú nebezpečenstvom.

KS:
Poznám však veľa Slovákov, ktorí kritizujú iné kultúry, hoci sami dlho pracujú v zahraničí.

AA:
Nič nie je stopercentné. Aj ja vnímam extrémistické postoje u mnohých ľudí, ktorí pracujú vonku. Súvisí to s ich konkrétnymi skúsenosťami – niekto pracuje, žije a kamaráti sa aj s ľuďmi inej rasy a inej kultúry, lebo nemá žiadne komplexy a pristupuje k nim bez predsudkov.

Sú však aj takí, ktorí sú menej úspešní, a svoj neúspech radi pripisujú iným. Sami sú migrantmi, ale nadávajú na ostatných. A potom sú aj ľudia, ktorí sú tolerantní, ale majú zlé osobné skúsenosti s ľuďmi iných kultúr. Takých sa snažím chápať a počúvať.

Horšie je, že k nevraživosti voči cudzincom na Slovensku výrazne prispievajú vysokopostavení politici, dokonca bývalý premiér. Ak sa pred voľbami stane veľkou témou heslo Chránime Slovensko, pričom voličov lživo strašia, že vonku čakajú hordy migrantov, ktoré chcú útočiť na ich krajinu, preto polícia musí strážiť hranice, buduje to v ľuďoch pocit ohrozenia.

Keď si k tomu pripočítame vplyv hoaxov a konšpiračných informácií zo sociálnych sietí a podivných webov, vytvára to zvláštnu a výbušnú zmes. Ľudia majú odjakživa strach z neznámych vecí, preto je neférové, ak to zneužívajú aj politici.

KS:
Mnohí hovoria, že sila extrémistov sa preceňuje, že ich hlučnosť a množstvo je skreslené silou sociálnych sietí ako Facebook.

AA:
Je to možné. Osobne sa na sociálnych sieťach, ktoré vnímam ako priestor na diskusiu, vôbec netajím svojím názorom na extrémistov. Keď však napíšem nejaký status, v ktorom prezentujem svoj liberálny pohľad na svet, pre niektorých som automaticky protislovenský. Slovo liberál sa tu pomaly stáva nadávkou.

Nevravím, že ide o priame útoky, ale na pozadí zreteľne cítiť extrémne postoje. Na druhej strane to beriem ako normálnu vec, to isté by sa zrejme dialo, aj keby som to písal v Anglicku či Francúzsku.

KS:
Každý z nás má viac identít. Ako by ste odpovedali na otázku, kto ste?

AA:
Som Brit, žijúci na Spiši, riaditeľ jazykovej školy, lektor angličtiny, otec, poslanec, občan, sused, kamarát, známy. Keďže neustále učím angličtinu v rámci firemných kurzov aj v škole, primárne sa cítim byť lektorom.

S tým je zase priamo spojený môj britský pôvod, lebo jednak sa tam rozprávame mojím rodným jazykom, jednak rozoberáme tamojšie témy a kultúru. Jednou z mojich identít je teda aj akýsi ambasádor pre anglické veci na Spiši. Inak som silno proeurópsky orientovaný a vôbec sa nestotožňujem s katastrofálnym Brexitom.

KS:
Ľudia však zvyknú „nálepkovať“, pričom práve nálepky typu cudzinec, moslim, utečenec, migrant a podobne často bránia poznaniu tých druhých. Stalo sa vám to?

AA:
Jasné. Keď som chcel vstúpiť do komunálnej politiky, dostal som jednu veľkú nálepku – cudzinec sa vraj nemá čo starať do slovenskej politiky. A to ani vtedy, keď má volebné právo ako obyvateľ mesta. Niektorí ľudia mi to dávali dosť pocítiť, moja snaha pomôcť veciam verejným sa vnímala negatívne.

Snažil som sa argumentovať, že aj Slovák v Anglicku, ak má volebné právo, získava právo byť volený. Je to len vec ochoty a snahy. Faktom je, že dodnes som asi jediný Brit, ktorý bol zvolený do politickej funkcie v strednej Európe.

KS:
Majú teda cudzinci v slovenskej politike horšiu východiskovú pozíciu? Niečo na spôsob „cudzie nechceme, svoje si nedáme“?

AA:
Áno. Veľkou prekážkou pre nich býva nielen pôvod, ale aj jazyk. Mne mimoriadne pomohlo, že som už roky učil a ľudia ma v malom meste poznali. Ak sa aj so mnou nedostali do osobného kontaktu, minimálne o mne od niekoho počuli. Aj dnes síce občas počujem otázku, akým právom chce cudzinec spravovať slovenské záležitosti, ale postupne také názory ubúdajú, lebo vidia moju prácu.

KS:
Zneužívala sa voči vám aj nálepka moslima?

AA:
Nie. Môj otec je síce veľmi liberálny moslim, ale ja osobne som ateista. Keby som však bol veriaci, rozhodne by som sa nehanbil priznať k tomu, že som moslim. O tom, že Boh neexistuje, som presvedčený od detstva, ale rešpektujem každú vieru, každé náboženstvo. Ak poskytujú ľuďom návod a pravidlá na to, ako správne a morálne žiť, nevidím v nich žiadny problém.

KS:
Čo latentný rasizmus?

AA:
Zažíval som ho len na začiatku. Dnes sa s ním v bežnom živote nestretávam, lebo v Spišskej Novej Vsi ma už pozná snáď každý. Problémy však nemám ani inde na Slovensku. Všimol som si, že keď ľudia, a nielen na úradoch, vidia, že mám snahu rozprávať po slovensky, hoci s chybami, sú otvorenejší. Navyše sa snažím správať aj vyzerať ako zdvorilý a slušný človek. Môj osobný pocit teda je, že ľudia ma pri živom kontakte berú normálne.

KS:
Premýšľali ste, ako môžu niektorí veriť nezmyslom, že každý Žid je hrabivý, každý Róm zlodej, každý moslim terorista, každý černoch menej inteligentný a podobne? Musia predsa vidieť, že to tak nie je, že ľudia sa delia len na dobrých a zlých.

AA:
Občas vážne pochybujem, že to vidia, lebo manipulácia dokáže veľa. Jeden človek v USA si chcel urobiť vlastný prieskum o extrémistických názoroch, a tak začal „lajkovať“ také stránky. Jeho časová os na Facebooku sa postupne zaplnila nenávistnými, rasistickými a xenofóbnymi vecami, až on sám na iných pôsobil ako extrémista.

Predstavte si, že niekto dlhodobo dostáva jednostranné informácie z pochybných webov, pričom je príliš národne orientovaný a menej schopný analyzovať zdroje. Do toho mu premiér opakovane hovorí, že mainstreamové médiá iba klamú. Čo sa stane? Totálne mu to zdeformuje vnímanie. Takto sa aj z relatívne zdravého človeka vplyvom sociálnych sietí môže stať extrémista.

KS:
To, že extrémisti v politike neponúkajú reálne riešenia, zistí každý, kto si prečíta ich programy, prípadne počúva, čo chcú urobiť. Čím si vysvetľujete, že ich volí toľko ľudí?

AA:
Ich frustráciou. Už nemajú koho voliť, lebo po tom všetkom ostali skeptickí. Ak je niekto frustrovaný, ale inteligentný, hľadá primárne stranu, v ktorej vidí nádej bez toho, aby hľadal aj rýchle a radikálne riešenia. Lenže sú aj takí, ktorí sú už takí sklamaní z vývoja politiky, že ich voľba kotlebovcov sa dá vnímať ako volanie o pomoc. A potom sú tu skutoční extrémisti, ktorých reálne riešenia problémov nezaujímajú, lebo v skutočnosti ich ženie nenávisť.

Hovoril som o tom aj so svojimi študentmi, ktorí sa v prezidentských voľbách chystali voliť Čaputovú, Mistríka či Mikloška. Sami však priznávali, že majú spolužiakov, ktorí

budú voliť Kotlebu či Harabina. Osobne tomu nerozumiem, ale zjavne ich vnímajú ako alternatívu, keďže nepoznajú ich minulosť. Pre nich sú to antisystémoví hrdinovia a rebeli, ktorí urobia poriadok.

KS:
Čo s tým? Ako sa pozerať na ľudí bez nálepiek, aby nám neunikali ich pravé identity?

AA:
Pomôže len osobný kontakt, empatia, súcit, zvedavosť. Keď poznáte niekoho osobný príbeh, už to pre vás nie je anonymný človek, ktorého sa treba báť. Osobné skúsenosti menia stereotypný pohľad. Je to banálne – skúste si sadnúť s cudzincom, porozprávať sa s ním, vypočuť si ho, povedať mu o svojich starostiach. Zistíte, že viac vecí vás spája, než rozdeľuje, že máte spoločné hodnoty aj postoje. Tolerancia a ochota prijímať nové informácie sa nedajú nahradiť ničím iným.

KS:
Ako dnes vnímate Slovensko?

AA:
Slováci síce majú niektoré svoje typické črty, ale nerád generalizujem, každého sa snažím brať individuálne a na základe svojej osobnej skúsenosti. V takom prípade je úplne jedno, odkiaľ kto pochádza.

Hovoriť môžem najmä o Spiši – ide o miesto, kde je čisto, bezpečne, príjemne, kde je nádherná príroda, bohatá kultúra a história, kde sú moji najbližší priatelia. Mám rád aj Oravu, Liptov či Vysoké Tatry. Slovensko má skvelé miesta, na ktoré občas až nemám slov, aby som ich opísal.

text
Elena G. Kriglerová
Alena H. Chudžíková
Autorky sú výskumníčky v Centre pre výskum etnicity a kultúry

foto
Kvet Nguyen

KapaCity

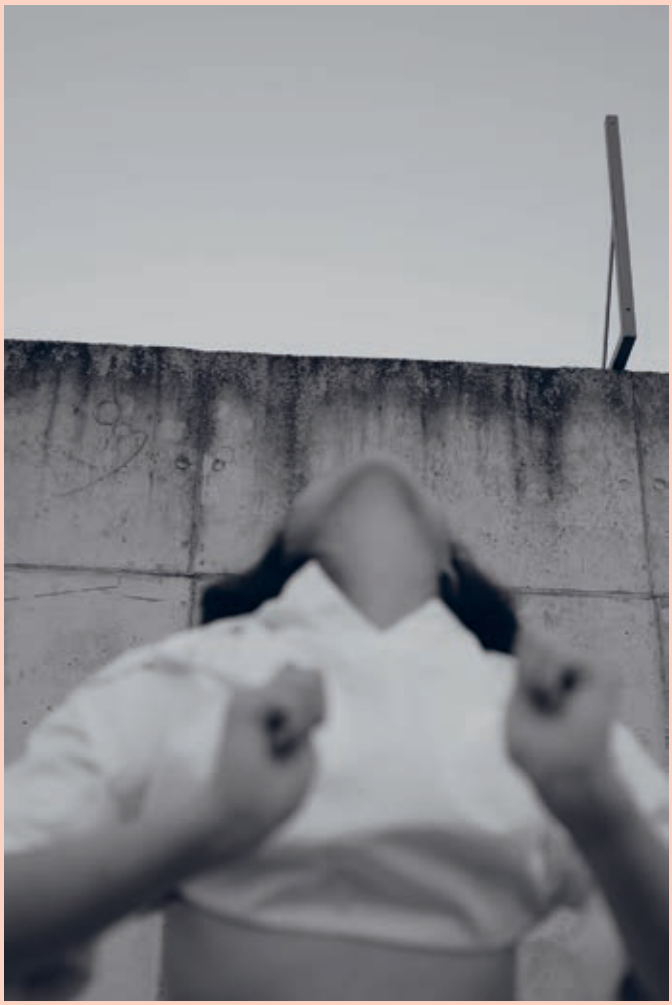

Aby mesto poznalo svojich cudzincov & cudzinci svoje mesto

15 výskum

Keď sa sťahujete do novej krajiny, sťahujete sa na nejaké konkrétne miesto, do konkrétneho bytu či domu, na konkrétnu ulicu, do konkrétneho susedstva. Nájdete si prácu, svoje deti zapíšete do miestnej školy, na nákup chodíte do supermarketu na rohu a možno si kupujete kávu v kaviarni oproti. Postupne spoznávate svojich susedov a susedy, na rodičovských združeniach stretnete ďalších rodičov a možno prehodíte pár slov, vaše deti si na ihrisku možno vymenia hračky s inými deťmi.

Novú krajinu spoznávate cez každodenné stretnutia a pozorovania bežného života v komunite, do ktorej ste sa prisťahovali. Práve preto má v integrácii nezastupiteľnú úlohu miestna samospráva – je tomuto životu najbližšie a má k dispozícii najlepšie nástroje (tzv. praktické politiky) na to, aby vytvárala priestor na spokojný život pre všetkých. A o tom predsa integrácia je – aby sa všetci, ktorí v meste žijú, v ňom cítili ako doma.

Projekt KapaCity

Práve preto sa štyri slovenské mimovládne organizácie Liga za ľudské práva, CVEK, Nadácia Milana Šimečku a Marginal rozhodli spojiť so štyrmi samosprávami v projekte, ktorý by mal napomôcť tomu, aby cudzinci poznali svoje mesto a mesto poznalo svojich cudzincov. Týmito samosprávami sú Bratislava, Trnava, Banská Bystrica a Košický samosprávny kraj.

Naším cieľom je spoznať situáciu v jednotlivých mestách a nájsť spôsoby, akými môže samospráva urobiť svoje mesto priateľským aj pre cudzincov, ktorí v ňom žijú. Na to je potrebné, aby mesto vedelo, akí cudzinci tam žijú, čo mestu môžu priniesť, s akými bariérami sa stretávajú a čo potrebujú od mesta. Jednak preto, aby si splnili všetky povinnosti, ktoré voči nemu majú, ale najmä, aby mohli dostávať rovnaké alebo podobné služby ako všetci ostatní obyvatelia.

Okrem toho sa však snažíme zistiť aj to, čo potrebujú samotné mestá na to, aby vedeli efektívne začleňovať cudzincov do existujúcich mestských komunít. Na dosiahnutie sociálnej súdržnosti je potrebné, aby sa ľudia navzájom poznali, udržiavali dobré vzťahy a väzby.

Zároveň je veľmi dôležité, aby bola téma migrácie komunikovaná voči obyvateľom tak, aby z cudzincov nemali strach a aby ich vnímali ako bežnú súčasť spoločenstva. V projekte sa preto snažíme zabezpečiť, aby samosprávy mali dostatok štatistických informácií o cudzincoch, aby zamestnanci miest a kraja vedeli, ako k cudzincom pristupovať, poznali svoje kompetencie a legislatívu. Vďaka tomu budú môcť pristupovať k novým obyvateľom zo zahraničia spravodlivo a rovnocenne, ale aj predchádzať potenciálnym konfliktom.

Celý svet v slovenských mestách

Na úvod našich aktivít sme zmapovali situáciu cudzincov v jednotlivých mestách a kraji. Ukázalo sa, že v samosprávach zapojených do nášho projektu žije viac ako polovica všetkých cudzincov žijúcich na Slovensku. V Banskej Bystrici napríklad v roku 2018 žilo vyše 2 500 cudzincov, v Trnave to bolo takmer 5 000 cudzincov a v Košickom samosprávnom kraji takmer 13 000. Najviac cudzincov žilo v Bratislave – takmer 35 000.

Ich rozmanitosť je skutočne veľká, pochádzajú takmer zo všetkých krajín sveta. Sú medzi nimi ľudia v rôznom veku, aj keď prevažujú mladší ľudia v ekonomicky aktívnom veku (až 80 %).

Momentálne najviac cudzincov prichádza z Ukrajiny a Srbska, ale migrantské komunity v jednotlivých mestách sú z dlhodobého hľadiska veľmi rozmanité. Napríklad v Banskej Bystrici žijú cudzinci z 84 rôznych krajín a v Trnave z 80. Medzi krajinami pôvodu tak často nájdeme aj Irán, Rusko, Čínu, Vietnam, Afganistan, USA, Indiu, Macedónsko a mnohé ďalšie.

Prichádzajú zo všetkých možných dôvodov – za prácou, za vzdelaním, ale sú medzi nimi aj ľudia, ktorí museli zo svojich krajín utiecť z dôvodu prenasledovania. Niektorí prichádzajú so svojimi rodinami, a tak je aj na školách čoraz viac detí, ktoré sa nenarodili na Slovensku a ich materinský jazyk je iný ako slovenský. Iní zas prichádzajú ako dočasní pracovníci, ktorí majú rodiny v krajine pôvodu.

Vlastne áno, nejakí tu žijú...

Mestá sú veľakrát prekvapené, keď zistia, koľko cudzincov na ich území žije a z akých rozmanitých krajín pochádzajú. Cudzinci sú pre obyvateľov miest, ale aj pre zástupcov samospráv zatiaľ stále pomerne neviditeľní. Ak majú ľudia posúdiť, koľko cudzincov v ich meste žije, ich odhady sú zväčša oveľa nižšie ako v skutočnosti.

Ak sa však začnú zamýšľať, či nejakých cudzincov vo svojom okolí poznajú, uvedomia si, že ich vlastne denno-denne stretávajú. Spomenú si na lekára zo Sýrie, ku ktorému chodí ich mama, alebo majiteľa reštaurácie, kam niekedy zájdu na obed. Ich deti učí v centre voľného času učiteľka hudobnej výchovy z Ukrajiny. Prípadne si nedávno dali opraviť topánky u obuvníka, ktorý mal srbské meno a trochu zvláštny prízvuk.

Cudzinci v mestách?

„Vaše deti budú rásť nielen ako my, ale aj ako občania vašej novej krajiny“

Zároveň si však uvedomia, že ich už ani nevnímajú ako cudzincov. Na jednej strane je to možno dobré – vnímajú ich ako súčasť miestnej komunity. Na druhej strane však možno nechtiac prehliadajú kultúrnu rozmanitosť, ktorá v meste nepopierateľne existuje a mohla by byť zdrojom obohatenia.

Cudzinci nie sú ani témou lokálnych politík. Keď sa pripravujú strategické plány na rozvoj mesta alebo komunitné plány, nenájdeme v nich potrebu lepšieho zapájania cudzincov do života mesta alebo reflektovanie ich potrieb. Politiky si nedávajú za cieľ prekonávanie bariér, ktorým mnohí cudzinci čelia. Samosprávy o svojich obyvateľoch pochádzajúcich z iných krajín toho veľa nevedia a nepoznajú ani ich problémy, ktoré môžu vyplývať z ich odlišného pobytového statusu. Neviditeľným však pre mestá zostáva aj potenciál cudzincov – prichádzajú z rôznych krajín a kultúr, prinášajú nové pohľady na svet a nové skúsenosti. Stretávame sa s cudzincami s bohatými skúsenosťami napríklad s dobrovoľníctvom či komunitným organizovaním, ktoré sú v ich krajinách veľmi rozvinuté a mohli by byť prínosom aj pre slovenské mestá a obce.

Druhým dôvodom, pre ktorý téma integrácie nie je súčasťou lokálnych politík, je to, že v mestách zapojených do projektu doposiaľ neboli ani žiadne výraznejšie konflikty, ktoré by vyplývali z kultúrnej rozmanitosti. Mestá teda cudzincov nevnímajú ako „problém, ktorý treba riešiť“. Tento prístup je pri nastavovaní politík pomerne častý – kým nás nejaká skupina „netlačí v topánke“, nevenujeme jej významnejšiu pozornosť. Je to však krátkozraké. Práve dobrými a kvalitnými politikami je možné predchádzať sociálnemu vylúčeniu, napätiu a konfliktom.

Integrácia je aj o tom, aké majú cudzinci možnosti vytvárať si vzťahy s miestnymi obyvateľmi. Kritériom je, do akej miery je miestna komunita otvorená prijímaniu nových ľudí za svojich. V Trnave napríklad radi príjmu všetkých, ktorí do mesta prichádzajú s „dobrým úmyslom“, teda prinášajú pre mesto niečo pozitívne. Nemusí pritom ísť vyslovene o nejakú cielenú aktivitu v prospech mesta, ale stačí, že človek rešpektuje miestnu komunitu a jej zvyklosti. Na to však potrebuje vedieť, „ako to v meste chodí“, preniknúť do existujúcich vzťahov, čo vôbec nie je jednoduché. Práve v tom je úloha domáceho obyvateľstva – otvoriť sa

cudzincom a dovoliť im spoznať nás. Nielen preto, aby si oni osvojili to naše alebo my to ich, ale preto, aby sme spoločne vytvárali niečo nové, novú komunitu, v ktorej sa nebudeme potrebovať deliť na „my“ a „oni“.

Čo to znamená pre samotných cudzincov, vyjadrila jedna respondentka z Ukrajiny:

„Hovorí sa, že keď sa presťahujete do inej krajiny, mali by ste si všímať ľudí, či chcete, aby vaše deti boli miestnym podobné. Pretože ony budú prijímať všetko z prostredia, v ktorom vyrastajú. Budú rásť nielen ako vy, ktorí ste žili v inej krajine, ale budú podobné občanom krajiny, v ktorej budete bývať.“

Tieto slová zachytávajú potrebu zachovať si časť svojho JA, ktoré súvisí so životom v pôvodnej krajine, a zároveň prijať niečo z nového domova. A to sa nevylučuje s rešpektovaním miestnych zvyklostí a tradícií. Cieľom je hľadať rovnováhu v rozmanitosti, ako povedal zástupca jednej mimovládnej organizácie: „Treba im poskytnúť priestor, ale musí to byť vyvážené.“

Ako ďalej?

Dobrou správou je, že niektoré mestá si už začínajú uvedomovať potrebu začleňovania cudzincov práve na lokálnej úrovni. Naše štyri zapojené samosprávy sa už k tejto téme hlásia aj na politickej úrovni. Vo väčšine samospráv sa nám darí komunikovať priamo s vedením, do viacerých aktivít sa zapájajú aj zamestnanci miest a kraja. Prostredníctvom tréningov sa nám darí scitlivovať ľudí, ktorí prichádzajú do kontaktu s cudzincami, zoznamujú sa so svojimi právomocami, ktoré vyplývajú zo špecifickej legislatívnej situácie cudzincov. Do budúcnosti však potrebujeme kvalitnejšie nastaviť zber štatistických údajov, aby mestá vedeli svoje politiky kvalitne a efektívne zacieliť aj na cudzincov. Toto je dôležité pre časť vety „mesto pozná svojich cudzincov“.

Aby platila aj druhá časť vety – „cudzinci poznajú svoje mesto“, je potrebné dobre nastaviť poskytovanie informácií, ktoré dostávajú cudzinci, keď sa prisťahujú do niektorého zo slovenských miest. Mestá by mali vedieť zrozumiteľne vysvetliť, čo ich po príchode čaká, kam sa môžu obrátiť, keď potrebujú zapísať svoje dieťa do školy, keď sa ocitnú v nejakej komplikovanej situácii, alebo keď hľadajú prácu či možnosti trávenia voľného času.

Dôležitá je aj symbolická politika a dobrá komunikácia. Predstavitelia samospráv by mali cudzincom, ale aj ostatným obyvateľom vysielať jasnejšie signály, že aj cudzincov vnímajú ako obyvateľov svojho mesta a uvedomujú si príležitosti, ktoré takéto spolužitie vytvára pre všetkých obyvateľov.

Dobrým zdrojom informácií a inšpirácií, ako nastavovať kvalitné lokálne politiky začleňovania, môžu byť skúsenosti z iných krajín. To je ďalšia z oblastí, na ktoré sa v projekte budeme v najbližšom období zameriavať.

Projekt KapaCity je teda dôležitým pilotným projektom, ktorý môže slúžiť ako dobrý odrazový mostík pre dlhodobé aktivity, ktoré samosprávy môžu voči cudzincom vykonávať. Nekladie si za cieľ vyriešiť všetko za rok alebo dva. Nedáva presné návody alebo recepty, ako cudzincov začleniť. Ukazuje však, že dobrou spoluprácou medzi mimovládnym sektorom a samosprávami môže vznikať synergia, ktorá v budúcnosti prinesie pozitívne efekty pre dobré vzájomné spolužitie v mestách, ktoré sa stávajú z roka na rok rozmanitejšími.

Nevidíme ich, ale nedôverujeme im: cudzinci a cudzinky medzi nami

text
Nina Galanská
Autorka pracuje
v Nadácii Milana Šimečku

O prieskume

V Nadácii Milana Šimečku sme si v rámci festivalu [fjúžn] nechali vypracovať prieskum na tému vnímania migrácie a migrantov v slovenskej spoločnosti, ktorý zrealizovala agentúra Focus na vzorke 1 008 respondentov v marci 2019. Pýtali sme sa na počet cudzincov žijúcich na Slovensku, ich prínos pre slovenskú ekonomiku, kultúru a spoločnosť a na dôveru, resp. nedôveru k nim. Podobný prieskum, avšak zameraný len na dôveru k cudzincom, realizovala agentúra Focus pre Nadáciu Milana Šimečku už aj v marci 2018. V tohtoročnom prieskume nás zaujímalo:

Koľko cudzincov žije podľa názoru respondentov v súčasnosti na Slovensku? Menej ako 50 tisíc, 50 tisíc – 100 tisíc, 100 tisíc – 200 tisíc, 200 tisíc – 400 tisíc alebo viac ako 400 tisíc;

Do akej miery respondenti súhlasia alebo nesúhlasia (rozhodne súhlasia, skôr súhlasia, skôr nesúhlasia alebo vôbec nesúhlasia) s nasledujúcimi tvrdeniami:
- Pre slovenskú ekonomiku je prospešné, keď sem prichádzajú žiť ľudia z iných krajín.
- Cudzinci žijúci na Slovensku negatívne vplývajú na slovenskú kultúru a tradície.
- Cudzinci sú prínosom pre slovenskú spoločnosť.

Do akej miery dôverujú alebo nedôverujú (úplne dôverujú, skôr dôverujú, skôr nedôverujú, vôbec nedôverujú):
- verejným médiám na Slovensku (RTVS);
- súkromným médiám na Slovensku;
- cudzincom z krajín EÚ žijúcim na Slovensku;
- cudzincom z krajín mimo EÚ žijúcim na Slovensku;
- mimovládnym organizáciám;
- miestnej samospráve vo vašej obci/meste.

78,2 %

je podiel respondentov, ktorí nedôverujú cudzincom pochádzajúcim z krajín mimo EÚ žijúcim na Slovensku. Skôr nedôveruje cudzincom z krajín mimo EÚ takmer polovica respondentov, vôbec im nedôveruje každý tretí človek.

Čísla a fakty

K 30. júnu 2019 malo na území SR udelený pobyt 130 418 cudzincov, z toho 56,64 % predstavovali štátni príslušníci tretích krajín (osoby, ktoré majú iné ako štátne občianstvo krajín Európskej únie, Európskeho hospodárskeho priestoru a Švajčiarska a osoby bez štátnej príslušnosti) a 43,36 % boli občania EÚ (ÚHCP, 2019). V zamestnaneckom pomere bolo v júni 2019 spolu 73 080 cudzincov, čo predstavuje 56,04 % všetkých cudzincov (ÚPSVaR, 2019). Do tejto štatistiky sa však nezaraďujú osoby, ktoré sú samostatne zárobkovo činnými osobami alebo majú udelené povolenie na podnikanie. Už v roku 2018 (k 31.12.2018) malo podľa Úradu hraničnej a cudzineckej polície po prvýkrát od vstupu do EÚ na Slovensku udelený pobyt viac štátnych príslušníkov tretích krajín (65 381 osôb) než obyvateľov EÚ (55 883 osôb).

Zaujímavý je tiež fakt, že podľa výsledkov prieskumu Eurobarometer slabne vnímanie imigrácie ako problematiky, ktorú je potrebné intenzívne riešiť na národnej úrovni. Za podstatný problém označilo imigráciu iba 7 % opýtaných, čo ju v dôležitosti problémov zaraďuje na rovnakú priečku ako témy zločinu/kriminality, bývania či verejného dlhu, ktoré za jeden z dvoch najnaliehavejších problémov označil každý 14. respondent (Eurobarometer 91, 2019). V predchádzajúcom roku to ešte bola najdôležitejšia téma na národnej úrovni pre každého 11. respondenta (Eurobarometer 90, 2018).

70,8 %

ľudí vo výskumnej vzorke nepovažuje cudzincov za prínosných pre slovenskú spoločnosť. Opačne to vidí každý tretí vysokoškolsky vzdelaný človek, každý tretí tvorivý odborný pracovník, takmer každý tretí obyvateľ Bratislavského a Trnavského samosprávneho kraja a viac ako 40 % študentov a osôb s inou než slovenskou alebo maďarskou národnosťou.

(Ne)viditeľní cudzinci a cudzinky

Rozdiel medzi skutočnou a vnímanou etnickou rozmanitosťou v spoločnosti, ktorý sa v prieskume agentúry Focus prejavil v podhodnotení počtu cudzincov žijúcich na Slovensku, je v porovnaní s inými štúdiami pomerne špecifický. Až 55,2 % respondentov uvádza počet cudzincov menší ako 100 tisíc, pričom skutočný počet cudzincov v roku 2018 dosiahol viac ako 120 tisíc. Viac ako 15 % osôb nevedelo odpovedať a iba jedna desatina všetkých respondentov predpokladala, že na Slovensku žije viac ako 200 tisíc cudzincov. V obciach do 100 tisíc obyvateľov väčšina respondentov predpokladala nižší počet cudzincov v porovnaní so samosprávami nad 100 tisíc obyvateľov, v ktorých každý šiesty respondent predpokladal, že na Slovensku žije viac ako 200 tisíc cudzincov. Respondenti v tomto prípade mohli vychádzať aj z osobných skúseností, keďže napríklad v hlavnom meste Bratislava predstavuje podiel cudzincov na celkovom počte obyvateľov mesta 8 % a celkovo v hlavnom meste žije 33 % všetkých cudzincov žijúcich na Slovensku (Kadlečíková, 2018).

Keď bola otázka o počte prisťahovalcov žijúcich na území SR položená v rámci Eurobarometra 469 v roku 2017 (v tomto prípade zameraného výlučne na prisťahovalcov z krajín mimo EÚ), nevedelo odpovedať až 39 % opýtaných a takmer každý piaty respondent predpokladal troj- až šesťpercentný podiel štátnych príslušníkov tretích krajín na celkovom obyvateľstve v SR. V skutočnosti bol celkový podiel cudzincov na celkovom počte obyvateľov na Slovensku v danom roku len 1,92 % a podiel cudzincov pochádzajúcich z krajín mimo EÚ dokonca len 0,93 %.

V prieskumoch sa subjektívne vnímanie počtu cudzincov žijúcich na Slovensku neskúma často, ide však vo vzťahu k ďalším súvisiacim otázkam o zaujímavú informáciu. Obraz o skupine osôb si totiž často nerobíme na základe objektívnych skutočností (v tomto prípade reálneho počtu cudzincov), ale na základe súboru našich vlastných skúseností a názorov. Podhodnotenie počtu cudzincov žijúcich na Slovensku v prieskume z marca 2019 môže mať rôzne príčiny – respondenti a respondentky si pod pojmom cudzinec mohli predstaviť užšiu skupinu, napr. ľudí, ktorí žiadajú alebo dostali azyl, občanov EÚ, ľudí pochádzajúcich z určitej krajiny a pod. Rovnako na tento fakt môže vplývať aj „neviditeľnosť“ cudzincov v spoločnosti – cudzinci na Slovensku často pochádzajú zo susediacich krajín, takže ich v bežnom kontakte nerozpoznávame, nie sú príliš často viditeľní ani v mediálnom či politickom priestore, a tak je povedomie o ich prítomnosti v našej spoločnosti slabé. To sa následne premieta aj do vnímania cudzincov väčšinovým obyvateľstvom a ovplyvňuje budovanie dôvery k nim.

1/3

respondentov skôr dôveruje (ako nedôveruje) cudzincom pochádzajúcim z členských štátov EÚ. Iba 2 % respondentov sa vyjadrili, že týmto ľuďom dôverujú úplne. Tri pätiny respondentov nedôverujú ani občanom EÚ žijúcim na Slovensku. Päť percent respondentov na otázku o (ne)dôvere nevedelo odpovedať.

Dôverujeme cudzincom a cudzinkám?

Napriek tomu, že dôvera je v slovenskej spoločnosti vnímaná ako jeden z hodnotových pilierov, výskumy už od roku 1991 poukazujú na veľmi nízku, aj keď stabilizovanú úroveň všeobecnej dôvery v spoločnosti. V čase pred osamostatnením sa Slovenskej republiky úroveň všeobecnej dôvery dosahovala 20 %, v posledných dvadsiatich rokoch dôveruje iným ľuďom len 10 – 15 % obyvateľov Slovenska (Sociologický ústav SAV, 2017). V prieskume Eurobarometer, realizovanom v roku 2017, súhlasilo iba 23 % respondentov s výrokom, že vo všeobecnosti sa na Slovensku dá veriť väčšine ľudí, čo bola v porovnaní 28 krajín EÚ najnižšia miera dôvery (Eurobarometer 471, 2018). Nedôvera v spoločnosti je kritická predovšetkým vo vzťahu k autochtónnym (v slovenskom prostredí chápaným ako národnostným), ale aj novým menšinám (etnickým, náboženským, bez oficiálneho menšinového statusu). Napríklad podľa prieskumu realizovaného Národným osvetovým centrom v roku 2018 dôveruje Židom len 13 % a Rómom a moslimom dokonca len 5 % obyvateľstva.

Podľa prieskumu agentúry Focus z marca 2019 má tendenciu dôverovať cudzincom pochádzajúcim z krajín EÚ viac ako tretina respondentov (35 %). To sa však nedá povedať o dôvere k cudzincom, ktorí nepochádzajú z priestoru EÚ – v tomto prípade deklarovala dôveru len približne šestina respondentov (17,3 %). Medziročné porovnanie prieskumov realizovaných agentúrou Focus v marci 2018 a 2019 pre [fjúžn] prezrádza, že kým v prípade cudzincov pochádzajúcich z krajín mimo EÚ došlo k nárastu nedôvery voči nim o 8,8 percentuálneho bodu, v prípade cudzincov z EÚ sa nedôvera zvýšila o menej ako 5 percentuálnych bodov. V roku 2018 nedôverovalo cudzincom pochádzajúcim z krajín mimo EÚ 69,4 % respondentov, teda viac ako dve tretiny všetkých opýtaných. O rok neskôr odpovedalo na otázku o dôvere k tejto skupine cudzincov záporne už 78,2 % respondentov. O 4,3 % sa znížil počet osôb, ktoré štátnym príslušníkom tretích krajín dôverujú, zaujímavým aspektom je však aj percentuálny pokles počtu osôb, ktoré na otázku neodpovedali. V medziročnom porovnaní rokov 2018 a 2019 tento podiel klesol z 9 % na 4,5 % opýtaných, čo sa následne premietlo do nárastu nedôvery v spoločnosti voči štátnym príslušníkom tretích krajín. Bližší pohľad na odpovede respondentov v závislosti na ich sociodemografických charakteristikách prezrádza, že kým dôvera k občanom EÚ je podobná naprieč vekovými kategóriami, cudzincom pochádzajúcim z nečlenských krajín EÚ a EHP dôverujú viac mladí ľudia. Vyššia miera dôvery k cudzincom z krajín EÚ aj mimo EÚ je medzi ľuďmi s vyšším stredným a vysokoškolským vzdelaním v porovnaní s osobami so základným vzdelaním. Každý piaty respondent s vyšším stredným vzdelaním a iba každý desiaty respondent so základným vzdelaním dôveruje cudzincom nepochádzajúcim z krajín EÚ. Až 46,6 % osôb s vysokoškolským vzdelaním dôveruje cudzincom pochádzajúcim z krajín EÚ.

Dôveru vnímajú ľudia na Slovensku ako intímny pocit, že ich nikto nezradí, ako nezištnú pomoc, poskytnutie podpory a pomoci v núdzi či spoločenskú zmluvu, že každý plní, čo bolo spoločne dohodnuté (Kriglerová, Chudžíková, Kadlečíková, 2017). Dôvera k cudzincom je všeobecnou dôverou, nie je založená na osobných skúsenostiach ako partikulárna dôvera, skôr je predpokladom o dôveryhodnosti neznámych osôb v interakcii s nimi. Ak v spoločnosti prejavuje väčšina obyvateľov všeobecnú dôveru k iným, spravidla sa to odzrkadľuje v dobre spravovanej, ekonomicky prosperujúcej, demokratickej a harmonicky fungujúcej spoločnosti (NOC, 2018). Problém pretrvávajúcej nedôvery v slovenskej spoločnosti je teda hlbším a komplexnejším problémom, ktorý nesúvisí iba s cudzincami, bytostne sa ich však dotýka. Postoje k nim sú totiž často odmietavé a priori – podľa spomínaného výskumu NOC z roku 2018 má takmer 60 % respondentov negatívny postoj k prisťahovalcom.

Cudzinci a cudzinky – obyvatelia Slovenska a súčasť spoločnosti. Určite?

Podľa prieskumu agentúry Focus z marca 2019 nepovažuje až 70,8 % respondentov cudzincov z krajín mimo EÚ za prínos pre slovenskú spoločnosť. Viac ako polovica

Každý siedmy človek

vníma veľmi negatívne vplyv cudzincov na slovenskú kultúru a tradície.

● **Väčšina voličov, bez ohľadu na volebné preferencie, nepovažuje cudzincov za prínosných pre slovenskú ekonomiku.**

55,2 %

respondentov si myslí, že na Slovensku v súčasnosti žije menej ako 100 tisíc cudzincov. V Trenčianskom kraji je o tom presvedčených 69 % ľudí, v Bratislavskom 45,4 %. Iba 18,4 % respondentov odhadlo počet cudzincov žijúcich na Slovensku v rozmedzí od 100 tisíc do 200 tisíc. V Košickom kraji na otázku neodpovedal každý štvrtý človek.

respondentov vníma negatívne vplyv cudzincov na slovenskú kultúru a tradície. Iba každý štvrtý respondent (26,2 %) si myslí, že cudzinci sú pre slovenskú ekonomiku prospešní. Najnegatívnejšie vnímajú cudzincov vo vzťahu k ich ekonomickému prínosu nekvalifikovaní manuálni pracovníci – viac ako štyri pätiny nesúhlasia s výrokom, že cudzinci sú prínosom pre slovenskú ekonomiku. Rozdiely sú badateľné aj medzi jednotlivými krajmi. Kým v Košickom kraji považuje cudzincov za spoločensky prínosných len 11,9 % respondentov, v Bratislavskom kraji je to až 31,9 % respondentov, čo predstavuje rozdiel až 20 percentuálnych bodov. Napriek tomu nemožno vo všeobecnosti hovoriť o regionálnych rozdieloch medzi východným, stredným a západným Slovenskom, keďže v Trnavskom, Bratislavskom a v Prešovskom kraji sú postoje obyvateľstva týkajúce sa prínosu cudzincov pre slovenskú spoločnosť aj slovenskú ekonomiku kladnejšie ako v ostatných krajoch.

Odmietavé postoje voči týmto cudzincom potvrdzujú aj ďalšie výskumy. V roku 2016 vyjadrilo v rámci prieskumu Eurobarometer 85 negatívne emócie vo vzťahu k imigrácii z krajín mimo EÚ až 84 % respondentov. Vo vzťahu k cudzincom pochádzajúcim z EÚ to bolo 49 % respondentov (Eurobarometer 85, 2016). V roku 2019 došlo k poklesu na 67 % v prípade prisťahovalcov z tretích krajín a na 40 % v prípade imigrácie z iných krajín EÚ. Prisťahovalectvo z tretích krajín na Slovensko je väčšinou populácie vnímané skôr ako problém než ako príležitosť, 44 % dokonca nepovažuje podporu integrácie prisťahovalcov z dlhodobého hľadiska za potrebnú investíciu (Eurobarometer 469, 2018). Cudzinci sú často vnímaní ako sociálna záťaž, na ktorú sa vynakladajú finančné prostriedky, či konkurencia na trhu práce, čo následne vplýva aj na posudzovanie ich vplyvu na ekonomiku ako takú.

Namiesto záveru

Skúmanie dôvery voči rôznorodým skupinám obyvateľstva či otázky zisťujúce vnímanie početnosti rôznych skupín v rámci spoločnosti nebývajú v prieskumoch obsiahnuté často. Oveľa častejšou témou býva dôvera k inštitúciám alebo všeobecná interpersonálna dôvera. Výsledky prieskumu, ktorý pre Nadáciu Milana Šimečku realizovala agentúra Focus, tak otvárajú viaceré témy vo vzťahu k imigrácii. Prvým špecifickým zistením je, že napriek prevládajúcemu podhodnoteniu počtu cudzincov na Slovensku dôvera voči nim klesá. Cudzinci sú už dlhodobejšie považovaní za skupinu obyvateľstva, ktorá nemá pozitívny vplyv na kultúrne, ekonomické a spoločenské normy, výrazne negatívne je vnímaný aj jej vplyv na ekonomiku štátu, a to napriek štatistickým údajom, ktoré svedčia o opaku. Len na základe ďalšieho výskumu, ktorý by mal ideálne kombinovať kvantitatívne a kvalitatívne metódy zisťovania, bude možné povedať, či ide o dlhodobý trend alebo aktuálnu externalitu súvisiacu so súčasným verejným diskurzom.

Použitá literatúra

Európska komisia (2016). Standard Eurobarometer 85. Dostupné na: https://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/STANDARD/yearFrom/1974/yearTo/2016/surveyKy/2130

Európska komisia (2018). Special Eurobarometer: Integration of immigrants in the European Union. Dostupné na: https://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/SPECIAL/surveyKy/2169

Európska komisia (2018). Special Eurobarometer 471: Fairness, inequality and intergenerational mobility. Dostupné na: https://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/SPECIAL/yearFrom/1974/yearTo/2019/surveyKy/2166

Európska komisia (2018). Standard Eurobarometer 90. Dostupné na: https://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/STANDARD/yearFrom/1974/yearTo/2019/surveyKy/2215

Európska komisia (2019). Standard Eurobarometer 91. Dostupné na: https://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/STANDARD/yearFrom/1974/yearTo/2019/surveyKy/2253

Kriglerová, G. – Chudžíková, H. – Kadlečíková (2017). Kvalitatívny výskum hodnôt na Slovensku. Analýza fokusových skupín. Dostupné na: http://cvek.sk/wp-content/uploads/2017/08/Kvalitativny-vyskum-hodnot-na-Slovensku.pdf

Národné osvetové centrum - Marianna Mrva (2018). Kultúra a hodnotová orientácia obyvateľov Slovenskej republiky. Správa z výskumu. Dostupné na: http://www.nocka.sk/wp-content/uploads/2018/09/sprava-noc9.pdf

Sociologický ústav SAV (2017). Všeobecná dôvera medzi ľuďmi je na relatívne nízkej, ale stabilizovanej úrovni. Tlačová správa, dostupná na: http://www.sociologia.sav.sk/cms/uploaded/2543_attach_TB_Klobucky_Mrva.pdf

Úrad hraničnej a cudzineckej polície (2018). Štatistický prehľad legálnej a nelegálnej migrácie – 2018. Dostupné na: https://www.minv.sk/swift_data/source/policia/hranicna_a_cudzinecka_policia/rocenky/rok_2018/2018-rocenka-UHCP-SK.pdf

Úrad hraničnej a cudzineckej polície (2019). Štatistický prehľad legálnej a nelegálnej migrácie – 1. Polrok 2019. Dostupné na: https://www.minv.sk/swift_data/source/policia/hranicna_a_cudzinecka_policia/rocenky/rok_2018/2018-rocenka-UHCP-SK.pdf

Úrad práce, sociálnych vecí a rodiny (2018). Zamestnávanie cudzincov – štatistiky: Zamestnávanie cudzincov na území Slovenskej republiky za rok 2018. Dostupné na: https://www.upsvr.gov.sk/statistiky/zamestnavanie-cudzincov-statistiky/zamestnavanie-cudzincov-na-uzemi-slovenskej-republiky-za-rok-2018.html?page_id=772215

Úrad práce, sociálnych vecí a rodiny (2019). Zamestnávanie cudzincov – štatistiky: Zamestnávanie cudzincov na území Slovenskej republiky za rok 2019. Dostupné na: https://www.upsvr.gov.sk/buxus/generate_page.php?page_id=876278

CUDZINCOV JE VIAC, NEŽ SI MYSLÍME

Viac ako polovica Slovákov si myslí, že na Slovensku žije menej ako 100 tisíc cudzincov. Necelých 20 % obyvateľov odhaduje počet cudzincov v rozmedzí 100 – 200 tisíc. Ku koncu roka 2018 ich na Slovensku však žilo už viac ako 121 264 (2,22 %). Za posledných 10 rokov sa počet cudzincov žijúcich na Slovensku viac ako zdvojnásobil, v roku 2008 žilo na Slovensku podľa štatistiky UHCP 52 706 cudzincov (0,97 % obyvateľstva).

Zvyšujúcu sa rozmanitosť v spoločnosti najmenej vnímajú v Trenčianskom kraji (takmer 70 % respondentov a respondentiek si myslí, že na Slovensku žije menej ako 100 tisíc cudzincov, čo je o takmer 15 % viac, ako je slovenský priemer). Viac ako štvrtina respondentov a respondentiek v Košickom kraji nevedela na otázku o počte cudzincov na Slovensku odpovedať.

● **Koľko cudzincov žije podľa vášho názoru v súčasnosti na Slovensku? (rozdelenie podľa krajov, vzorka 1008 respondentov)**

		menej ako 100 000	100 000 – 200 000	viac ako 200 000	nevie (nečítaná možnosť)
Kraj	Bratislavský	45,40 %	21,00 %	18,90 %	14,80 %
	Košický	48,30 %	14,50 %	10,70 %	26,40 %
	Banskobystrický	49,90 %	26,30 %	11,20 %	12,70 %
	Nitriansky	53,10 %	19,20 %	12,00 %	15,80 %
	Trnavský	54,10 %	15,30 %	19,50 %	11,10 %
	Prešovský	60,80 %	18,70 %	5,70 %	14,90 %
	Žilinský	61,70 %	19,80 %	5,40 %	13,20 %
	Trenčiansky	69,00 %	12,60 %	4,70 %	13,70 %
Celá vzorka		**55,20 %**	**18,40 %**	**10,70 %**	**15,60 %**

● **Vývoj počtu cudzincov v SR (zdroj Úrad hraničnej a cudzineckej polície)**

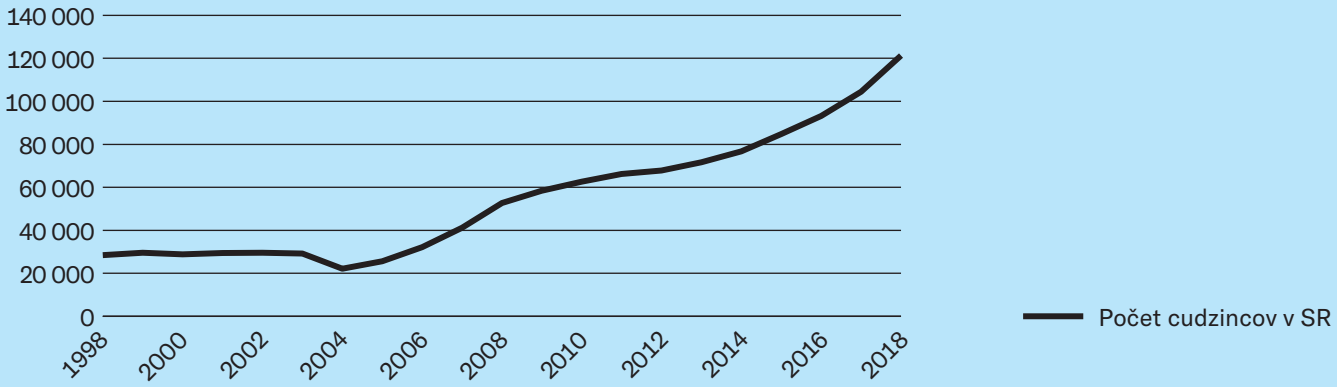

VPLYV CUDZINCOV NA SLOVENSKÚ EKONOMIKU

To, či obyvatelia Slovenskej republiky považujú cudzincov za ekonomicky prínosných, záleží aj od úrovne ich vzdelania. Takmer tri štvrtiny (72,3 %) ľudí so základným vzdelaním nepovažujú cudzincov za prospešných pre slovenskú ekonomiku. Ľudia s vysokoškolským vzdelaním sa na ekonomický prospech z cudzincov žijúcich na Slovensku pozerajú trochu inak – viac ako tretina ich považuje za ekonomicky prínosných (34,2 %). V celkovej populácii zdieľa tento názor však len ¼ obyvateľstva.

● Do akej miery súhlasíte alebo nesúhlasíte s tvrdením: Pre slovenskú ekonomiku je prospešné, keď sem prichádzajú žiť ľudia z iných krajín. (rozdelenie podľa zamestnania, vzorka 1008 respondentov)

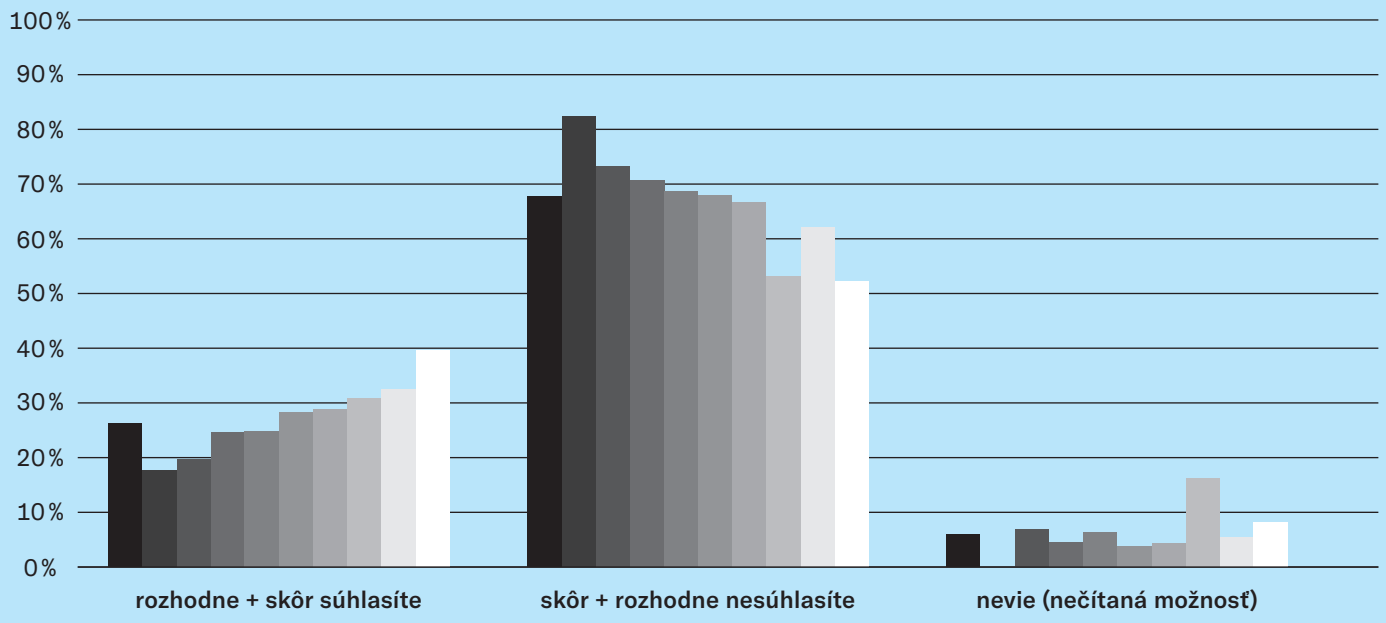

- celá vzorka
- nekvalifikovaný manuálny pracovník
- dôchodca
- nezamestnaný
- kvalifikovaný manuálny/prevádzkový pracovník
- podnikateľ, živnostník
- tvorivý odborný pracovník
- v domácnosti, MD
- výkonný odborný pracovník, úradník
- študent

VOLIČI A VOLIČKY A ICH POSTOJE K CUDZINCOM

Viac ako 90 % voličov strany SNS si myslí, že cudzinci nie sú prínosní pre slovenskú ekonomiku ani celkovo pre slovenskú spoločnosť. Rovnaký názor zdieľa viac ako 2/3 všetkých obyvateľov SR. Opačný názor majú voliči koalície PS a SPOLU, aj keď ani medzi nimi sa nenájde väčšina, ktorá by cudzincov žijúcich na Slovensku považovala za prínos, či už pre ekonomiku alebo spoločnosť ako takú. V otázke kultúry sú tieto rozdiely výraznejšie – takmer 2/3 voličov PS a SPOLU nepovažuje vplyv cudzincov na slovenskú kultúru a tradície za negatívne, v prípade voličov SNS, KDH a ĽSNS je to však presne opačne. Viac ako 60 % súhlasia s negatívnym vplyvom cudzincov na slovenskú kultúru a tradície. Myslí si to aj viac ako polovica všetkých opýtaných.

● **Do akej miery súhlasíte alebo nesúhlasíte s tvrdením: Cudzinci sú prínosom pre slovenskú spoločnosť. (rozdelenie podľa volebných preferencií, vzorka 1008 respondentov)**

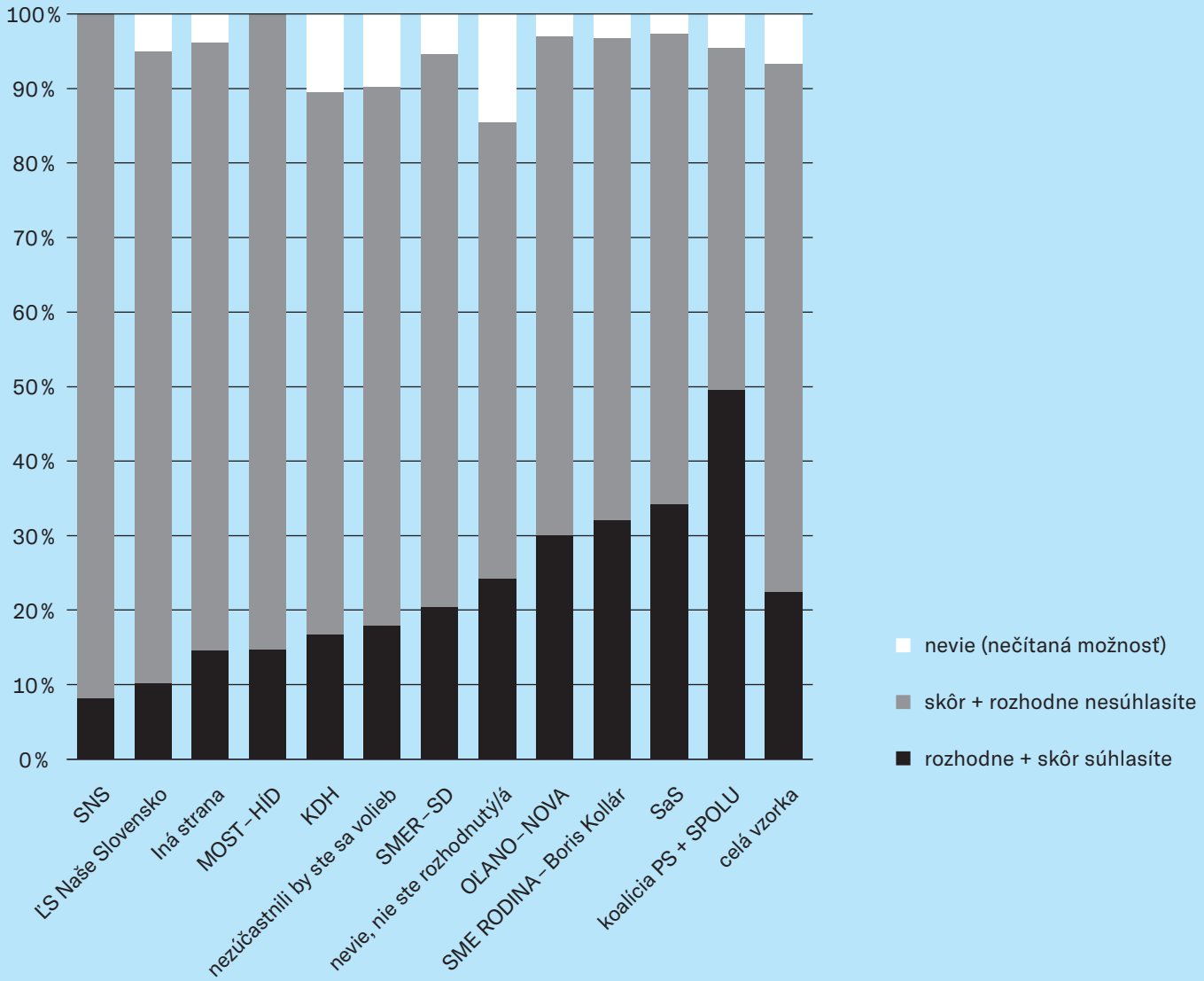

IV

CUDZINCOM A CUDZINKÁM NEDÔVERUJEME

Medziročne narástla miera nedôvery voči cudzincom pochádzajúcim z krajín mimo EÚ o 8,8 %. Na otázku dôvery voči štátnym príslušníkom tretích krajín odpovedalo o 5 % viac opýtaných – z prieskumu vyplýva, že názor má väčší počet obyvateľov, než tomu bolo v roku 2019. V porovnaní s rokom 2018 sa viac ľudí chcelo vyjadriť k téme dôvery voči ľuďom pochádzajúcim z iných krajín. O takmer 5 % totiž medziročne vzrástla aj miera nedôvery voči cudzincom pochádzajúcim z členských štátov EÚ.

● **Do akej miery dôverujete alebo nedôverujete cudzincom z krajín mimo EÚ žijúcim na Slovensku. (2018, vzorka 1012 respondentov)**

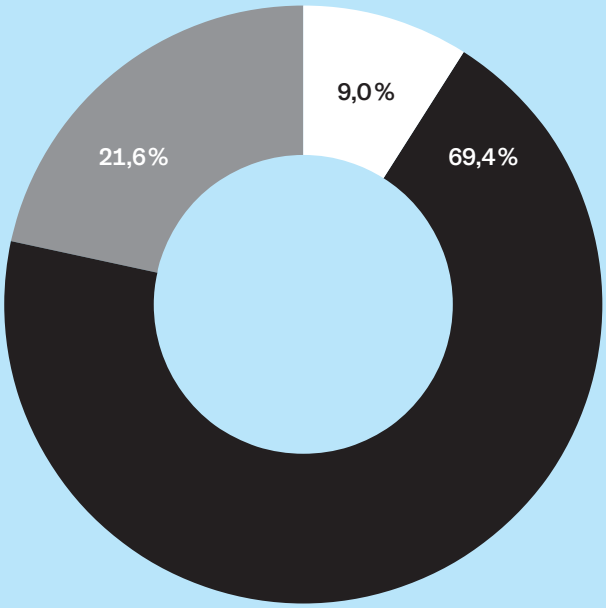

2018

● **Do akej miery dôverujete alebo nedôverujete cudzincom z krajín mimo EÚ žijúcim na Slovensku. (2019, vzorka 1008 respondentov)**

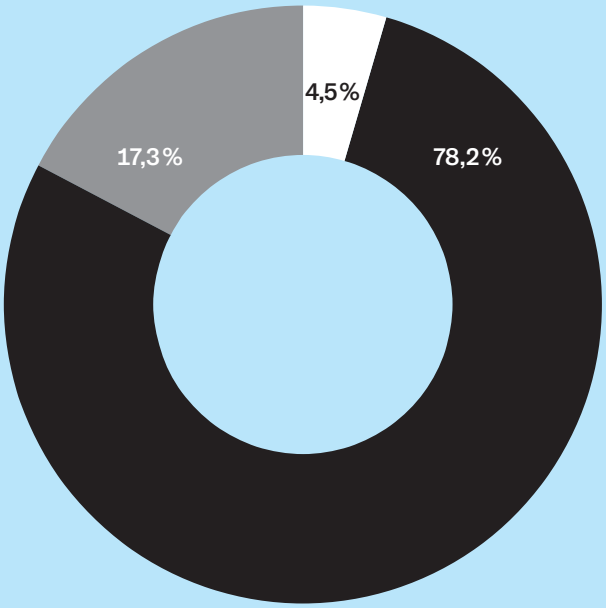

2019

nevie (nečítaná možnosť) | úplne dôveruje + skôr dôveruje | skôr nedôveruje + vôbec nedôveruje

ODKIAĽ SI?

Keď sme začínali s fotoprojektom s pracovným názvom *Druhá generácia cudzincov* (priznajúc, že aj samotné pomenovanie je istým spôsobom nálepkou), chceli sme zistiť, ako sa vnímajú ľudia, ktorí sa narodili na Slovensku, ale ich rodičia alebo jeden z nich pochádzajú zo zahraničia. Zaujímalo nás, či to túto generáciu nejako ovplyvnilo, čo tvorí ich identitu, kde je domov a či je pre nich vôbec dôležité venovať sa tejto téme.

Nepochybne, každý a každá z nás je súhrnom mnohých identít, ktoré sa časom menia, vystupujú do popredia alebo úzadia na základe životných udalostí, ovplyvňujú sa navzájom, no stále ústia do špecifickej jedinečnosti – konkrétneho človeka. Nasledujúce strany sú len prvým krokom ku človeku. Nekladú si za úlohu popísať, roztriediť, priradiť kategórie a jednoznačne odpovedať na otázku – *kto si?* Ponúkajú príležitosť bližšie spoznať príbehy šiestich ľudí, ktorých spája zahraničný pôvod ich rodičov, no ich výpovede sú také rozmanité, že prekračujú zaužívané vnímanie toho, kto sme „my“ a kto „oni“.

foto
Tomáš Halász
S výstavou Tomáša Halásza *Odkiaľ si?* sa budú môcť v jeseni naživo stretnúť obyvatelia viacerých slovenských miest, ako napríklad Bratislava, Trnava, Banská Štiavnica či Košice. Pre viac informácií sledujte náš facebook.

text
Anna Jacková
Autorka pracuje v Nadácii Milana Šimečku

Kvet Nguyen

Považujem sa za Slovenku, ale som hlavne človekom

Často ma nálepkujú nesprávnymi národnosťami,
som Japonka, Číňanka a tak ďalej. Alebo tá, čo
má iné meno. Chce
byť asi nálepkovaná
ako umelkyňa. A
človek
a. Považujem sa za
Slovenku, ale so
hlavne človekom.
Identita človeka
fluidná, nie je to
niečo fixné, čo
musí byť dané.
Mení sa časom,
yť tu a teraz, je to
skôr stávanie
som Slovenka,
hneď povedať.
Hoci povi
etnamské korene
a snáď
ím, že stále
sú vo mn
si vydýchla a vyjasnila si,
aj budú.
Trošku s
definované, kým som.
e nie je zlé
nemať p
Moje
oficiálne meno je
Hoa
že je to v
poriadk
osta
som prezývku Kve
Kv
Nguyen
Thi, ale
vietnamčine kve
tie
etka, lebo
Hoa zn
jej
á
tre, ktorá mi men
vybe
ž sa to
páčilo m
mô
dať odznak, da
y se
erala. A
kebyže s
da
akosť.
om si taký,
že mám

Kvet Nguyen

O rodine

Vyrastať v Nových Zámkoch bolo komplikovanejšie, lebo vietnamská komunita tam bola vtedy novinkou a ja som patrila medzi prvých, ktorí boli iní. Na základnej škole som sa stretla aj so šikanovaním a odvtedy som na to celkom senzitívna. Ani by som si to neuvedomila, kým neprišli narážky, že som iná. Ja som sa považovala za Slovenku. Ale poukazovanie na to, že mám šikmé oči, bolo pre ostatných asi niečo nové a až vtedy som si uvedomila, že som iná.

Pamätám si, že som celkom veľa plakala. A keď po mňa prišiel otec, bežala som rýchlo k nemu, do bezpečného lona. Neviem, či sme sa o tom rozprávali. Možno aj preto som na to stále senzitívna, dlho som to v sebe dusila a nevedela, ako sa s tým vysporiadať. Teraz to už beriem viac s nadhľadom.

Na strednej škole sa to zmenilo. Tam bola moja inakosť pozitívnou vecou. Ostatní si ma začali všímať, že, aha, ona je niekto, koho sme tu ešte nemali a to je zaujímavé, chceme ju spoznať.

Môj otec prišiel na Slovensko ako prvý, asi v roku 1988. Mama spolu so staršou sestrou prišli za ním o päť rokov neskôr. Moja sestra je o 12 rokov staršia ako ja a rozdiel medzi nami je citeľný. Ja som viac slovenská, ona má vietnamské korene silnejšie.

Znamená to, že premýšľam po slovensky, jem aj viac slovenských jedál. Asi ma ovplyvnilo, že som od šiestich mesiacov mala slovenskú opatrovateľku, s ňou som aj vyrastala a myslím, že na mňa presunula hodnoty, zmýšľanie a tradície. Často mi doma povedia: „Ach, ty si už taká Slovenka."

Opatrovateľka mi hovorila, že keď som bola v škôlke, najhlasnejšie zo všetkých som spievala slová v piesni *Ja som Slovák, ty Slovenka*. Asi to tak cítim už odmalička. Dokonca som mala taký moment, keď som sa pozerala do zrkadla a pýtala sa opatrovateľky: „Anka, prečo som taká tmavá? Prečo nemôžem byť biela ako vy?" Uvedomovala som si fyzickú inakosť, chcela som byť ako vy, Slováci. Mrzelo ma to. Vlastne ani neviem prečo. Asi kvôli tomu, že na mňa ostatní ukazovali.

O umení

Študujem fotografiu a nové médiá na VŠVU v Bratislave. Postupom času som si uvedomila, že migračná téma sa týka aj mňa. Skúmala som vietnamskú diaspóru, v rámci vizuálnej inštalácie som sa snažila zachytiť, ako sa cítim a ako sa môžu asi cítiť moji rodičia, pričom som využila ich rodinný archív.

Cítim sa byť Slovenkou, ale mala som v sebe vnútorné boje. Tie som riešila počas Erasmu v Anglicku v semestrálnej práci. Zistila som, že je to celé o identite. Identita je fluidná, nie je to niečo fixné, čo musí byť dané. Mení sa časom, neznamená to byť tu a teraz, je to skôr stávanie sa. Identita sa nedá hneď povedať. Hoci poviem, že som Slovenka, myslím, že stále sú vo mne vietnamské korene a snáď aj budú. Trošku som si vydýchla a vyjasnila si, že nie je zlé nemať presne definované, kým som. A že je to v poriadku.

O Vietname

Vo Vietname som bola štyrikrát, z toho dvakrát som bola príliš malá na to, aby som ho vedela vnímať. Myslím, že ho nepoznám. Doteraz som mala hlúpe pocity, ale teraz viem: je súčasť mňa, tak by som ho mala bližšie poznať. Požičala som si preto knižky o dejinách Vietnamu a začala ho študovať.

Niekedy, keď prídem domov do Nových Zámkov za rodičmi, prejde mnou zvláštna vlna a ja nechcem stratiť to spoločné, čo s rodičmi mám, myšlienky, ktoré do mňa vštepovali. Aj keď som bola v Anglicku, prišiel ku mne závan Vietnamu. Cítila som, že ma k sebe volal. Možno som si to domyslela, bol to veľmi zvlášt-

ny, ale príjemný pocit. A naposledy v Ružinove som išla okolo jednej pani, ktorá keď oslovila svojho syna, započula som presne ten typ vietnamského severského prízvuku, vďaka ktorému som sa opäť cítila ako doma. Ale keď prídem za svojimi kamarátmi, tiež som doma. Som na pomedzí.

O stereotypoch

Jeden z najväčších stereotypov, ktoré ľudia vnímajú v rámci ázijskej komunity, je, že všetky deti sú výborné v matematike. Podľa mňa to nie je vždy tak, ale pravdou môže byť, že sme veľmi ambiciózni a priebojní. Ďalšia vec – neviem, či to považovať za stereotyp – je, že keď sa stretnem s novým človekom, predpokladá, že neviem po slovensky a začne na mňa hovoriť po anglicky. Potom, keď poviem niečo normálnou slovenčinou, ostáva prekvapený. Ale je to asi v poriadku, lebo Slovensko nie je zvyknuté na cudzincov rozprávajúcich po slovensky.

O nálepkách

Raz sa mi stalo, že som volala do elektrárenskej spoločnosti, opísala som im, prečo volám, a musela som sa tam registrovať. Začala som im diktovať svoje meno, ale neverili mi, mysleli si, že si z nich strieľam, a chceli zložiť. Povedala som im: „Prepáčte, mám slovenské občianstvo, musíte mi veriť.“ Bol to nepríjemný zážitok.

Moje oficiálne meno je Hoa Nguyen Thi, ale dostala som prezývku Kvet, Kvetka, lebo Hoa znamená vo vietnamčine kvet a tiež sa to páčilo mojej sestre, ktorá mi meno vyberala. Často ma nálepkujú nesprávnymi národnosťami, som Japonka, Číňanka a tak ďalej. Alebo tá, čo má iné meno. V škole sa potom profesori vypytujú veľa otázok o minulosti alebo o osobnej histórii.

Chcela by som byť asi nálepkovaná ako umelkyňa. A ako Slovenka. Ale hlavne som človek, Homo sapiens sapiens, ako všetci ostatní. A kebyže si môžem dať odznak, dala by som si taký, že mám rada inakosť.

Samuel Arbe

Ľudia si často myslia, že neviem po slovensky, a pýtajú sa ma, odkiaľ „naozaj“ som

„oni“
malý most medzi mojou identitou a
ntitou toho druhého. A kebyže sa na to
zrieme takto, možno si uvedomíme, že
je „my“ a „oni“, ale sme iba my.

Samuel Arbe

Anna Jacková:
Aké bolo vyrastať v Bratislave?

Samuel Arbe:
Vyrastať v Bratislave bolo aj zaujímavé, aj nebezpečné, nielen pre mňa, ale aj pre mladšiu sestru. Napriek tomu, aké hrozby to malo a špeciálne pre nás, stále to bolo slobodné. So sestrou sme nemali nijaké obmedzenia, čo nemôžeme, skôr to bolo o tom, aby sme si dávali pozor. A to bolo podčiarknuté s výkričníkom.

Tým, že so sestrou máme slovensko-somálsky pôvod, nevyzerali sme ako úplne bežné deti z petržalského sídliska. Sme mulati a časti ľudí prekážalo, že máme inú farbu pleti. Prejavovalo sa to od latentných prejavov rasizmu – niekto sa na nás škaredo pozrel, zafrflal niečo smerom k nám alebo si preložil kabelku z jedného pleca na druhé, aby sme mu ju neukradli – až po to, že existovala hrozba fyzického násilia.

AJ:
A to sa vám dialo už v útlom veku?

SA:
Áno, ako dieťa som to vnímal, museli sme sa naučiť to vnímať, lebo ak to prehliadaš, je to pre teba ešte väčšia hrozba. Naučili sme sa identifikovať potenciálnu hrozbu, či už na ulici, cestou do školy alebo v mestskej hromadnej doprave. V praxi to znamenalo, že sme pred nastúpením do každého autobusu museli nakuknúť, či je to bezpečné. Do každej ulice, do ktorej sme vošli, sme museli najprv pozrieť a vyhodnotiť, či tam môžeme ísť.

Moja mama bola so sestrou, keď mala asi šesť rokov, v kaderníctve u nás cez ulicu. Chodili sme tam pravidelne. Strihali tam pána, ktorý keď sa postavil a zaplatil, po ceste von napľul mojej sestre do tváre. Šesťročnej. Mojej mame povedal, nech sem s tým čiernym deckom nechodí a už ju v živote nechce vidieť.

AJ:
Rozprávali ste sa o tom s rodičmi?

SA:
Vysvetľovali nám to tak, že je časť ľudí, ktorí sú zlí, a bez toho, aby mali nejaké odôvodnenie, majú strach z inak vyzerajúcich ľudí. A vždy nám hovorili, že to nie je chyba v nás, ale v tých ľuďoch. Preto nás stále upozorňovali, aby sme si dávali pozor. Ich posolstvo pre nás bolo, že takí ľudia tu sú a netreba to akceptovať ako fakt, treba proti tomu bojovať. Ale zároveň si treba dávať veľký pozor, pretože kým tu takí ľudia sú, tak my, deti, sme v ohrození.

AJ:
Keď sme robili rozhovor s Kvet, tiež sme sa pýtali na detstvo. Hovorila, že ona si vôbec neuvedomovala, že je výzorovo iná. Až vtedy, keď na ňu začali ostatné deti ukazovať. Inakosť jej teda prisudzovali ostatní.

SA:
Možno je to iné v tom, že Kvet má oboch rodičov Vietnamcov. Ja som videl, že otec je čierny a mama je biela. Ako dieťaťu ti to príde prirodzené, ale všimneš si, že jeden z tvojich rodičov nevyzerá úplne rovnako ako oteckovia tvojich spolužiakov. Ale dobré bolo, že už aj ľudia, ktorí pre nás predstavovali hrozbu, vyzerali inak, boli uniformizovaní. V 90. rokoch boli v móde ťažké boty, džínsy, bombery, holá hlava. Vedeli sme teda ľahko identifikovať hrozbu. Nestávalo sa často, žeby prichádzala od nejakého staršieho človeka, stávalo sa aj také, ale skôr výnimočne.

AJ:
Čo robíš, čomu sa venuješ?

SA:
Teraz mám sabbatical. Do júla som pracoval na ministerstve vnútra. Tam som sa venoval projektovému manažmentu, konkrétne programu, ktorý má zefektívniť fun-

govanie verejnej správy na Slovensku. Na ministerstvo som prichádzal v čase, keď sa negociovalo programové obdobie a jednou z možností bolo, aby aj Slovensko malo program, ktorý by zvýšil kvalitu inštitúcií, verejných služieb, samospráv a podporil by občiansku spoločnosť. Program sa nám podarilo presadiť a funguje od roku 2014. Šesť rokov som bol úradník, to je jedna z mojich identít, pričom slovo úradník pre mňa nemá negatívnu konotáciu, ako sa zvykne hovoriť.

AJ:
Ako ho vnímaš ty?

SA:
Konotácia je často taká, že úradník je človek, ktorý ťa posiela od dverí ku dverám. Vždy dostane nálepku, aha, to je ten neochotný. To som sa snažil zmeniť. Moja úradnícka identita to má presne naopak. Úradník má byť zodpovedný, vykonávať službu nielen reaktívne, ale mal by byť proaktívny. V angličtine je na to vhodný výraz, civil servant – čiže ten, čo slúži verejnosti. V niektorých krajinách ľudia študujú, aby sa mohli stať úradníkmi. Poznám ľudí, ktorí desiatky rokov pracujú pre Slovensko, nie sú z nich boháči, nemajú spoločenský status, ale oni potichu a poslušne robia svoju prácu a podľa mňa je to veľmi málo oceňované.

AJ:
Aké nálepky sa ešte úradníkom prisudzujú?

SA:
Úplne štandardné je, že úradníci idú o druhej domov. Je to mýtus, lebo to, čo som robil ja, nie je úradník, čo od siedmej do druhej dáva pečiatky. A tým, že sme pracovali s fondmi, tak úplne klasická otázka je: „A nedáš mi z nich trochu?“ Ako keby som ich nosil v igelitke. Je to komické, ale do istej miery smutným spôsobom to odzrkadľuje naše myslenie. Ľudia majú skreslené pohľady na to, ako fungujú procesy vo verejnej správe. Zdroje sa neprideľujú na základe svojvôle jedného človeka, ale ide o relatívne komplikovaný, viackolový, auditovaný proces.

A keď to otočím, úradníci môžu často nadobudnúť pocit, že môžu rozhodovať svojvoľne, lebo im to ich pozícia úradníka umožňuje. Ale to je aj chyba verejnej správy, lebo len málokedy verejné procesy vysvetľuje. Verejnosť by sa mala učiť a lepšie vnímať, ako funguje verejná správa, a úradníci by sa mali viac vcítiť do kože toho, že ich rozhodnutia majú vplyv na životy ľudí.

AJ:
Spomínal si, že okrem identity úradníka máš aj iné identity. Aké to sú?

SA:
Mám slovenskú identitu, mám somálsku identitu. Mám identitu Európana, identitu Bratislavčana, identitu Petržalčana, identitu Novomešťana. Identitu človeka, ktorý študoval medzinárodné vzťahy. Identita je do istej miery konštrukt, ktorý si vytvárame. Získavame nové identity, tú, ktorú som nemal, možno budem mať zajtra. Chcem začať behávať, ak všetko dobre pôjde, možno o chvíľu budem mať identitu bežca.

A často sa identity spájajú s národnosťou. Na Slovensku sa ťa človeka spýta – ako sa voláš? V Somálsku, keď sa stretneš s niekým novým, opýta sa ťa – kto si? Dáva ti to slobodu povedať čokoľvek a je omnoho podstatnejšie pýtať sa toto než to, ako sa voláme.

Somálsko sa delí na šesť rodín alebo klanov. Najčastejšie preto ľudia odpovedajú na otázku *kto si?* najstarším predkom z rodiny. Ak máte spoločného predka, ktorý žil možno pred 600 alebo 700 rokmi, už máte niečo, čo vás spája, spoločnú identitu. Dá sa povedať, že Somálčania majú tiež silné zosobnenie sa v „somálskom“.

AJ:
Poznáš Somálsko ako krajinu?

SA:
Nikdy som v Somálsku nebol, preto ho poznám len z toho, čo som si o ňom naštudoval.

Určite sa tam jedného dňa vydám, ale zatiaľ je to relatívne nebezpečné. Tak ako tu som pre niekoho čierny, v Somálsku by som bol ten svetlý, biely. Veľa som si o Somálsku čítal a študoval, keď som písal diplomovú prácu o Somálsku ako zlyhávajúcej krajine, takzvaný failed state.

AJ:
Keď si to študoval, aký to malo na teba vplyv? Vnímal si to nejako inak alebo to bol bežný výskum?

SA:
Dôvod, prečo som si to vybral, bol ten, že Somálsko predstavuje súčasť mojej identity. Cítil som vnútornú potrebu vedieť viac, asi ako ľudia, ktorých prarodičia odišli do Ameriky a teraz majú potrebu vrátiť sa na miesta svojich predkov. Jednu z vecí, ktoré som si pri písaní diplomovky uvedomil, je, že tu, v európskom komforte, riešime veci, ktoré sa nám zdajú ako obrovské problémy, ale inde sa javia ako drobnosti. Bolo zaujímavé mať identitu dieťaťa, ktoré vyrastá nie v úplne jednoduchom, ale stále bezpečnom prostredí. Nebáli sme sa o to, či budeme mať čo jesť, či sa nebude strieľať na ulici. A do toho všetkého som si predstavoval druhú polku mojej identity, hoci len vzdialenej, a uvažoval som, v akom svete vyrastajú moji bratranci a sesternice. Odniesol som si porovnanie dvoch svetov, aj keď jedno iba z diaľky.

AJ:
Zvykol ti tvoj otec rozprávať o živote v Somálsku?

SA:
Hovoril aj nehovoril. Keď sme sa so sestrou vyslovene pýtali, tak hovoril. Preňho to bolo ťažké, lebo odchádzal z krajiny, z konfliktu, kde nechával rodičov a súrodencov. Nebola to jeho voľba, rodičia ho poslali ako najmladšieho, keď dokončil strednú školu, aby išiel študovať na výšku do Československa. Potom stretol moju mamu a rozhodol sa zostať.

AJ:
Rozmýšľam, aké je byť súčasťou krajiny, v ktorej si nikdy nebol.

SA:
Napriek tomu, že som tam nikdy nebol, cítim nejakú vnútornú príslušnosť ku krajine, ktorá sa mi možno rozplynie prvý deň, ako tam pricestujem. A možno nie, možno že to bude mať práve opačný efekt. Je to možno podobné, ako keby sa Slovák narodil v Južnej Kórei a v živote by stretol asi piatich Slovákov. Pravdepodobne by bol tiež zvedavý, ako tí Slováci vyzerajú, čo robia, ako žijú.

AJ:
Čo si myslíš o národnej identite?

SA:
Dostal som od kamarátov darček, kde na základe DNA testov môžu geograficky lokalizovať, odkiaľ pochádza moja DNA. Bolo zaujímavé vidieť, že slovenská polovička mojej rodiny, ktorá si vždy myslela, že je slovenská, až taká slovenská nie je. Ťažko môžeme geneticky hovoriť o iba Slovákoch, lebo to územie, kde dnes žijeme, bolo územím, kde sa historicky miešali ľudia, cestovali, sťahovali sa, menili sa. V tom je to veľmi zaujímavé, že naše národné identity vnímame naozaj iba pocitovo, ale dnes vieme tieto pocity konfrontovať s vedou. Myslím, že táto debata bude pokračovať a v budúcnosti nebudeme žiť v národných štátoch, ako ich poznáme dnes. Naše vnúčatá sa na výroku Slovensko Slovákom budú smiať. Komu teda vlastne chcú krajinu dať? Bol by to dlhý výberový proces.

Tým sa dostávame k migrácii. Povedať, že migrácia je zlá, je nezmysel, pretože migrácia je niečo, čo tu vždy bolo a čo tu vždy bude. Málo ľudí si uvedomuje, že aj Slováci sú migranti, pretože naše tety a sestry chodia robiť zdravotné sestry do Rakúska či Nemecka. Naši súrodenci pracujú v Anglicku a Švajčiarsku. Preto sme vstúpili do Európskej únie, lebo sme chceli voľný pohyb osôb. To je jeden zo základných princípov spoločenstva, v ktorom žijeme.

AJ:
Migrácii sa prisudzuje často veľmi negatívna nálepka. Máš ty nejaké nálepky, ktoré ti prisudzujú ostatní?

SA:
Ľudia si často myslia, že neviem po slovensky. Keď zistia, že viem, sú nadšení, ako dobre viem skloňovať a časovať. Potom sa opýtajú, ako dlho tu žijem. Môžem sa cítiť byť stopercentnou integrálnou súčasťou života na Slovensku, ale pre časť populácie to je nepredstaviteľné. Možno je to spôsobené minulosťou, boli sme síce relatívne uzavretá krajina, ale zvyknem hovoriť, že aj východný blok mal svoj „Erasmus".

AJ:
V magazíne máme aj rozhovor s poslancom zo Spišskej Novej Vsi Addym Akramom. Na otázku, odkiaľ je, odpovedá, že z Anglicka. Často sa mu ale stáva, že ľudia sú zarazení a nevedia vstrebať takú odpoveď, lebo im to akosi výzorovo nesedí a pýtajú sa, odkiaľ *naozaj* si?

SA:
Keď sa ma niekto opýta, odkiaľ som, väčšinou odpoviem, že z Bratislavy. Vzápätí príde ďalšia otázka: no dobre, ale odkiaľ máš pôvod? Potom nasleduje genéza vysvetľovania, že mama je zo Slovenska a otec je zo Somálska. Mal som obdobie, keď som ukončil rozhovor tým, že som z Bratislavy, čo na tej odpovedi nestačí? Ale potom som si povedal, že to musím vysvetľovať.

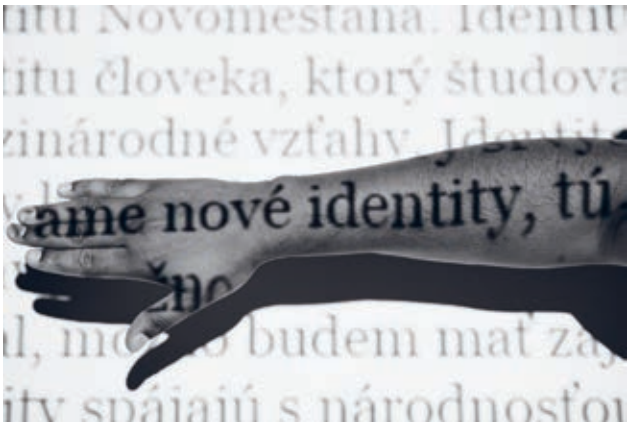

AJ:
Je to únavné?

SA:
Je to únavné, ale povedal som si, že sa mi musí chcieť odpovedať a snažím sa to vysvetliť. Pretože to pomáha vytvoriť akceptáciu, že nie sme všetci rovnakí. To znamená, že nie všetci ľudia z Bratislavy vyzerajú rovnako, nie všetci ľudia zo Slovenska vyzerajú rovnako. Ľudia sú prekvapení, keď im poviem, že som sa narodil v Starom Meste v Bratislave na Bezručovej. Uvedomil som si, že je to otázka, na ktorú sa oplatí odpovedať.

AJ:
Je niečo, čo ešte neodznelo, a chcel by si povedať?

SA:
Bude skvelé, ak tento projekt aspoň nejakej malej časti populácie na Slovensku ukáže, že identity sú rôzne a nie sú ani dobré, ani zlé. A každý máme veľa identít. Nemalo by to byť o tom, že sme „my" a „oni".

Identity nám dávajú obrovské množstvo prienikov s ostatnými. Treba to vnímať ako príležitosť a nie ako dôvod na vymedzenie. Každá jedna identita, ktorú mám, nemá byť malý múrik, ale malý most medzi mojou identitou a identitou toho druhého. A kebyže sa na to pozrieme takto, možno si uvedomíme, že nie je „my" a „oni", ale sme iba my.

Oleksandra Ovčarenko

Cítim sa viac ako Ukrajinka, než ako Slovenka

Oleksandra Ovčarenko

O jazyku

Narodila som sa v Bratislave, žijeme v Senci, ale rodičia, aj celá moja rodina sú z Ukrajiny. Bola som ako každé iné dieťa v okolí, jediný rozdiel bol, že sa so mnou mama odjakživa rozprávala po ukrajinsky. Keď som išla do škôlky, začala som chytať slovenské slová a sama sa rozhovorila slovenčinou. Odmalička som bilingválna, ale nikdy to nebolo iné v tom, že by sa so mnou deti nehrali. Na základnej škole odo mňa niekedy spolužiaci chceli, aby som povedala niečo po ukrajinsky, ale to bolo celé. Momentálne som druháčka na Gamči (Gymnázium Grösslingová v Bratislave). Teraz to už vôbec nevnímam, ešte sem-tam, keď volám s rodičmi, spolužiaci zvedavo počúvajú. Doma sa stále rozprávame ukrajinčinou, ale nerobí mi problém prepínať medzi jazykmi, lebo oba používam každý deň.

Veľmi si nepíšeme na Facebooku, pretože oni sú už staršia generácia. Volávame si na narodeniny, píšeme blahoželania. Občas mi chýba tamojšie prostredie, lebo keď prídete na ukrajinskú dedinu, je to úplne iný život. WC aj sprchy sú vonku, žijete v prírode, medzi domácimi zvieratami a vlastnými poľami. Je to život mimo mesta, viac namáhavý, viac prácny. Pre dieťa určite lepší. Je tam viacej zážitkov, viacej aktivít, nie stále za počítačmi, na sociálnych sieťach, na mobile, ale skrátka vonku. To sa dnes už málo vidí.

O domove

Určite chcem žiť inde ako na Slovensku, citovo ma tu nič nepriťahuje. Možno kebyže precestujem štvrtinu sveta, zistím, že tá krajina je celkom dobrá, ale momentálne ma k nej nič neťahá. Príde mi neutrálna. A kde je domov? To ešte neviem. Momentálne tu a v budúcnosti niekde preč.

Keď ľuďom poviem, že som Ukrajinka, väčšinou povedia, wau, a pýtajú sa, či viem rozprávať po slovensky. Jasné, že viem! A potom, či rodičia vedia po slovensky. Úprimne, niekedy aj lepšie ako ja, najmä po gramatickej stránke.

O rodine

Rodičia prišli na Slovensko kvôli babke. Rozviedla sa a našla si druhého muža, môjho nevlastného dedka, prisťahovala sa na Slovensko a s ňou aj mama s tatom. Ani neviem, či je dedko Slovák, lebo národnostne je Maďar. Inak mám celú rodinu na Ukrajine. Boli sme tam veľakrát na rodinnej dovolenke, precestovali sme Ukrajinu, najmä keď som bola dieťa. Teraz rodinu navštívim po siedmich rokoch, veľmi ich chcem vidieť, na to sa teším. Som zvedavá, či sa rozplačem, keď ich uvidím, už to bolo naozaj dlho.

Ja sa cítim doma, keď idem za ľuďmi, ktorých považujem za rodinu. Tam, kde sú oni, tam je domov. Týka sa to aj Ukrajiny, ale s tamtou rodinou nie som tak často, čiže aj jedna návšteva je dobrá. Žiť by som tam ale nechcela, nie je to krajina mojich predstáv a myslím, že mi nedokáže ponúknuť, čo chcem.

O národnosti

Považujem sa za Ukrajinku, na sto percent. Keď sme hrali hokej, Rusi verzus Slováci, fandila som viac Rusom, ale to bolo veľmi dávno, ešte pred politickými problémami, čo máme teraz. Kebyže hrá Slovensko a Ukrajina, určite fandím Ukrajine. A keď čítam správy o ukrajinských vojakoch, je mi veľmi do plaču. Kebyže čítam o slovenských vojakoch, asi by sa ma to nedotklo. Neviem, prečo mám také pocity, proste to tak je.

Ale k národnosti: áno, cítim sa ako Ukrajinka, ale ak by som našla inú krajinu, v ktorej sa cítim ako občianka lepšie, tak sa tak proste cítim. Ale aj tak si veľmi nerada vyberám, či sa cítim viac slovensky alebo ukrajinsky. Mne je jedno, akej je človek farby pleti, národa, náboženstva, pretože si myslím, že svet je internacionalizovaný. Nevnímam to teda tak, že niekto je viac, niekto menej. Sme si rovnocenní.

O tele

Po desiatich rokoch som skončila s jazdectvom a začala sa zaujímať o fitnes a body image. Bol toho plný Instagram. Veľmi som sa chcela postaviť na pódium a štyri mesiace som bola v príprave, počas toho som držala diétu. Bola som veľmi hladná, unavená, agresívna, stále mi bola zima, musela som si pravidelne variť a do toho ešte škola. Videla som, že nemám dostatok svalovej hmoty, napriek tomu som šla ďalej. Až mi jedna pani povedala, že by som sa neumiestnila. Vtedy mi odľahlo. Bolo to náročné na psychiku, lebo ma to veľmi zmenilo a spravilo veľký chaos v mojom tele.

Na to, že to boli štyri mesiace, sa to so mnou ťahá už pomaly druhý rok. Ale teraz to už beriem ako koníček, zmenila som spôsob cvičenia a mám aj fyziotrénera. Vnímam to tak, že čím viac sa naučím teraz, tým ľahšie to budem mať na výške. Chcem totiž študovať fyzioterapiu alebo medicínu, aby som mohla cestovať do krízových oblastí a pomáhať ľuďom.

O pomoci druhým

Je pre mňa dôležité venovať sa dobrovoľníctvu. Keď vypukla vojna na Ukrajine, moja mama bola veľmi aktívna. Posielali sme pre ukrajinských vojakov kamióny s oblečením. Niektorí vojaci potom prišli na Slovensko na rehabilitácie a my sme za nimi chodili, posedieť, porozprávať sa. Jedného vojaka sme mali aj doma, asi dva-tri týždne. Postrelili ho, mal veľmi ťažko poškodenú nohu a dlho sa liečil. Okrem toho robíme aj zbierky na pomoc ukrajinským sirotám.

Chcela by som, aby ma ľudia vnímali ako pozitívneho človeka, na ktorého sa iný človek môže obrátiť s hocičím. Слаба Україні! Героям слаба! V preklade to znamená *Sláva Ukrajine! Hrdinom sláva!*[1] A čo by som chcela odkázať ľuďom na Slovensku? Pomáhajte tým, čo to potrebujú.

1 Pozdrav je mnohými vnímaný kontroverzne, keďže v minulosti ho využívali ultranacionalistické strany. Výrok sa však stal symbolom proeurópskych demonštrácií na Majdane v roku 2013 a v súčasnosti je oficiálnym pozdravom ukrajinskej armády. Viac tu: https://www.dw.com/en/new-glory-to-ukraine-army-chant-invokes-nationalist-past/a-45215538

Miriam Mouandou

Nevyzerám ako väčšina Sloveniek, ale moja inakosť nie je podstatná. Dôležité je, aký som človek

Miriam Mouandou

Pochádzam z...
Trnavy, kde som vyrastala a aj tu žijem.

Moje detstvo bolo...
Úplne v poriadku, nebolo ničím špeciálne či odlišné od iných detí. Chodila som do škôlky, do školy, hrávala som sa vonku s kamarátkami. Cez prázdniny sme zvykli chodiť s mamou do Viedne, kde pracoval môj otec. Keď som mala 11 rokov, narodila sa mi malá sestra, tak som sa sem-tam o ňu starala a môžem povedať, že sa cítim celkom skúsená, čo sa týka starostlivosti o bábätko. V tom čase ku nám prišiel môj vtedy 14-ročný nevlastný brat z Konga a býval u nás, neskôr odišiel s tatom bývať do Viedne.

Základná a stredná škola boli pre mňa...
Na začiatku som sa cítila trochu ako škaredé káčatko, keďže som nebola modrooká blonďavá Katka, do ktorej boli všetci chlapci zaľúbení, a nosila som stále vlasy v cope, lebo kučeravé rozpustené vlasy nevydržím nosiť ani teraz. Ale na oboch školách som sa cítila fajn, zo základnej školy mám doteraz dve najlepšie priateľky. Na strednej som si kvôli matematike a chémii občas aj poplakala, ale veľa som sa aj nasmiala.

Vysokú školu som si vybrala, lebo...
Priznám sa, nevedela som, čo chcem v živote robiť, ale nechcela som študovať v Trnave, chcela som aspoň malú zmenu. Vysokú školu som musela mať, môj otec si to veľmi želal. Študovala som marketing na Ekonomickej univerzite v Bratislave. Podarilo sa mi to dokončiť a verím, že by bol na mňa hrdý a bol by spokojný.

Momentálne sa venujem...
Viac-menej iba sebe. A práci. Pracujem v marketingu a dosť sa venujem aj svojmu mobilu. Mám na starosti sociálne siete jednej známej spoločnosti a fotím pre nich aj produkty. Foteniu by som sa chcela venovať viac.

Moje obľúbené miesta v Trnave sú...
Celá Trnava je pre mňa obľúbenou, ale ak si mám vybrať, tak asi kamenný mlyn a prechádzka so psom a hudbou v ušiach. Letné Staré Mesto v Bratislave má pre mňa tiež fajn atmosféru. Rada sa prechádzam mestom a občas sledujem ľudí na terasách, ruch, úsmevy, smiech. Som pozorovateľka, ale ponorená do svojho sveta. Vo všeobecnosti vidím len to pekné.

So súrodencami vychádzam...
Máme veľmi pekný vzťah. Moja sestra má teraz 15 a značný vekový rozdiel sa podpísal aj na našej rozdielnosti pováh a záľub, ale máme sa rady a pomáhame si. Každá máme vlastný štýl, ale tak veľmi sa podobáme, až si raz jej učiteľ zo základnej školy myslel, že som ona, hoci som o desať rokov staršia. Môj brat býva vo Viedni a máme veľmi pekný vzťah – napriek tomu, že sme spolu málo, sa veľmi ľúbime. Je to skrátka môj veľký brat, aj keď je odo mňa nižší a asi si nie sme podobní ani zmýšľaním, ale to nevadí.

Moji rodičia pochádzajú z...
Moja mamina je Trnavčanka a môj tatino je z Afriky, konkrétne z Konga, z hlavného mesta Brazzaville.

Môj otec prišiel na Slovensko...
Okolo roku 1988. Myslím, že mal 17 alebo 18. Prišli sem s viacerými kamarátmi študovať na strednú školu, potom mal asi v pláne vysokú školu, ale život to zrejme zariadil inak. Spoznal sa s mojou mamou a neskôr som sa narodila ja. Možno aj preto chcel, aby som dokončila vysokú školu. Chcel, aby som sa mala dobre. Samozrejme, vysokú školu dnes môže mať každý, nemusí to nič znamenať, ak človek sám pre to nič nerobí. Ale on to vnímal asi aj cez farbu jeho alebo mojej pleti. Možno sa bál, že ma ľudia budú bez vysokej školy brať menej vážne a budem mať prácu, s ktorou nebudem spokojná. Ja sa s tým celkom nestotožňujem, ale zrejme mal na to svoje dôvody. Viem, že sa na Slovensku s rasizmom stretol. Keď som bola malá, raz ho napadli holohlaví ľudia – neviem presne, ako ich mám nazvať, necítim sa na to, hľadať pre tieto osoby správne pomenovanie. Myslím, že z toho pramení tá túžba po tom, aby som študovala a bola raz nezávislá žena.

Kongo poznám alebo nepoznám...
Poznám len sprostredkovane, neviem o ňom veľa a ani som to nezisťovala. Nebola som tam. Viem len, že moja babka ešte stále žije. Na Facebooku mám v priateľoch nejakú svoju rodinu, ale neviem ich presne zaradiť a nemám s nimi ako komunikovať, keďže neviem po francúzsky. Môj tatino mi veľa o tom nehovoril, žila som tu a bola som vychovávaná úplne slovensky. Napriek tomu, že môj otec a môj brat sú pre mňa veľmi dôležití a milujem ich, som vychovaná ako Slovenka a považujem to za svoj pôvod.

Neznámemu človeku by som sa predstavila ako...
Ahoj, ja som Miriam. Keď sa ma niekto spýta, odkiaľ si a ja odpoviem zo Slovenska a tomu človeku to nestačí, jemne ma to vytáča. Predsa neklamem. Priznávam, že nerada rozpitvávam svoj pôvod, respektíve nie môj, ale pôvod môjho otca kvôli tomu, že zomrel. Nie som si istá, či som s tým celkom vysporiadaná. Ale beriem to ako svoj údel, že každý, a je jedno, či sme na Slovensku, sa ma to bude pýtať. Ľudia sú zvedaví a pýtajú sa na detaily, až sa musím dostať k tomu, že môj otec už nežije a ja si to nerada pripomínam.

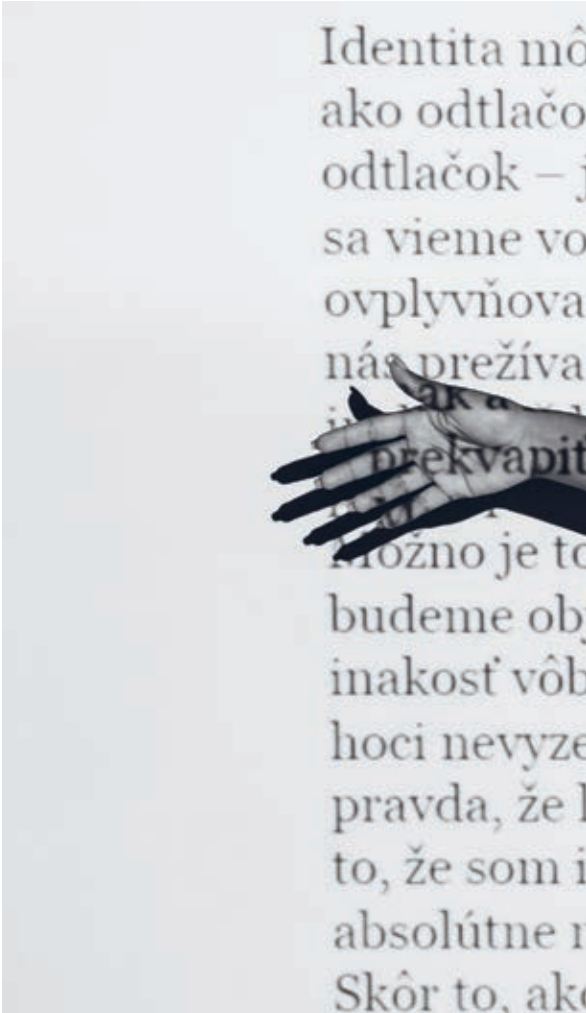

Samu seba vnímam ako...
Občas ako takého mimozemšťana. Stáva sa mi, že keď niečo poviem, ľudia sa smejú, hoci sa nesnažím byť vtipná. Nedávno mi jeden kamoš povedal – ty si taká postavička. A to ma dosť pobavilo a celkom to vo mne utkvelo. A svoju inakosť vôbec nevnímam cez farbu pleti, hoci nevyzerám ako väčšina Slovákov. Je pravda, že ľudia si na prvý pohľad všimnú to, že som iná farbou pleti, ale to na sebe absolútne nepovažujem za zaujímavé. Skôr to, ako hovorím, aká som, ako vnímam svet a všetky smiešne aj menej smiešne životné patálie ma robia tým, kým som.

O stereotypoch a predsudkoch si myslím...
Mrzí ma, že ľudia dokážu byť nenávistní k ľudom, ktorých vzhľad alebo sexuálna orientácia je menšinová záležitosť a vymykajú sa nejakej všeobecne uznávanej norme. Pretože takisto ako farba pleti, tak ani oblečenie, farba vlasov alebo make-up a to, kto nás sexuálne priťahuje, nehovorí nič o tom, či sme alebo nie sme dobrým človekom, prípadne, aké máme IQ a EQ.

Identita pre mňa znamená...
Viacero významov. Vonkajšiu identitu môžeme mať rovnakú alebo podobnú s viacerými ľuďmi. Pretože my, ľudia, sa vieme veľmi podobať a správať sa podľa určitého vzorca. A potom túto našu identitu tvoria štátna príslušnosť, názory, životný štýl, vkus, životné ciele a priority, spôsob, akým sme vyrastali.

Ale identita zároveň môže byť považovaná aj za niečo ako odtlačok prsta, taký osobnostný odtlačok – jedinečnosť jedinca. Lebo hoci sa vieme vo veľa veciach podobať a ovplyvňovať jeden druhého, každý jeden z nás prežíva seba samého aj vonkajšie veci inak a každý z nás sa dokáže vymknúť, prekvapiť druhých, aj seba samého. Možno je to naša najhlbšia podstata, ktorú budeme objavovať celý život.

O dnešnom Slovensku si myslím...
Toto je pre mňa veľmi ťažká otázka, lebo na jednej strane môj názor môže formovať

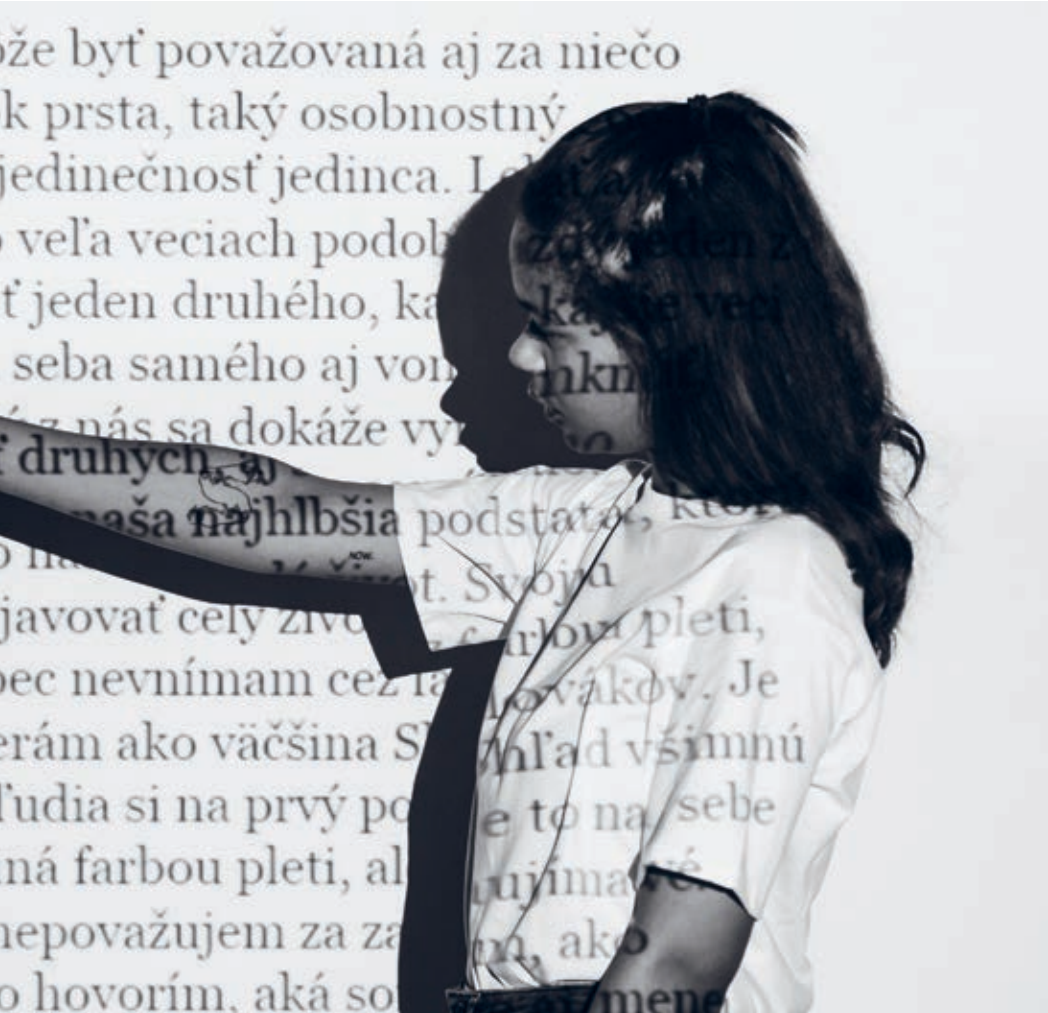

to, čo mám sprostredkované z internetu a médií, a na druhej strane to môžu byť Slováci, ktorých som počas svojho života stretla. V politike pozitíva nevidím žiadne a aj tie svetielka nádeje, čo prichádzajú, sú diskutabilné. Myslím, že všade funguje marketing. Marketing osobnosti. A my, bežní ľudia, ktorí sa snažíme podporiť lepšiu budúcnosť svojím hlasom, nikdy úplne neuvidíme do týchto ľudí.

Ľuďom na Slovensku by som chcela odkázať...
Nielen ľudom na Slovensku, ale všetkým ľudom, aby v prípadoch, keď nejdú povedať nič pekné alebo múdre, boli radšej ticho. Aby sa snažili, aby bol ich život krajší a zaujímavejší v prípade, že venujú príliš veľa energie na šírenie negativity. A asi ešte, že láska je odpoveď na všetko. Vždy, keď sa rozhodujeme niečo urobiť alebo povedať, mali by sme to robiť s láskou. S láskou k sebe, k druhým, k planéte. Ono sa to niekedy ťažko praktizuje, ale už len uvedomiť si to je dobrý krok a opakovanie si toho, čo už vieme, aj keď niekedy urobíme chybu, je matkou múdrosti.

Sara Azimi

Identita nemusí vypovedať len o tom, že som Slovenka. Môžem byť aj prispievateľkou k zmene

iná
prínosom
môžeme byť
dovaní lepšieho sve
povedať len o tom, že
beloška či černoška

Sara Azimi

Že som trošku iná ako ostatní, som začala zisťovať na základnej škole v Bratislave. Predtým sme s rodinou bývali v Nových Zámkoch a veľmi sme sa s inými ľuďmi nestretávali. Moja mamina bola učiteľkou v materskej škôlke a tú sme mali u nás doma. Keď som sa ráno zobudila, stačilo mi zísť dolu po schodoch a už tam na mňa čakali kamaráti, s ktorými som sa hrala celý deň. Bolo nás tam asi päť detí, všetci sme si boli blízki, najradšej sme barbinám strihávali vlasy. Okrem maminy nám v škôlke pomáhala aj pani Mária, volala som ju moja slovenská babka.

Potom som nastúpila na základnú školu v Dúbravke, ale nehovorila som po slovensky, lebo naša škôlka bola anglická. Slovenčinu som počula len od pani Márie. Doma sme s maminou všetci traja súrodenci hovorili po perzsky, s ocinom zas po anglicky. Staršia sestra, mladší brat aj ja. Takže ako prváčka som vedela po slovensky povedať len – *Ahoj, ako sa máš?* a *Budeš moja kamarátka?* To som používala dookola, len skôr či neskôr som sa musela naučiť, čo povedať ďalej.

Myslím, že k vnímaniu tej „inej" dopomohlo aj to, že som mala inú farbu pleti. Väčšinou ma považovali za Rómku, čo mi vôbec neprekážalo, lebo podľa mňa je to krásna kultúra. Lenže ostatné deti ma na prvom stupni šikanovali a ja som nevedela, ako sa s tým vyrovnať. Ochránila som sa tak, že som sa začala viac kamarátiť s tými, čo ma šikanovali. V škole som mala úplne inú identitu ako doma.

Doma som bola milá, poslušná a zodpovedná. Chodila som v rámci bahájskeho spoločenstva na morálne hodiny, kde som si vytvárala vzťah k hodnotám a cnostiam. Lenže v škole to skrátka nebolo cool, najmä nie pre 12 či 13-ročné deti. Začala som kašľať na školu, zhoršili sa mi známky a všetky vlastnosti, ktoré sú pre mňa teraz dôležité, som začala prejavovať v zlom zmysle. Mám v sebe veľmi silný cit pre spravodlivosť. Takže ak sa podľa mňa dialo niečo nespravodlivé, veľmi som sa nahnevala a celý hnev som sústredila na jedného človeka. Preto som napríklad mala veľa konfliktov s učiteľmi.

Moje školské ja sa na gymnáziu C. S. Lewisa drasticky zmenilo. Nemala som pocit pokrytectva, ako som mala na základnej škole, a ak by som ho mala, vedela som, že môj názor budú rešpektovať a budú to riešiť. Stala som sa trošku bifľoškou, mala som skoro samé jednotky a doteraz ma veľmi baví učiť sa. Je pravda, že v sociálnych vedách som nevynikala, písať eseje bolo ako za trest, ale pracovala som na tom, aby som aj v predmetoch, ktoré mi až tak nešli, bola celkom dobrá.

Po maturite som sa rozhodla, že jeden rok budem slúžiť ako bahájka. Bahájske náboženstvo je celosvetové náboženstvo a jeho zakladateľom je Bahá'u'lláh, ktorý sa narodil v Iráne pred vyše 200 rokmi. Učenie, ktoré priniesol, hlása potrebu dopracovať sa k celosvetovému mieru, zrovnoprávniť postavenie mužov a žien či zrušiť všetky predsudky. Náboženstvo a veda musia ísť ruka v ruke, lebo ak sú v rozpore, jedno bez druhého nemôže fungovať. Bahájske spoločenstvo sa podľa týchto princípov snaží žiť nielen po duchovnej stránke, ale mali by sme v tomto smere napredovať aj materiálne. A na to, aby sme mali materiálny svet udržateľný, potrebujeme duchovné princípy. Ja sa snažím dodržiavať cnosti ako láskavosť, pravdovravnosť, nesebeckosť a spravodlivosť. Spravodlivosť má totiž veľký vplyv na to, ako sa pozeráme na moc. Či chceme, aby nás ostatní slepo nasledovali, alebo to vidíme ako príležitosť pre každého z nás, aby sme nezávisle hľadali pravdu v sebe.

Práve kvôli službe som sa prisťahovala do susedstva v bratislavskom Novom Meste, ktoré už pár rokov pripravuje program a rôzne aktivity pre deti. Sústredíme sa tam na prácu s mládežou a je pekné vidieť, že sme súčasťou budovania komunity. Zároveň učíme ostatných rozmýšľať nad tým, aká je ich rola v spoločnosti. Budujeme v mladých cnosti cez príbehy, citáty alebo modlitby, pesničky, umenie a hry. Ráno začíname tým, že s ostatnými zreflektujeme aktivity, ktoré sme predchádzajúci deň robili, a naplánujeme si, čo budeme robiť ďalšie dni. Snažíme sa neustále vzdelávať, prečítame si texty ako pracovať s mládežou alebo rôzne spisy od Bahá'u'lláha o duchovnom vzdelávaní. Doobeda vybavujem e-maily, organizujem tábory, školenia. Chodím aj na hudobnú, hrám na flaute a okrem toho súkromne doučujem aj angličtinu. Po obede už prichádza mládež zo susedstva, venujeme sa rôznym kurzom, inokedy sa len rozprávame. Dáva mi to veľmi veľa praktických zručností, ale je to aj vyjadrenie istého záväzku, že preberám zodpovednosť za vlastný progres, za svoje vzdelanie a chcem byť prínosom k rozvoju spoločenstva.

V tom ma inšpirujú aj moji rodičia, službu v spoločenstve dávajú vždy do popredia. Myslím, že v ich živote to zohráva väčšiu rolu než to, že majú perzský pôvod a mama žila v Emirátoch a otec zas v Jemene či Indii. Moja mama uprednostňuje všetkých ostatných pred sebou. Je to najnesebeckejší človek, akého poznám. Môj otec zas veľmi veľa obetoval tomu, aby mohol pomáhať. Má čisté srdce. Veľa cestuje a myslím, že na začiatku to bolo preňho aj ťažké, lebo musel trošku nechať bokom kariéru lekára.

Motivuje ma aj samotný Bahá'u'lláh, lebo v živote veľmi veľa pretrpel, kvôli tomu, že chcel šíriť svoju víziu pre svet. A potom je to 16-ročné dievča Mona. Učila v Iráne menšie deti k cnostiam, presne také hodiny, ako som ja učila od 13 rokov. Lenže po islamskej revolúcii v Iráne v roku 1979 boli baháji utláčanou a prenasledovanou menšinou. Monu a ďalších deväť žien zatkli, týrali a po desiatich dňoch obesili. Je to pre mňa veľmi silný príbeh, lebo hoci som robila to isté, čo ona, ja som mala absolútnu slobodu. Ona za to položila svoj život.

V Iráne som nikdy nebola, ale chcela by som ísť. Plánujeme to aj so sestrou a chceli by sme zobrať aj rodičov. Už by to tam pre nás nemuselo byť také nebezpečné. Keď sa ale niekto rodičov opýta, či by sa chceli vrátiť, nikdy nepovedia áno. Toto už je ich domov a Slovensko je krásna krajina. Myslím, že inde by nenašli takú bezpečnosť, ktorú cítia tu.

Považujem sa za Slovenku, ale som hrdá na to, že som iná. Rodičia sa tiež sem-tam smejú, že nemôžem byť ich. Keď som doma alebo s Peržanmi, necítim sa súčasťou tej kultúry. Ani u nás doma nebola veľmi silná, hoci mama perzskú kultúru miluje. Otec k nej nemá veľmi výrazný vzťah. Raz sa na hodine dejepisu rozoberala otázka národnosti a mňa použili ako príklad tej, čo nie je Slovenka. Ja som síce na tej hodine nebola, ale kamarátky sa ma zastali, veď ona sa považuje za Slovenku! Nie je to len o tom, odkiaľ máš rodičov alebo kde si sa narodila. Napokon, ja som sa narodila na Slovensku.

Už som bola aj súčasťou projektu Živých kníh, teda ľudí, ktorí sú ochotní sa podeliť o svoj životný príbeh. Ja som mala nálepku „World Citizen“, čiže svetoobčianka. Ľudia sa ma pýtali na moje detstvo, zaujímalo ich najmä to, aké je to vyrastať v slovenskom školstve, ako sa tam akceptuje moja inakosť.

Myslím, že na Slovensku je veľa priestoru na zmenu. Ale aj iniciatívy. Všetci, či chceme alebo nie, hráme nejakú rolu vo svete a ovplyvňujeme, ako sa nám bude žiť. Všetci môžeme byť protagonistami v budovaní lepšieho sveta. Identita nemusí vypovedať len o tom, že som žena, Slovenka, beloška či černoška, ale môžem byť aj prispievateľkou k zmene. Robiť niečo pre zlepšenie sveta je primárnym aspektom mojej identity.

Barhum Nakhlé

Môj slovensko-arabský pôvod je súčasťou mňa a som tomu rád

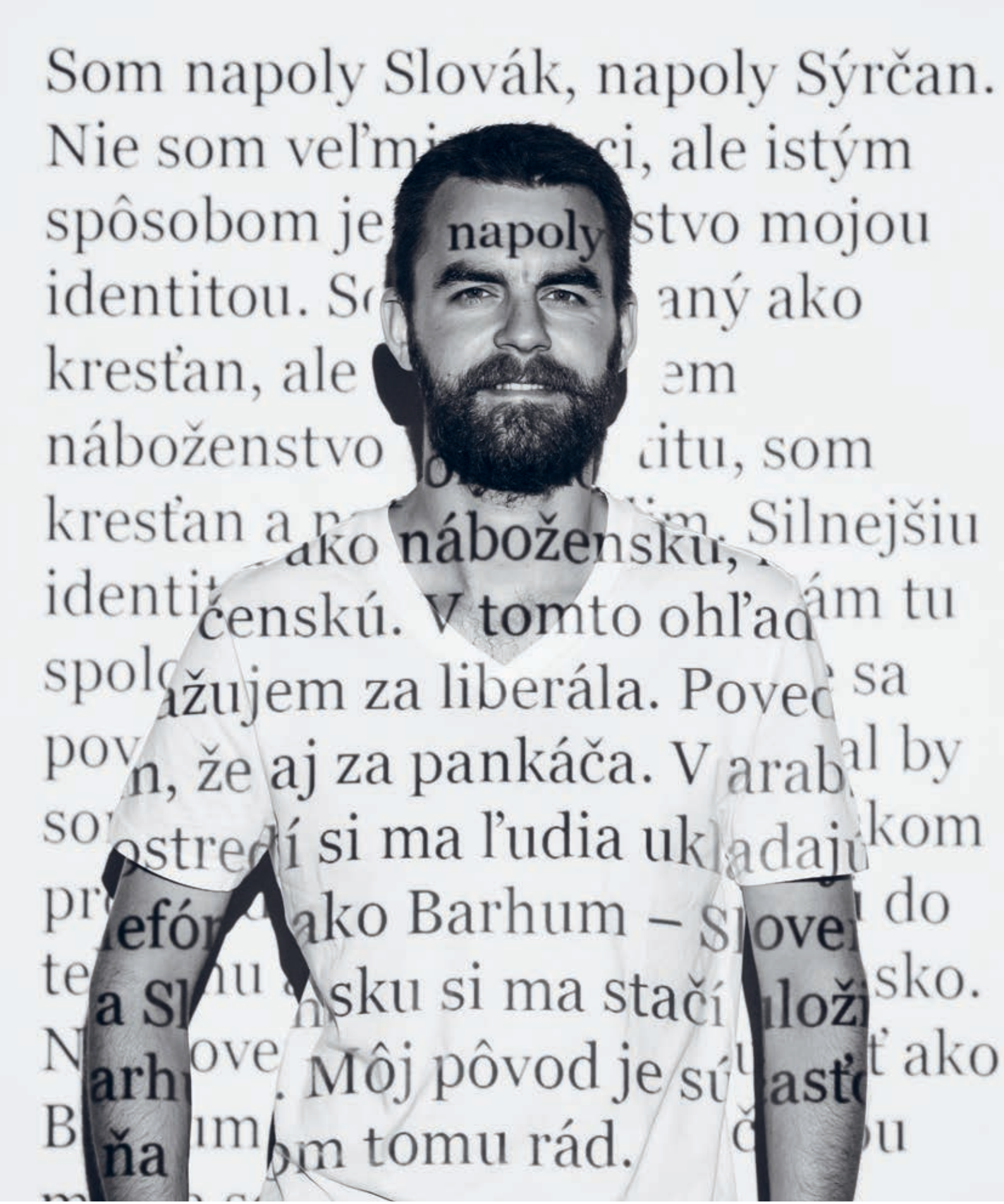
Som napoly Slovák, napoly Sýrčan.
Nie som veľmi
ci, ale istým
spôsobom je
napoly
stvo mojou
identitou. S
aný ako
kresťan, ale
em
náboženstvo
itu, som
kresťan a
ako náboženskú,
Silnejšiu
identit
čenskú. V tomto ohľad
ám tu
spol
ažujem za liberála. Povedz sa
pov
n, že aj za pankáča. V arab
al by
so
ostredí si ma ľudia ukladaj
kom
pr
efó
ako Barhum – Slove
do
te
hu
sku si ma stačí
loži
sko.
N
ove
Môj pôvod je sú
asť
ť ako
B
ňa
m tomu rád.
ou

Anna Jacková:
Čo odpovieš, keď sa ťa ľudia spýtajú, odkiaľ si?

Barhum Nakhlé:
Odpovedám vždy zdĺhavo, som napoly Slovák a napoly Sýrčan, niekedy poviem napoly Arab. Keď občas vidím, že by to mohlo pokračovať do dlhšej debaty, na ktorú práve nemám čas, striedam to podľa toho, čo sa mi vtedy viac hodí. Nie vždy trafím správnu odpoveď. Už sa mi stalo, keď som myslel, že sa bude viac hodiť povedať Slovák, vysvitlo, že som mal radšej povedať Sýrčan. Väčšinou ale hovorím pol na pol.

AJ:
Nasledujú potom otázky, čo to teda znamená, ako to myslíš?

BN:
Áno, často. Najjednoduchšie vysvetlím, že otec je Sýrčan, mama Slovenka. Na Slovensku ma ľudia považujú za Slováka, ktorého otec pochádza zo zahraničia. Lenže ja som do 18 rokov polku života žil v arabských krajinách. Keď v arabskom svete poviem, že som pol na pol, reakcie sú opačné – tvoj otec je Sýrčan, tak aj ty si Sýrčan.

AJ:
Kde všade si teda vyrastal?

BN:
Striedalo sa to medzi Slovenskom, Damaskom v Sýrii a ešte Benghází v Líbyi, lebo otec tam pracuje. To bolo prvé miesto, kam som odletel po tom, ako som sa narodil. V Benghází som chodil aj do škôlky, na základnú školu a rok a pol aj na strednú školu. Spravil som si tam aj arabskú maturitu, potom som sa vrátil a dorobil si v Bratislave slovenskú. Takže do mojich 18 rokov a kým som býval s rodičmi, som osem rokov žil v Líbyi, dva v Sýrii a osem na Slovensku.

AJ:
Dá sa povedať, že už odmalička si bol globálne dieťa. Aké bolo tvoje detstvo?

BN:
Z detstva si pamätám, že som sa vždy tešil, že poletím lietadlom. Tešil som sa na zmenu a na nových kamarátov. Samozrejme, že keď som sa ocitol v novom kolektíve, mal som na začiatku trému. Na Slovensku som mal ešte aj čudné meno, v arabských krajinách zas normálne meno, tam sa spolužiaci nečudovali. Ale meniť často prostredie mi vyhovovalo, nikdy som nebol z toho smutný. Skôr som si hovorieval, keď som bol v Líbyi, keby to tu tak moji slovenskí kamoši zo škôlky videli. Mal som chuť im to tam ukázať. A to isté platí pre líbyjských kamarátov, keď som bol na Slovensku.

AJ:
Akou rečou ste sa rozprávali doma?

BN:
S otcom arabsky, ja, môj mladší brat aj mladšia sestra. S mamou po slovensky, vďaka tomu sa nám podarilo udržať si oba jazyky. Rodičia medzi sebou hovoria slovensky, mama síce vie po arabsky, naučila sa ju na nejakom kurze v Sýrii a potom tam žila asi 17 rokov. Ale otec asi predsa len vie lepšie po slovensky, lebo v Bratislave študoval architektúru. Pre mňa by bolo ale veľmi čudné s otcom hovoriť slovensky.

AJ:
Ako si vnímal takýto pendlujúci život? Bral si to ako výhodu alebo nevýhodu?

BN:
Myslím, že ako výhodu. Vždy som sa totiž vracal na miesto, ktoré som ako-tak poznal, aj keď sa mohlo za ten čas trochu zmeniť. Akurát keď som mal 13 rokov, žili sme na Slovensku a otec sa chcel po troch rokoch opäť vrátiť do Líbye. Lenže ja som bol vo veku,

keď som začal objavovať spolužiačky a mne sa už nechcelo vrátiť späť. V Líbyi som síce chodil do súkromnej školy a v triedach sme mohli byť spolu chlapci aj dievčatá, ale väčšina škôl to má podelené. Ani Sýria sa nedá porovnať s liberálnejšou Európou, ale Líbya je jedna z najkonzervatívnejších krajín. Mama ako psychologička nemala v Líbyi uplatnenie a mala tej krajiny dosť, preto odišiel otec sám. Okrem toho mi striedanie vyhovuje, dodnes som rád chvíľku tam a chvíľu tu.

AJ:
Kde je domov?

BN:
Nemyslím, že mám potrebu mať vyslovene jedno miesto. Vychádza mi to tak, že na viacerých miestach. Ale keby som si mal vybrať čisto štatisticky, kde som bol najviac v posledných rokoch alebo v rokoch, keď sa človek najviac vyvíja, keď je tínedžer od 13-tich do 18-tich, bola by to asi Bratislava. Má to však viacero aspektov, v Líbyi nemáme žiadnu rodinu, tú máme v Sýrii, lenže tam som zas nežil toľko ako v Líbyi. Aj v Sýrii sa do istej miery cítim doma, ale tam zas Damask až tak poriadne nepoznám. Keď sa stretnem s nejakým Sýrčanom a spýta sa ma, odkiaľ som, viem povedať, z ktorej štvrte som, tú jeho by som ale nepoznal. V Líbyi áno. A keď sa pozerám do budúcnosti, nemám potrebu povedať, že domov bude Bratislava, lebo som teraz tu. Som otvorený aj miestam, kde som ešte vôbec nebol.

AJ:
Keď si na Slovensku, chýba ti niečo z Líbye alebo zo Sýrie a naopak?

BN:
Kebyže som v arabských krajinách, tak zo Slovenska by mi bez ohľadu na chaos a vojnovú situáciu chýbalo asi niečo ako európska sloboda. Nie sú to zatiaľ krajiny s históriu demokracie či liberalizmu. Tu sú si ženy a muži rovní, môžu ísť spolu na pivo. Napriek tomu, ja v takom prostredí viem fungovať a mám výhodu v tom, že som muž. Záleží to, samozrejme, od krajiny ku krajine, napríklad moja mama fungovala v Sýrii úplne bez problémov. Cítila sa tam slobodnejšie ako v Líbyi.

Z nejakého dôvodu mi však medziľudské vzťahy v arabskom svete pripadajú vľúdnejšie. Aj ľudia, čo sa nepoznajú, sú k sebe otvorenejší, priamejší. V Bratislave, keď idem po ulici a stretnem známeho, ktorého som už dlhšie nevidel, hneď uvažujem: budem sa tváriť, že ho nevidím alebo nie? Máme tu spoločensky trápne momenty. Cítim to vždy, keď som tu. V Sýrii a Líbyi by mi nikdy nenapadlo nepozdraviť. Je tam úplne bežné pristaviť sa, podať si ruky a ísť ďalej. Alebo človek nastúpi do autobusu, jeden s druhým sa dajú do reči a o chvíľu už celý autobus rozoberá politiku. Všetci sú tam k sebe kamarátskejší a spoločenské vzťahy uvoľnenejšie.

AJ:
Zažil si niekedy pocit vykorenenosti?

BN:
Nie, v tom zmysle nie. Mám asi šťastie, že sa viem všade cítiť ako doma a nikde sa necítim cudzí.

AJ:
Každý človek je súhrnom viacerých identít, ktoré sa časom menia. Čo tvorí tvoju identitu?

BN:
Hovorí sa, že existuje nejaká regionálna alebo geografická identita, náboženská a spoločenská. Po regionálnej stránke som Slovák aj Sýrčan, v rámci Slovenska sa môžem vymedziť ako Bratislavčan alebo Staromešťan.

Čo sa týka náboženstva, obaja rodičia sú kresťania, hoci veľmi veriaci nie som, ale istým spôsobom je náboženstvo mojou identitou. Som vychovaný ako kresťan, ale keď som žil v arabsko-moslimskom prostredí, uvedomil som si, že ak je náboženstvo identitou, tak sa môžem čiastočne identifikovať aj s islamom. Tejto náboženskej identite

neprikladám až takú silnú váhu, ale cítim to tiež na pomedzí, napoly kresťan a napoly moslim. Silnejšiu identitu ako náboženskú mám tú spoločenskú. V tomto ohľade sa považujem za liberála. Povedal by som, že aj za pankáča.

AJ:
Stretávaš sa so stereotypnými reakciami, keď povieš ľuďom, že si napoly Slovák, napoly Sýrčan alebo Arab?

BN:
Sem-tam. Predtým, ako začala takzvaná utečenecká kríza, toho bolo menej. Nestretol som sa s niečím vyslovene negatívnym a ak, tak jedine od ľudí, ktorých som vôbec nepoznal. Nikdy to nebolo z okruhu mojich známych. A čo sa týka stereotypov, raz som bol v bare a rozprávali sme sa v rámci partie, kde som asi polovicu ľudí nepoznal. Hovorili sme o Araboch a jeden z nich povedal, že existujú buď „kebab Arabi“, alebo „bum-bum Arabi“. Potom, keď sa dozvedel, že som napoly Sýrčan, prišiel za mnou a ospravedlňoval sa mi. Povedal som mu, že mi je to jedno. Viem, že teraz je to téma, ale nebudem sa s tým nejako stotožňovať. Nemal som potrebu ho napomínať alebo nejako karhať a neurazím sa z princípu.

AJ:
Ty máš skúsenosti so stálym sťahovaním, prichádzaním a odchádzaním celý život. Ako vnímaš súčasný mediálny a spoločenský diskurz o migrácii?

BN:
Podľa mňa v Bratislave nie je až taký zlý postoj k migrácii, ako by mohol byť. Čím ide človek viac na miesta, kadiaľ migrant ani neprešiel, tým je protimigračný postoj viditeľnejší. Zároveň si ale myslím, že tí, ktorí požiadali o azyl alebo nejakú formu ochrany na Slovensku, by nemali odchádzať. Vo všeobecnosti ale môžem povedať, že Slovensko je pre ľudí z migračnej vlny len málokedy cieľová stanica a je ich tu veľmi málo. Veľkej časti tých, ktorí prišli za posledné tri roky, som robil tlmočníka alebo sociálneho pracovníka.

AJ:
Aké sú tvoje skúsenosti?

BN:
Bol som v lete 2015 s jedným novinárom, ktorý chcel ísť po tej trase, ako chodia ľudia, len opačnou trasou, až do Turecka alebo na sýrske hranice. Išiel som s ním ako tlmočník, keďže hovorím po arabsky, po perzsky aj po turecky. Boli sme na cestách mesiac a pol a keď sme zastavili v utečeneckom tábore na srbsko-chorvátskej hranici, pridal som sa k dobrovoľníkom, lebo väčšina Európanov hovorila len po anglicky. Ľudia v tábore boli len pár hodín, vyložili ich z autobusu, ktorý ich previezol cez celé Srbsko a čakali tam na vlak do Slovinska a ďalej. Tábor mal tri sekcie, ale oni nemohli chodiť z jednej sekcie do druhej. Rodiny sa však počas cesty často poroztrhávali a ja som sa ich snažil spojiť.

Mal som zoznamy chýbajúcich ľudí a po nociach som chodil pomedzi sekcie a kričal mená tých, ktorých hľadám. Pre mňa to boli najintenzívnejšie momenty, lebo tí ľudia boli v najväčšom vypätí niekoľkodňovej cesty. Už bol október či november, malé deti chodili s omrzlinami, lebo pre nich nemali deky. Vonku bolo nula stupňov a ľudia spali v stanoch alebo pred nimi len v tom, čo mali na sebe, často len v sandáloch.

Niekedy som aj 12 hodín chodil po tábore a točil sa s megafónom a postupne si škrtal tých, ktorých som našiel. Rodiny sa niekedy nevideli aj 2–3 dni, nevedeli, či ich člen je pred nimi, v nejakej inej krajine, či náhodou nezomrel. Nefungovali im mobily. Takže, ak sa mi podarilo niekoho spojiť, mal som naozaj dobrý pocit. Policajti ma tam nemali radi, lebo ja som mohol chodiť medzi sekciami, ale vždy mi hovorili, že veď len jedného nech zoberiem a ja som prichádzal aj s desiatimi, bratrancami, sesternicami, kamarátmi.

AJ:
To sú momenty veľkej psychickej záťaže. Ako si tie udalosti spracovával v sebe? Mal si nejakú psychologickú očistu?

BN:
Nestretol som sa s niečím takým, z čoho by som bol úplne hotový, a to si nemyslím, že som extra odolná povaha. Boli aj smutnejšie momenty, ale celkovo som bol skôr z toho nabitý energiou. Cítil som sa prospešne, najmä keď som videl, že som niekomu pomohol. Napriek tomu, že celá situácia v sebe má veľa nešťastia, som bol rád, že som s tým mohol niečo v rámci svojich možností spraviť. Pozerám sa na tú lepšiu stránku.

AJ:
Takže aj vo vypätých situáciách sa nájdu úsmevné momenty?

BN:
Áno. Po návrate z ciest som sa nakontaktoval na migračný úrad a robil som tlmočníka. Na Slovensko vtedy prišla skupina 150 iracký kresťanov, ktorých sem relokovali. Najprv boli asi dva mesiace v záchytnom tábore v Humennom, kým im našli ubytovanie a ja som im tam robil tlmočníka.

Bol tam aj starší pán, ktorý pár dní po tom, ako prišiel do Humenného, dostal menší infarkt. Nie, žeby v Humennom bolo tak zle. V každom prípade, boli vtedy ešte v karanténe a rodina s ním nemohla ísť do nemocnice, preto som išiel ja ako tlmočník. Mal som vtedy dlhé vlasy a bradu. Keď sme šli v sanitke, vlasy som mal práve rozpustené a ten pán mi povedal, že vyzerám ako Ježiš Kristus. A ja že ďakujem, ale neviem, či je to práve tá osoba, ktorú teraz chce vidieť. Zblížili sme sa, chodieval som za ním do nemocnice a o rok neskôr som ho stretol v Iraku, bol jeden z tých, čo sa vrátili späť. S niektorými dodnes udržiavam kontakt.

AJ:
Po skúsenostiach z terénu, nestane sa ti, že ťa vyprovokujú k reakcii postoje ľudí, ktorí niekedy priam nenávistne reagujú na cudzincov?

BN:
Najčastejšie sa takéto debaty dejú v krčme a ja sa snažím z toho vykľučkovať, lebo viem, ako to dopadne. Teraz je po tej téme dopyt, rozumiem tomu, ale je to príliš komplexná téma a veľmi rýchlo by sme sa v tom zamotali. Lenže, keď potom započujem názor, ktorý ako fakt nesedí, nechám sa strhnúť, neodolám a pustím sa do toho... a strih – zrazu sú tri hodiny preč, všetci, čo tam s nami boli, buď spia na stole, alebo odišli, čašníci nás vyháňajú, dopite, choďte preč a ja neviem, kam ten večer utiekol. Mohla byť zábava, ale teraz tu sedím s nejakým týpkom, ktorého vidím prvýkrát v živote a vysvetľujem mu rozdiel medzi šiitmi a sunnitmi.

AJ:
Čomu sa momentálne venuješ? Robíš ešte tlmočníka?

BN:
Občas. Spolupracujem s Ligou za ľudské práva, kde tiež robím tlmočníka a chodím s ľuďmi na úrady, vybavovať doklady. Teraz je toho pomenej, sem-tam pomáham aj migračnému úradu. Posledný rok som sa venoval biznisu s Airbnb, ale chcem sa vrátiť k tomu štýlu práce, čo predtým. Možno ísť do terénu. Už som robil aj pre Svetovú zdravotnícku organizáciu v Iraku, práve počas operácie v Mosule, keď sa mesto opätovne dobýjalo spod kontroly tzv. Islamského štátu. A chcel by som dokončiť vysokú školu, lebo šesť rokov som robil len bakalára v Prahe, kde som študoval jazyky arabčinu a perzštinu.

AJ:
Považuješ svoj slovensko-arabský pôvod za svoju inakosť alebo si to vôbec neprisudzuješ?

BN:
Ale áno. Môj pôvod je súčasťou mňa. V arabskom prostredí si ma ľudia ukladajú do telefónu ako Barhum – Slovensko. Na Slovensku si ma stačí uložiť ako Barhum. Považujem to za jednu z mojich charakteristík. A som tomu rád.

Barhum Nakhlé

VZOSTUP POLITIKY IDENTITY

A PÁD

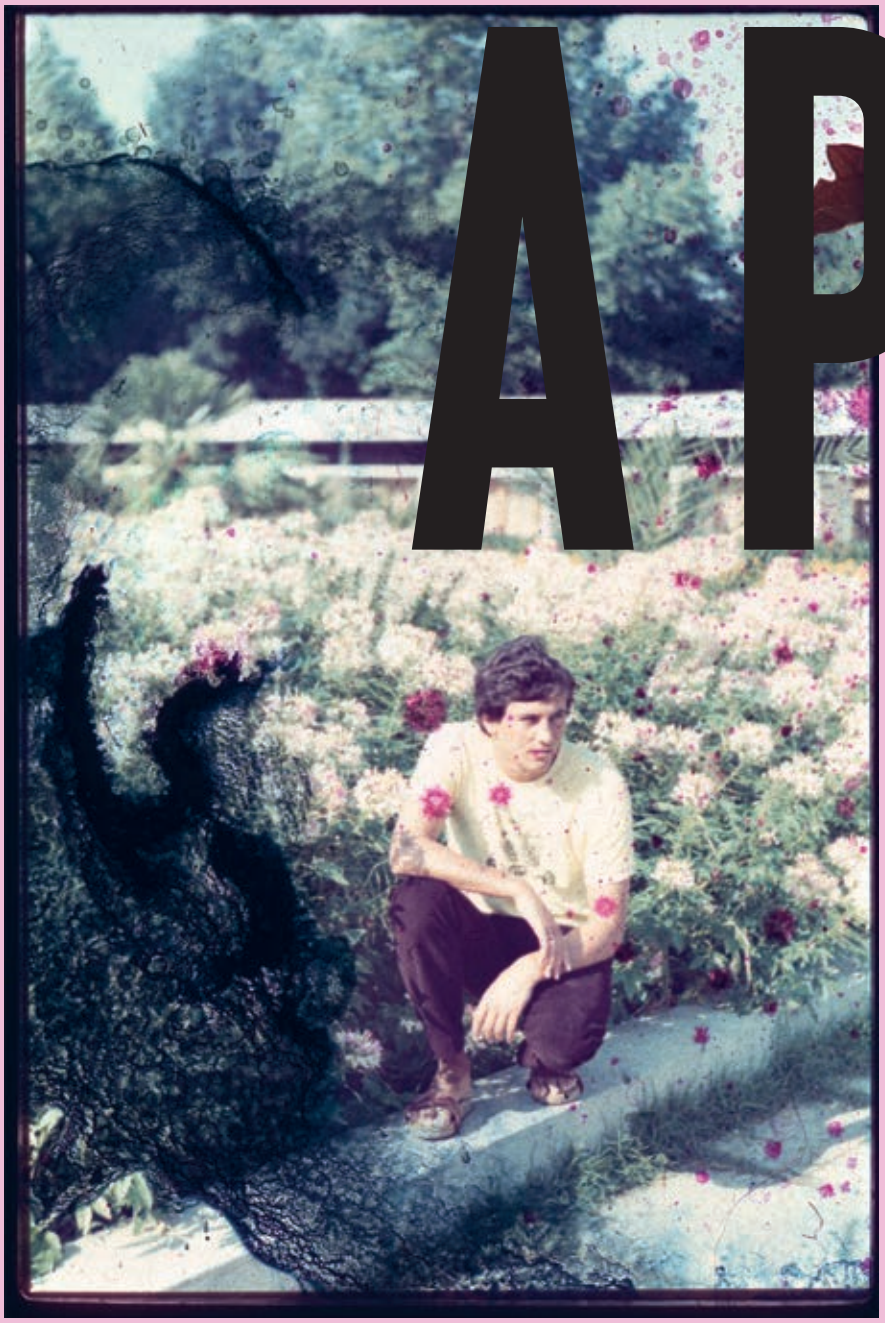

text
Marianna Dudášová
Autorka pracuje
v Nadácii Milana Šimečku

foto
Jana Gombik

Súčasná sociologická a politologická literatúra je priam fascinovaná otázkami identity. Príčinou tejto fascinácie je fakt, že triedne konflikty v spoločnosti už zďaleka nevzbudzujú také vášne, ako kultúrne vojny či spory o to, kto alebo čo určuje našu identitu. Identita a kultúra sa stali rovnako dôležitými ako peniaze. Politiku, ktorej stredobodom bola príslušnosť k sociálnej triede, tak nahradila politika identity. V časoch tzv. tekutej modernity, ako súčasnosť nazval Zygmunt Bauman, sa identita stáva oporným bodom našich životov, akýmsi záchranným kolesom v mori neistoty, ktoré nás obklopuje.

Politika identity je pomerne kontroverzný koncept, ktorý sa v rovine praktickej politiky nedá priradiť k niektorému z tradičných ideologických prúdov a tiež ju nemožno označiť za *a priori* prínosnú alebo škodlivú. Jej začiatky siahajú do čias, keď sa politicky začali mobilizovať marginalizované skupiny, ktoré sa začali dožadovať uznania svojich legitímnych práv. Typickým príkladom boli emancipačné hnutia Afroameričanov, žien či ľudí s inou sexuálnou orientáciou. V tomto ponímaní možno politiku identity chápať ako volanie po spravodlivejšej, tolerantnejšej a inkluzívnejšej spoločnosti. Čoraz častejšie sa však ozývajú kritické hlasy, ktoré upozorňujú na negatívne „vedľajšie účinky" takej politiky identity, ktorá nepožaduje rovnaké, ale špeciálne zaobchádzanie s istými (skutočne alebo domnelo) marginalizovanými skupinami. Takto exkluzívne formulovaná politika identity sa sústredí na presadzovanie partikulárnych záujmov istých spoločenských skupín, čím nahlodáva potrebu dosahovania širších politických kompromisov a udržiavania istej nevyhnutnej miery sociálnej súdržnosti. Zjednodušene povedané, politika identity môže byť konštruktívna a inkluzívna, ale aj deštruktívna a exkluzívna.

Tradične sa požiadavky na inklúziu marginalizovaných skupín spájali najmä s (progresívnou) ľavicou a exkluzionistické chápanie sociálnej reality ako súboja medzi skupinou „my" a skupinou „oni" s krajnou pravicou. Výčitke škodlivého exkluzionizmu však v súčasnosti čelí už aj moderná progresívna ľavica. Mnohí politickí pozorovatelia jej vyčítajú, že sa v posledných desaťročiach viac venovala presadzovaniu úzkych skupinových záujmov a zanedbávala širšie politické požiadavky svojho tradičného elektorátu – pracujúcej triedy. Dôsledkom je výrazný pokles volebnej podpory socialistických a sociálnodemokratických strán v Európe a presun veľkej časti ich elektorátu do tábora pravicových populistov, radikálov a extrémistov. Tento presun môže vyznievať prekvapivo, ale len na prvý pohľad. Je totiž prirodzeným dôsledkom frustrácie príslušníkov pracujúcej triedy z toho, že z politického priestoru sa začali vytrácať strany, ktoré by ich autenticky zastupovali. Krajná pravica toto vákuum šikovne využila a prezentuje sa ako hlas „nepoškvrneného ľudu" v boji proti „skorumpovaným elitám". V sociálnej a ekonomickej oblasti ustúpila zo svojich neoliberálnych pozícií, čo v kombinácii s protimigračnou a antiglobalistickou rétorikou vyvolalo postupnú proletarizáciu jej voličskej základne. Naopak, ľavica, ktorá má nepochybne veľkú zásluhu na povojnovom ekonomickom a sociálnom rozvoji západnej Európy, sa do istej miery stala obeťou vlastného úspechu. Pre tých, ktorým umožnila sociálny vzostup, prestala byť jedinou možnou obhajkyňou ich záujmov a v očiach tých, ktorým pomôcť nedokázala, sa stávala čoraz odtrhnutejšou od ich každodenných problémov. Rastúci záujem ľavice o sociálno-liberálne témy spojené s environmentalizmom, právami žien, etnických či sexuálnych menšín a migrantov, spôsobil odcudzenie tej časti voličov, ktorým sa napriek všeobecnému ekonomickému progresu nepodarilo postúpiť v spoločenskom rebríčku vyššie. Títo voliči postupne strácali dôveru v schopnosť ľavicových strán presadzovať záujmy ich sociálnej skupiny, tzv. prekariátu. Prekariát, na rozdiel od pôvodného proletariátu, je oveľa fragmentovanejší, tvoria ho najmä nekvalifikovaní pracovníci v službách, často striedajúci zamestnávateľa, prípadne pracujúci cez pracovné agentúry, na časovo obmedzené pracovné zmluvy alebo menšie úväzky (bližšie pozri napr. Rovny, 2018). Príslušníci prekariátu sa na technologický pokrok, modernizáciu a rastúcu ekonomickú previazanosť krajín sveta pozerajú zväčša skepticky, keďže samých seba často považujú za tých, ktorí stoja na strane porazených globalizácie (*globalization loosers*). Boja sa otvorených hraníc a rýchlych zmien. Pre príslušníkov prekariátu sa tak ľavicové progresívne sily stávajú – vzhľadom na pozitívne postoje k menšinám, migrácii či európskej integrácii – nevoliteľnými. V ich očiach sa totiž premenili na obhajcov všetkých možných partikulárnych skupín a ich záujmov, s výnimkou prekariátu.

Ak politiku identity chápeme predovšetkým ako požiadavku uznania ľudskej dôstojnosti každého jednotlivca, tak kritika modernej ľavicovej politiky identity je založená na argumente, že sa zaoberá napĺňaním tejto potreby v prípade príslušníkov rôznych menšín, odopiera ju však príslušníkom nižších sociálnych vrstiev. Tie sa následne uchyľujú k podpore takých politických síl, ktoré im toto uznanie poskytnú, používajúc pritom rétoriku, ktorej cieľom je opätovné posil-

zorňuje aj britský novinár a publicista David Goodhart, ktorý vo svojej najnovšej knihe *Cesta niekam: Populistická revolta a budúcnosť politiky* kritizuje stav, v ktorom je ľuďom odopieraná nespokojnosť na základe argumentu, že nikdy im predsa nebolo lepšie ako teraz (Goodhart, 2017: 48). Takýto typ argumentácie považuje Goodhart za dôkaz nepochopenia situácie zo strany liberálnych elít, ktoré na súčasný vzostup populizmu pozerajú ako na niečo staromódne až atavistické. Podľa Goodharta liberáli nechápu silu tradičných kolektívnych identít, a preto sa stávajú obeťou ich politizácie zo strany populistov. Moderný populizmus je podľa neho nástrojom na „uzemnenie" liberálnych elít, ktoré prestali počúvať tých, ktorí si modernizáciu nespájajú automaticky s pokrokom, ale skôr so stratou pracovného miesta, istôt, statusu či s oslabovaním solidarity a tradičných hodnôt (Goodhart, 2017: 54–55).

Práve rozpad tradičných sociálnych štruktúr spôsobil, že príslušnosť k sociálnej triede, v povojnovej európskej politike považovaná za dominantnú konfliktnú líniu, bola nahradená novým, tzv. kultúrnym štiepením. S istou mierou zjednodušenia môžeme povedať, že na jednej strane tohto štiepenia stoja tzv. kozmopolitní liberáli, ktorí zdôrazňujú význam otvorených hraníc, spoločne vyznávaných multikultúrnych hodnôt, rôznorodosti ľudí a ich životných štýlov v inkluzívnych spoločnostiach (Inglehart – Norris, 2016: 7–8). David Goodhart nazýva týchto ľudí *Anywheres*, čiže tými, ktorí sú doma všade a nikde. *Anywheres* sú svetoobčania, ktorých životy sú mobilné

nenie tradičných kolektívnych identít, najmä etnických a náboženských. Francis Fukuyama v tejto súvislosti však varuje pred tým, aby sme súčasný nárast popularity nacionalistických a populistických hnutí interpretovali ako fenomén vyvolaný primárne ekonomickou frustráciou. Tá môže byť podľa neho len spúšťačom či urýchľovačom takýchto procesov, ale zásadným (a bohužiaľ často prehliadaným momentom) je volanie po uznaní ľudskej dôstojnosti a identity príslušníkov nižších sociálnych tried (Fukuyama, 2018). Na dôležitosť nemateriálnych hodnôt upo-

Anywheres sú svetoobčania, ktorých životy sú mobilné a identity flexibilné. V otvorenom svete sa cítia ako ryby vo vode, z globalizácie dokážu profitovať. Na druhej strane tu máme tzv. _Somewheres_, čiže ľudí, ktorí sa cítia spätí s konkrétnym národom, štátom, miestom, rodinou či kultúrnym spoločenstvom.

Ak sa identita stane centrálnym orientačným bodom jedného politického tábora, skôr či neskôr si tento štýl politiky osvoja aj ďalšie tábory a napätie v spoločnosti bude narastať. A ako z toho von? Spomenutí autori navrhujú v podstate veľmi podobné riešenia, založené na ústupe od politiky identity v prospech politiky solidarity.

a identity flexibilné. V otvorenom svete sa cítia ako ryby vo vode, z globalizácie dokážu profitovať. Na druhej strane tu máme tzv. *Somewheres*, čiže ľudí, ktorí sa cítia spätí s konkrétnym národom, štátom, miestom, rodinou či kultúrnym spoločenstvom. Majú skeptické až odmietavé postoje voči globalizácii a otvorené hranice vnímajú ako ohrozenie svojho tradičného životného štýlu či socioekonomického statusu. Prevládajúci naratív postmoderných západných demokracií nazerá na *Anywheres* ako na tých otvorených a pokrokových, kým *Somewheres* sú považovaní za uzavretých spiatočníkov, ktorí sa nechcú alebo nedokážu pohybovať v čoraz rýchlejšie sa meniacom svete, a preto volia rôzne populistické a nacionalistické strany. Goodhart je v tomto opatrnejší, a preto je aj jeho terminológia neutrálnejšia. Označenia *Somewheres* a *Anywheres* nemajú byť nálepkami pokrokového či spiatočníckeho zmýšľania, nesnažia sa navodiť dojem, že jedna skupina stojí na tej správnej a druhá na nesprávnej strane. Základný odkaz jeho knihy je však jasný – za súčasné populistické vzopätie môžu podľa neho do veľkej miery liberálne elity, ktorých rétorika je univerzalistická len potiaľ, kým niekto nespochybní ich naratív o tom, že otvorenosť moderných spoločností a globalizácia prinášajú výhody všetkým.

Goodhart pritom nie je jediný, kto za vzostupom krajne pravicových foriem politiky identity vidí najmä chyby liberálnych elít. Americký politológ Mark Lilla vo svojej najnovšej knihe tvrdí, že americký liberalizmus sa v posledných desaťročiach stal obeťou vlastnej politiky identity, čo malo katastrofálne dôsledky na jeho schopnosť politicky mobilizovať svoj tradičný elektorát. Lilla vidí hlavný problém súčasnej americkej politiky identity v tom, že sa viac sústredí na to, čo Američanov rozdeľuje, ako na to, čo ich spája. Politiku identity považuje za istú formu antipolitiky, ktorá nadobúda podobu sociálnych hnutí, bojujúcich za záujmy partikulárnych skupín. Takáto politika však zo svojej podstaty stráca schopnosť získavať na svoju stranu väčšinu a vyhrávať voľby, čím paradoxne znižuje svoju schopnosť presadiť to, za čo tak vehementne bojuje.

Podľa Lillu stratili americkí liberáli schopnosť formulovať víziu silnej občianskej spoločnosti založenej na myšlienke solidarity. Liberálov dokonca obviňuje z pubertálnej neschopnosti zvládať situácie, v ktorých sa sebaidentifikácia jednotlivca dostáva do rozporu so sociálnou rolou, ktorú mu prisudzuje spoločnosť (Lilla, 2017).

S názorom, že americké liberálne elity, ktoré boli kedysi nositeľom inkluzívnych myšlienok, sa sami stávajú značne exkluzívnymi, súhlasí aj americká profesorka Amy Chua, ktorá sa vo svojej poslednej knihe zaoberá tzv. politickým „tribalizmom", teda povedomím istej kmeňovej príslušnosti. V úvode svojej knihy Chua upozorňuje, že prirodzeným ľudským inštinktom nie je len patriť do určitej skupiny, ale aj vylučovať z tejto skupiny ľudí, s ktorými nezdieľame identity, ktoré sú pre nás dôležité. Chua vidí za príklonom istej časti liberálnej ľavice k exkluzívne formulovanej politike identity obavy niektorých liberálov, že univerzalizmus sa snaží stierať rozdiely medzi skupinami a bagatelizovať ich historické skúsenosti s útlakom a vytesňovaním (Chua, 2018). Ako však upozorňuje Lilla, nejde o to, rozdiely medzi ľuďmi popierať, ale o to, učiniť ich politicky impotentnými. Ak je totiž v politike názorová konfrontácia nahradená konfrontáciou skupinových identít, ťažko sa bude dosahovať demokratický kompromis. Fukuyama ide vo svojich úvahách dokonca tak ďaleko, že politiku identity označuje za najvýznamnejšie ohrozenie liberálnej demokracie v súčasnosti (Fukuyama, 2018).

V podstate sa všetci citovaní autori zhodujú v tom, že politika identity, resp. jej exkluzívna podoba, je cestou do slepej uličky. Ak sa identita stane centrálnym orientačným bodom jedného politického tábora, skôr či neskôr si tento štýl politiky osvoja aj ďalšie tábory a napätie v spoločnosti bude narastať. A ako z toho von? Spomenutí autori navrhujú v podstate veľmi podobné riešenia, založené na ústupe od politiky identity v prospech politiky solidarity. To si však vyžaduje, aby sme začali uvažovať o spôsobe, ako definovať spoločnú identitu, ktorá naše partikulárne identity zastreší bez toho, aby prisudzovala niektorej z nich špeciálne výsady. Naším cieľom by preto mala byť spoločnosť postavená na silnom občianskom povedomí jej členov, v ktorej sa politické práva nebudú odvíjať od našich náboženských, etnických či sexuálnych identít. Prílišný dôraz na to, čo nás rozdeľuje, totiž spôsobuje, že rezignujeme na spoločné priestory – máme „svoje" školy, obchody, kaviarne, médiá či sociálne bubliny. Postupne z nich prestávame vychádzať, a strácame tak schopnosť žiť a fungovať v rozmanitom prostredí, komunikovať s ľuďmi naprieč sociálnymi skupinami, vstupovať do spoločenského diskurzu a nachádzať kompromisy.

Prílišný dôraz na to, čo nás rozdeľuje, totiž spôsobuje, že rezignujeme na spoločné priestory – máme „svoje" školy, obchody, kaviarne, médiá či sociálne bubliny. Postupne z nich prestávame vychádzať, a strácame tak schopnosť žiť a fungovať v rozmanitom prostredí, komunikovať s ľuďmi naprieč sociálnymi skupinami, vstupovať do spoločenského diskurzu a nachádzať kompromisy.

Ako raz trefne poznamenal vplyvný americký sociológ Jock Young, kde sa vytráca spoločenstvo, tam ľudia objavia svoju identitu (Young, 1999: 164). Rozdiely medzi nami netreba popierať, ale v záujme dosiahnutia politických a spoločenských kompromisov nie je prínosné ani ich neustále zdôrazňovanie. Politika identity nesie v sebe veľký emočný náboj a konfliktný potenciál. Okrem toho, čím viac sú rozdiely medzi skupinami zdôrazňované, tým viac sa vytráca schopnosť jednej skupiny vnímať diskrimináciu inej skupiny ako problém (Lilla, 2017: 76). Inklúzia marginalizovaných skupín je chvályhodným zámerom a želateľným výsledkom politiky vyplývajúcej z univerzálnej povahy ľudských práv. Ak má byť však jej sprievodným javom exklúzia inej skupiny, tak je to cesta k nepretržitému spoločenskému konfliktu. Takéto konflikty vyhovujú mnohým politickým silám na okraji politického spektra či populistom. Títo síce len zriedkakedy ponúkajú dobré riešenia, kladú však relevantné otázky. Populizmus neporazí ten, kto tieto otázky označí za hlúpe, naivné či škodlivé, ale ten, kto ponúkne riešenia prijateľné naprieč sociálnymi vrstvami a bez ohľadu na naše etnické, konfesionálne či sexuálne identity.

Použitá literatúra:

1. BAUMAN, Z. (2000): *Liquid Modernity.* Cambridge: Polity.
2. FUKUYAMA, F. (2018): *Identity: The Demand for Dignity and the Politics of Resentment.* New York: Farrar, Straus and Giroux.
3. GOODHART, D. (2017): *The Road to Somewhere: The Populist Revolt and the Future of Politics.* London: C. Hurst & Co. (Publishers) Ltd.
4. CHUA, A. (2018): *Political Tribes: Group Instincts and the Fate of Nations.* New York: Penguin Press.
5. INGLEHART, R. – NORRIS, P. (2016): *Trump, Brexit, and the Rise of Populism: Economic Have-Nots and Cultural Backlash* (Working Paper). Harvard Kennedy School. Dostupné na: https://research.hks.harvard.edu/publications/getFile.aspx?Id=1401
6. LILLA, M. (2017): *The Once and Future Liberal: After Identity Politics.* New York: Harper Collins Publishers.
7. ROVNY, J. (2018): *What Happened To Europe's Left?* Dostupné na: https://blogs.lse.ac.uk/europpblog/2018/02/20/what-happened-to-europes-left/
8. YOUNG, J. (1999): *The exclusive society: Social exclusion, crime and difference in late modernity.* London: Sage.

Všetci sme identickí

text
Michaela Rosová

foto
Kvet Nguyen

Naša sloboda vždy bude iluzórna, kým nie sme ochotní pozrieť sa do vlastného vnútra. Ustavične sa hľadáme vo vonkajších rolách. Riešime politiku identít, pritom si vytvárame vlastnú identitu, spoločensky prijateľnú a príjemnú identitu človeka angažovaného za spoločné dobro. O sebe nevieme nič.

Navonok sa nám sotva dá niečo vyčítať. Máme progresívne náhľady, sme feministi a feministky, sme politicky korektní a korektné. V každom prípade sa snažíme. Robíme, čo je v našich silách. Len to treba šíriť, aby to pochopili a prijali aj ostatní.

Podľa mňa sa klameme. Bavme sa chvíľu o tom, čo máme spoločné. Ja hovorím: strach.

Nesamozrejmosť

V debatách o utečeneckej kríze sa v Českej republike pred niekoľkými rokmi vynorilo spojenie „nesamozrejmý národ". Zrejme prvý, kto tento výraz použil, bol maďarský historik István Bibó, a to v stati *Útrapy východoeurópskych malých štátov*. Vypracoval ju v roku 1946 ako jeden z analytických podkladov pre rokovanie Parížskej mierovej konferencie po skončení 2. svetovej vojny, aby zúčastneným stranám umožnil tento vratký región pochopiť.

Bibó upozorňuje, že ak národ dlhodobo žil pod cudzou vládou alebo sa ustavične musel obávať o svoje živobytie, strážiť hranicu a neraz holý život, nadobudnutá suverenita ho príliš neupokojí. Skúsenosti mu radia nedôverovať. Jeho existencia je nesamozrejmá, jeho miesto vo svete neisté. Stále bude v strehu, stále bude zaujímať obranné pozície. Stále sa bojí.

Je to „existenčný strach zahniezdený v politickom vedomí", nereflektovaný, ale prítomný, ktorý potom diktuje všetky nenávistné a odmietavé reakcie. Nedá sa vyriešiť logickou argumentáciou ani apelom na ľudskosť, na to je príliš hlboko zakorenený.

„Keď sa im naskytla príležitosť," poznamenáva Bibó v súvislosti s východoeurópskymi národmi, ktoré sa príležitostne prejavili nečakane kruto voči vlastným menšinám, „to, čo sa naučili od cisárov, cárov a sultánov, vyskúšali na sebe navzájom."

To násilie nevzchádzalo z arogancie, z primitivizmu ani z vedomia vlastnej sily, ale stále len zo strachu. Potvrdzovali sa hranice, vymedzovala sa identita. Toto som ja a toto je „iné".

Nepochybne sa tým dajú vysvetliť xenofóbne reakcie istej časti obyvateľstva. Ale ja si myslím, že tento strach o svojbytnosť, na národnej aj na osobnej úrovni, sme zdedili všetci a ovplyvňuje nás dodnes. A to aj v prípade, že sme navonok tolerantní – nehovorím o povrchu.

Môj život bezo mňa

Človek je naučený udržiavať status quo. Ak si vytvoril znesiteľné, ak nie vyslovene príjemné podmienky na život, bude sa ich držať. Je to prirodzené, chceme istotu. Tento rys je pre fungovanie spoločnosti dôležitý; aby všetko bežalo hladko, je dobre, ak každý sedí na svojom mieste.

Mnohí ľudia cítia istú nespokojnosť, tušia, že by sa dalo žiť aj inak, a možno sa pomaly pustia do hľadania. Často však musí prísť nejaká radikálna udalosť, aby sme sa na svoj život dokázali pozrieť priamo a prehodnotili ho úprimne.

Aj toto je hlboký existenčný strach. Čo môže byť horšie než neistota ohľadom vlastnej identity? Než si otvorene položiť otázku „Kto som?" a priznať si, že možno neviem?

Taliansky psychológ a psychoterapeut Osvaldo Poli vo svojej knihe *Můj život beze mne: Hledání vlastní identity* na príkladoch zo svojej praxe ukazuje, aké tlaky nás pokrivili, aj aké stratégie si vytvárame, aby sme sa s dlho potláčanými emóciami, s hnevom, smútkom a frustráciou nemuseli konfrontovať.

Zásadný problém bude akiste v tom, že väčšina ľudí sa dokáže veľmi dobre presvedčiť, že žiadny problém nemá. Možno najrafinovanejšou stratégiou je pustiť sa do nejakej práce pre spoločnosť, prijať identitu angažovaného, riešiť problémy iných. Kresťanské princípy sú v nás stále živé, sebaobetovanie nám imponuje. Aj pracovitosť je chvályhodná. Slovom, našli sme si mnoho spoločensky prijateľných spôsobov, ako utiecť sami pred sebou.

„Tak jako měsíc sám nezáří, ale odráží světlo slunce," píše Poli, „lidé, kteří mají nejistotu ohledně své vlastní hodnoty, hledají vlastní identitu mimo sebe."

Navonok to môže vyzerať záslužne; kým človek koná dobro, čo na tom záleží, čo ho k tomu motivuje? To asi tiež najlepšie vystihol sám Poli, keď poznamenal, že strachy nás tlačia, kým hodnoty nás vedú.

Musíme si uvedomiť, že jedno nie je možné bez druhého. Nezbavíme sa strachov, ktoré ovládajú pohyby spoločnosti a brzdia jej vývoj, ak sa nekonfrontujeme s vlastnými.

Nehovorím tu na pohľad nič iné, než čo povedal Buddha – ty si tá zmena, ktorú očakávaš od sveta. Lenže podľa mňa aj túto vetu chápeme príliš povrchne. Nejde vôbec o to, že prijmem nejaké

Všetko na tejto planéte pozostáva z rovnakých prvkov, rozdiel je len v pomere, v akom sú v jednotlivých častiach zastúpené. V istom zmysle je teda všetko identické, všetko je ten istý obsah, nachádzajúci si rozličné podoby. Ibaže na to prvé zabúdame a riešime formu, odlišnosti.

Poliho kniha o individuálnom hľadaní vlastnej identity a Bibóove úvahy o príčinách nervozity východoeurópskych národov rozprávajú úplne ten istý príbeh. Rozhodne pritom nejde iba o ten strach v podloží, ale o všetky sprievodné javy, o úzkostlivé vymedzovanie hraníc, lipnutie na známom a bezpečnom, definovanie svojej identity cez vonkajšie znaky.

tie „správne" názory zvonka a budem pomáhať potrebným. Svet nebude lepší, kým ja a každý jeden z nás nenazbierame dosť odvahy pozrieť sa do svojho vlastného vnútra. Tam, a nikde inde, je plno bolesti a strachu, našich aj zdedených, o ktorých nechceme nič vedieť.

Ivona Pekárková
Lepšia verzia seba

Zbierku Ivony Pekárkovej *Lepšia verzia seba* vydalo OZ BRaK v roku 2019.

Peter sa zle balil

peter sa práve
dozvedel, že sa celý život
zle balil
a
prečítal si desať tipov, ako to zlepšiť
peter sa
zle staral aj o
domáce spotrebiče
peter zistil, že celý život
zle komunikoval vo vzťahu
mal aj zlý prístup k sexu
a zle si čistil zuby
prečítal si desať tipov, ako to zlepšiť
ale bolo ťažké previesť to do praxe
a celkovo
už bolo neskoro
peter celý život
zle varil vajíčka, ryžu aj cestoviny
jeho ranné rituály
boli celý život nesprávne
a viedli k premárneným, zbytočným dňom

Je peter úspešný?

plní si svoje detské sny?
plní si svoje plány z vysokej školy?
má už za sebou svoj prvý start-up?
venuje sa dobročinnej aktivite?
precestoval viacero krajín?
rozprával v televízii?
stal sa odborníkom vo svojom odbore?
bol zo všetkých najšikovnejší?
snažil sa vôbec aspoň trochu?
je peter úspešný?
peter stojí pri okne v obývačke
a sleduje dlhú farebnú
kolónu áut, ktorá nemá žiadny koniec
je peter úspešný?
plní si svoje detské sny?
boli to vôbec sny alebo len
bombastické zapĺňanie prázdneho priestoru?

Vyčleniť sa nadpriemernými výsledkami

nemohli sme si nevšimnúť dôkladnosť, s ktorou
prečesávate každú sobotu, utorok a štvrtok strapce na koberci
táto dôkladnosť
dokonca prevyšuje dôkladnosť, s ktorou
ukladáte svoje topánky na zimu alebo dôkladnosť
s ktorou separujete odpad
dokonca aj vtedy, po bolestnom rozchode
alebo keď nastalo úmrtie v rodine
strapce na koberci boli vždy vzorné
takí dôkladní nie sú ani detskí lekári
ani piloti veľkých lietadiel s mnohými pasažiermi
a práve táto dôkladná, až láskyplná pozornosť, ktorú venujete
kobercu, bez očakávania akejkoľvek satisfakcie, odmeny
nás inšpirovala
aby sme vás trošku zviditeľnili
ale najmä, aby sme vám preukázali uznanie
určite ste netušili, že patríte medzi také vzácne prípady
že sa vysoko vymykáte
bežnému priemeru
podobné správanie vykazuje len možno jeden (1)
z 87 miliónov obyvateľov domácností so strapcovým kobercom
áno, je vás tak málo
teraz už chápete, prečo máme takú radosť
že vám môžeme povedať, že ste vzácny človek
že ste výnimočný medzi miliónmi
že sa vyčleňujete z tej beztvarej masy

Leto bez nohavičiek

v poslednom čase sa čoraz častejšie hovorí o koncepte
bezstarostného leta
čo to však znamená? čo sľubuje
okrem veľkolepej zábavy?
je koncept bezstarostného leta vhodný naozaj pre každého?
možno sa pýtate
ako sa čo najjednoduchšie zapojiť
a vychutnať si nielen nový typ zážitku
ale aj celý balík možností
ktoré so sebou prináša
zo všetkého najskôr
si musíme uvedomiť
že za heslom
ktoré sa nachádza v centre pozornosti
sa skrýva omnoho viac
je to aj unikátny koncept
ktorý sa objavil
prvýkrát na prelome 60. a 70. rokov
spája tradície a inovácie
vzrušenie a dobrodružstvo
je to revolúcia vo vnímaní
elegantne kombinuje etické prvky
zodpovedný a citlivý prístup
k životnému prostrediu a menšinám
ako aj sebavedomé vystupovanie a zdravú
asertivitu
kľúčovým je práve
definovanie jedinečnej bytosti
ktorú v sebe objavíme, pomenujeme
a rozvinieme
veď každá ľudská bytosť
túži po naplnení
sníva o živote, ktorý bude ušitý
presne na mieru, v ktorom sa bez obmedzení prejavíme
rozkvitneme a roztiahneme krídla, v celistvosti si vychutnáme
naraz spektrum emócií
aby sme rástli a v raste pomáhali ostatným
všetci túžime po absolútnom
intelektuálnom, sexuálnom, spoločenskom
kariérnom a partnerskom uspokojení

Mohamed Šukri
Obdobie omylov

„Hotel? Zháňaš nejaký hotel?“

Ledva som vystúpil z autobusu, už sa ku mne blíži malý chlapec. Asi desaťročný, ufúľaný a bosý.

„Trh Lekbibat, ako sa dostanem na trh?“

„Zavediem ťa, poď!“

Najprv sa zadíva na mňa, potom na môj cestovný kufor. Chce mi ho odniesť. Podám mu päť španielskych centavov, navzájom si poďakujeme a vzápätí sa vyparí. Na trhu sa to hemží ľuďmi, obchodníci posedávajú v obchodíkoch s jedlom či použitým oblečením alebo sa len tak ponevierajú po námestí. Zapadá slnko a z obchodov sa ozývajú hlasy z rádií v arabčine. Len tak sa potulujem. Spýtam sa jedného obchodníka, kde by som mohol nájsť kaviareň Sidiho Abdellaha. Takmer si ma nevšíma, len ledabolo rýchlo kývne rukou a ďalej vykrikuje ceny oblečenia, ktoré má prevesené cez rameno. Pred kaviarňou sú rozložené všakovaké jedlá, od rýb s pečenými paprikami cez vajíčka natvrdo až po pyramídy čierneho chleba. Všade okolo mračná múch. Hneď pri pulte je veľký a dlhý stôl, kde zopár zákazníkov hrá karty. Ďalší len tak posedávajú okolo menších stolov a väčšina z nich fajčí *kif*. Bedári oblečení v handrách. Niektorí zaregistrovali môj príchod.

Posadím sa do kúta k splesnivenému stolu a u čašníka si objednám zelený čaj s mätou. To je asi Sidi Abdellah, pomyslím si. Tesne vedľa mňa nejaký starec predáva *kif*. Spomenul som si na starého kamoša Afiúna a kaviareň Si Moh v Tandžeri. Niečo si od toho starca kúpim, tak akurát na pár fajok. Vytiahne trochu z koženého vrecka, napchá fajku a potom mi ju podá, aby som si dal pár šlukov. Teraz je rad na mne, aby som ju naplnil mojím *kifom*. Podám mu ju. Poťahuje z nej a podáva ju tým, ktorí sedia naokolo.

Keď mi Sidi Abdellah prinesie čaj, opýtam sa ho na Miludiho, kamaráta Hassana Zajlašiho.

„Už tri dni sa tu neukázal.“

Zotmelo sa a mňa premohli *kif*, hlad a nostalgia. Odpíjam si z pohárov zákazníkov okolo mňa a oni z môjho. Aspoň sa necítim taký osamelý. Rozprávam im zážitky z Tetuánu, Tandžeru aj Oránu a oni mi hovoria o živote v meste Al-Arájiš. Niekto sa ozval:

„O Tandžeri sa hovorí, že plače kvôli tým, ktorí ho ešte nepoznajú, a tí, ktorí ho už spoznali, ho oplakávajú!“

„Má šarm. Očarí a pripúta si každého, kto sa doň zamiluje.“

„Znetvorili ho však luxus a úplatky.“

„Roky mu však neubrali nič z jeho krásy!“

Som príliš lenivý na to, aby som vstal a išiel sa najesť. Obraz múch, ktorý som zbadal pri vstupe, sa pomaly začína rozplývať. Keď si pomyslím, že by som mal niečo zjesť, napne ma. Zvyčajne nie som taký prieberčivý. Unavuje ma takto sedieť a zízať na tie vyčerpané tváre. Premáha ma spánok. Keď zatvorím oči, už ich nemám silu opäť rozlepiť. Predmety pomaly strácajú kontúry.

Väčšina zákazníkov kaviarne už odišla. Stoly a stoličky už takmer nevidieť. Zbadám, že na troch miestnostiach už zatvorili dvere, no do tej priamo predo mnou vchádzajú a tiež z nej vychádzajú nejaké úbohé kreatúry. Ďalšie dve sú zavreté. Keď sa dvere pootvorili, uvidel som na podlahe rohožku. Bol to jediný kus zariadenia. Čo keby som sa spýtal Sidiho Abdellaha, za koľko by ma nechal prenocovať v jednej z tých miestností? Čo mi to len napadlo. Veď musím šetriť. Neviem, čo ma čaká v tomto meste. Majiteľ kaviarne ma potľapká po ramene. Musel som vyzerať ako duchom neprítomný.

„Záverečná!"

Za hracím stolom sedia traja muži a fajčia *kif*. Opýtam sa Sidiho Abdellaha, či by mi nepostrážil kufor dozajtra. Chce, aby som mu ukázal, čo mám vnútri: dve veľké vlastné fotografie v ráme, nohavice, dve tričká a pár ponožiek.

Zhltli ma mestské uličky. Ani stopy po polícii či nočných strážnikoch áut a obchodov, na rozdiel od Tandžeru. Je polnoc, možno ešte neskoršie. Len sa tak bezcieľne flákam. V meste mi nič nenaháňa strach. Noc je teplá a zaliata mesačným svitom. Vyhliadka na more. Odrážajú sa v ňom svetlá. Pomyslím si na noci v Tandžeri, sľubujúce rozkoše. Vybavujú sa mi spomienky, ako som lovil ryby na plážach Ras al-Manár, Malabata, Herkulove jaskyne, Sidi Kankúš, Al-Mrisa a Rmel Kala. Som sám. Mesiac je schovaný za závojom a zrazu sa opäť vynorí. Odtrhnem nejakú kvetinu zo záhona na vyhliadke. Ovoniam ju. Nič. Nič necítim. Pekné kvety. Bez vône. Zbytočná krása. Možno ich osudom bolo rozkvitnúť a pomaly vädnúť, až kým niekto nepôjde okolo a neodtrhne ich. Nebojím sa ničoho. Veď nemám čo stratiť. Som ako ten kvet, ktorý momentálne žmolím v prstoch. Budem spať tu alebo obďaleč. Morský vánok ma ukolíše k spánku.

Vrátim sa do štvrte Lekbibat. Čupnem si pod strechu oblúka na námestí a hlavu si opriem o prekrížené ruky na kolenách. Čakám na spánok. Na námestí sa neozývajú žiadne kroky. Na nič nemyslím. Dokonca aj tie najkrajšie melódie, len čo mi zaznejú v hlave, sa ihneď rozplynú. Mám celkom prázdnu myseľ. Ako by mi ju vymyli. Akoby neobsahovala žiadnu príjemnú spomienku, ktorá by stála za to, aby mi prišla na pomoc. Zrazu začujem vo svojej hlave nejaký slabý zvuk. Dvakrát. Ako tlkot srdca. Za to určite môže *kif* a prázdny žalúdok.

Prebudím sa nadránom. Mám plný a bolestivý mechúr. Stojí mi. Ľudia sa začínajú pomaly zhromažďovať na Plaza de España. Za jednu pesetu si kúpim šišky. Na záchode v kaviarni, ktorá patrí nejakému Španielovi, mi zrazu vystrekne dohora moč a oštím si ruky aj nohavice. Dám si kávu s mliekom. Často tu možno stretnúť cestovateľov. Kaviareň Sidiho Abdellaha ešte nie je otvorená. Nastúpim na autobus, ktorý ide z modernej časti mesta smerom ku škole Al-Mutamid Ibn Abbad. Štvrť je plná odpadkov, prachu. Úbohé chatrče, v ktorých bývajú sedliaci. Vyzerajú presne tak použito, ako handry, v ktorých sú oblečení. Deti serú a močia hneď pri chatrčiach.

Pýtam sa školníka, či by ma neprijal riaditeľ.

„V akej veci?"

„Mám pre neho list."

„Tak mi ho daj!"

„Musím mu ho odovzdať osobne."

Zíza na mňa, akoby som ho urazil, akoby moja reakcia bola neprimeraná, a hneď aj zmizne, asi aby to prediskutoval s riaditeľom. No môžem sa mýliť a napokon sa vráti s nejakou výhovorkou. Nakoniec sa opäť zjaví a už ma vedie do kancelárie. Vytiahnem z vrecka odporúčací list, celý pohúžvaný, a podám mu ho. Kývne mi, aby som si sadol, a začne ho čítať. Usmieva sa. Čo mu je smiešne? Dúfam, že Hassan na mňa niečo neušil. Potom položí list na stôl a opýta sa ma:

„Odkiaľ si?"

„Z Rifu."

„A čo tvoji rodičia?"

„Matka žije v Tetuáne a ja som odišiel do Tandžeru za prácou."

„A otec?"

„Zomrel." (V skutočnosti otec zomrel až po 23 rokoch, v lete 1979.)

„Čo si robil v Tandžeri?"

A už začína vyšetrovať.

„Kadečo."

„Čo to znamená, kadečo?"

„Že som zobral akúkoľvek prácu, na ktorú som natrafil."

„Chodil si niekedy do školy?" spýtal sa prízvukom, ktorý prezrádzal, že pochádza z regiónu Džebala.

„Nikdy."

Chytil som sa do pasce. Do hlavy mi stúpne rozbúrená krv. Hassan ma pred niečím takýmto vôbec nevaroval. To nie je interview, ale výsluch!

„*V Al-Arájiši sa dobre poznám s riaditeľom jednej školy. Napíšem ti pre neho odporúčací list. Som si istý, že ťa prijme.*" Presne to mi povedal. Zalial ma studený pot a niekoľko kvapiek mi stieklo pod pazuchu.

„Je mi to ľúto, ale nemôžem ťa prijať. Bude lepšie, ak sa vrátiš do Tandžeru. A znova budeš žiť ako predtým."

„Ale ja chcem študovať. Prácu v Tandžeri nenávidím."

Prekríži si ruky a podoprie sa nimi na stole. Pohľad má upretý na odporúčací list. Zdvihne hlavu.

„Koľko máš rokov?"

„Dvadsať."

„Chceš vedieť, čo tu vyviedol Hassan, len pred pár dňami?"

„Áno."

„Našli ho ožratého v mešite váľať sa spolu s kamarátom. Oboch sme ich vyhodili."

Ak to hovoríš kvôli mne, nemám v pláne nikoho ošukať, pomyslel som si.

Ako som sa dozvedel neskôr, vychrápali sa spolu v hornej časti mešity, kde spia študenti, ktorí nemajú štipendium a nemajú kde bývať. Takže Hassan ma oklamal! Tónom človeka, ktorý sa bráni voči krivde, som odvetil riaditeľovi:

„Ale ja nie som ako Hassan."

Riaditeľ sa pousmeje.

„Nevedel som, že niečo také urobil. Veď je to hriech!"

V skutočnosti mi je absolútne fuk, čo vyviedol. V Tandžeri mi povedal, že mieni ísť do Tetuánu a potom do Al-Arájišu.

„Je mi to ľúto, ale nemám triedu, do ktorej by som ťa mohol zaradiť. Veď si už dospelý muž, aj bradu máš. V triede mám len malých faganov. Starší sa učia korán, gramatiku, al-Ayrumíja alebo Ibn Ašera."

To si trafil, a mám ešte jednu bradu, nižšie, vieš presne kde! Pomyslel som si.

Mimovoľne som sa dotkol tváre. Jasné, neholil som sa už niekoľko dní. Predtým, keď som behal za nedosiahnuteľnými ženami, som sa holil dennodenne, len aby som ich získal.

Pomyslel som si: proroci nepotrebovali nikoho, aby sa niečo naučili, všetko im bolo zjavené. No obyčajný človek, ako som ja, sa musí učiť od iných. Ako taká opica!

„Ľutujem," odvetil chladne.

Zrazu zvoní. Z okna kancelárie pozorujem žiakov na vnútornom dvore. Majú prestávku. Predbiehajú sa pred umývadlami a fontánkami na vodu. Strkajú sa, skáču jeden na druhého. Predstavujem si medzi nimi seba. Práve mi unikla príležitosť stať sa jedným z nich. Vchádza nejaký muž s povýšeneckým gestom a knihami pod pazuchou. Riaditeľ ho požiada, aby ma odprevadil a vyskúšal z matematiky. Nastala hodina pravdy, pomyslel som si. Nasledujem ho do prázdnej auly. Podá mi kriedu, pričom mi diktuje nejaké čísla. Potom ďalšie, ktoré mám napísať pekne v poradí pod ne. Povie mi, aby som ich spočítal. A potom ďalšie v rovnakom slede. V živote som takto nepočítal, vždy len v duchu. Potom mi diktuje nuly. Čísla s nulou uprostred sú šialene komplikované!

Vraciame sa do kancelárie. Necítim sa s tým učiteľom dobre. Ešte aj opice sú k sebe milšie ako tento človek! Vynakladám nadľudské úsilie. Aspoň to tak cítim. V porovnaní s týmto je kilometrová prechádzka s päťdesiatimi kilami hračkou.

V kancelárii riaditeľa sa stretnem s mužom oblečeným v *dželabe*, ktorý sa mi prihovára po španielsky. Pýta sa ma na meno, kde som sa narodil a koľko mám rokov. Takisto na Tandžer a čo som tam robil. Keď mu odpoviem, rozžiari sa mu tvár.

„Kde si sa naučil po španielsky?"

„Od našich cigánskych susedov a Andalúzanov v Tetuáne a Tandžeri."

Nie je taký upätý ako učiteľ matematiky. Možno to bude nakoniec nejaký Španiel. Riaditeľ ho asi poprosil, aby ma ústne preskúšal. Mám sa zastaviť zajtra.

Pešo sa vraciam do mesta. Vezmem to skratkou cez poľnú cestu a nie hlavnú, ktorou som sem prišiel. Je prašná a plná piesku, do ktorého sa mi zabárajú nohy. Okolo cesty sú chatrče, z ktorých vychádzajú bosé, polonahé a ufúľané deti, sú tu túlavé psy – vychudnuté a zdeformované, sliepky zobajúce hovná a na konci cesty nepoužívaná a špinavá studňa. Priblížim sa k nej, nachýlim sa ponad jej temný okraj. Hlboké ticho ma láka, aby som do nej skočil, skončil so zúfalstvom vo večnom tichu. S obrovským úsilím zdvihnem veľký kameň a hodím ho dovnútra. Počujem ozveny pádu na suchom dne a potom ticho. Nakúkam do nej a cítim, ako z nej uniká nejaký teplý puch, stuchnutý vo vnútri. Odvrátim tvár od hnilej studne a cítim, ako mi stále znie v ušiach ozvena padajúceho kameňa. Predstavujem si seba samého, ako do nej padám. Nie som však kameň. Na dne by som vykrvácal a zdochol. Ešte horšie by bolo, ak by som ten pád prežil. Nie som kameň. Vrátim sa späť na cestu. Nemôžem sa zbaviť ozveny padajúceho kameňa. Akoby ma uhranul. Napriek tomu, že sa snažím odolať mu, nejde to. Nakoniec ma zachráni strom, pod ktorého širokými konármi sa zložím do tieňa.

Nejaký chlapec v Tandžeri skočil a rozpľasol sa na skalách v prístave. Matka prišla z vidieka, až z el-Fahsu a šla rovno na cintorín. Tam vyrozprávala strážnikovi, aké nešťastie sa prihodilo jej synovi.

„Neviem o ničom takom. V poslednom čase sme pochovali mnohých. Choď na matriku, tam určite budú mať zoznam mŕtvych, ktorých nevedia identifikovať. Tam im vysvetli, čo sa synovi prihodilo. Oni ti potom povedia, aké je číslo jeho hrobu. Ak to budú vedieť."

„Čoho sme sa to dožili! Z môjho Abdulwaheda sa stalo len číslo. Možno ani to nebudú vedieť." Zúfalo nariekala. Vyvrátila oči smerom k nebu, plakala a prosila Boha, aby jej synovi odpustil hriech, ktorý spáchal. Potom od žiaľu a záchvatu plaču odpadla. Keď sa prebrala, nemohla sa zbaviť myšlienok na chlapca, tak sa vrátila do svojej dediny. Pripomína mi moju matku. Tiež je to zúfalá žena: modlí sa za mňa a prosí Boha, aby ma ochránil.

Kniha Mohameda Šukriho *Obdobie omylov* onedlho vyjde v preklade Mareka Briešku vo vydavateľstve OZ BRaK.

KHALID ALBAIH

text
Robert Barca
Autor je redaktorom
Denníka N

ilustrácia
Khalid Albaih

Najlepšie sa mám na internete,

tam mi nevypršia víza

13/09 Khalid Albaih príde na Slovensko na pozvanie organizácie literarnyklub.sk a festivalu [fjúžn]. Svoje karikatúry i názory predstaví 13. septembra 2019 v Novej Cvernovke.

Khalid Albaih je pôvodom zo Sudánu, žil v New Yorku aj Kodani. V rozhovore hovorí o svojej misii, aké má následky nárast populizmu a nacionalizmu a akú chybu robí Západ pri vnímaní Afriky a tretieho sveta.

Robert Barca:
Kde je váš domov?

Khalid Albaih:
Na internete. Iba tam nemusím mať stres z toho, či mi vypršia víza. Nemusím sa starať o to, či sa cítim ako doma alebo nie. Cítim sa tam najpohodlnejšie. Vďaka internetu môžem nadväzovať spojenie s inými ľuďmi a oni so mnou. Internet mi dovolil slobodne robiť svoju prácu.

RB:
Identifikujete sa ako Sudánec, narodili ste sa v Rumunsku, žili ste v Katare, New Yorku, teraz ste v Kodani. Ste „občanom" sveta alebo internetu? A aké je vaše reálne občianstvo?

KA:
(*Smiech.*) Prial by som si, aby som mal občianstvo internetu, všetko by bolo omnoho jednoduchšie. Reálne mám sudánske občianstvo.

RB:
Žili ste mimo Sudánu už od útleho detstva?

KA:
Áno, zo Sudánu som odišiel spolu s rodičmi veľmi skoro. Museli sme odísť podobne ako tisícky ďalších sudánskych rodín z ekonomických dôvodov na konci 80. rokov.

RB:
Prejdime k vašej práci. O čo sa snažíte?

KA:
Moja misia je hovoriť o problémoch. Vytvárať veci, s ktorými sa ľudia môžu stotožniť. A spájať ich, obchádzať hranice – akékoľvek, či už fyzické steny a ploty alebo jazykové bariéry. Snažím sa prinútiť ľudí rozprávať sa, debatovať.

RB:
Prečo karikatúry? Ste umelec alebo politický komentátor?

KA:
Verím, že väčšina umenia v sebe má politický komentár. A prečo karikatúry? Myslím si, že je to najjednoduchšia cesta, ako ľuďom sprostredkovať moje posolstvo. Zároveň mám radosť z toho, že keď poviem ľuďom, že som karikaturista, usmejú sa. Cítim sa vítaný. Robí to moju prácu ľahšou.

RB:
Kto vás inšpiruje?

KA:
Mnoho ľudí. Jeden z najdôležitejších vzorov, ktoré som mal, bol palestínsky karikaturista Naji al-Ali. V druhej polovici 80. rokov naňho bol v Anglicku spáchaný atentát. Nikto nevie, či to urobili Izraelčania alebo Palestínčania. Jeho práca bola o tom, že hovoril pravdu a snažil sa začať dialóg, nebol predpojatý voči Izraelu, ani nebol výhradne na strane Palestínčanov.

RB:
Porušovanie občianskych práv, falšovanie volieb a právo šaría, to je imidž, ktorý má Sudán na Západe. Na jar tohto roku však došlo de facto k revolúcii, keď opozícia a občianske protesty zvrhli vládu prezidenta Umara al-Bašíra, ktorý vládol viac ako tridsať rokov. Zlepšila sa situácia v krajine?

KA:
Veci, ktoré spomínate, sa nedejú len v Sudáne. Je to medzinárodný problém. Nespravodlivosť je nespravodlivosť – všade. Nie je to otázka náboženstva, ani toho, či ste naľavo alebo napravo. Ide o bezprávie a nespravodlivosť, pretože populizmus a nacionalizmus dnes poháňajú svet. To, čo sa dnes deje v Sudáne, je súčasťou toho, čo sa deje na celom svete. Žiadna krajina dnes už nie je ostrovom. Všetci sme ovplyvnení tým, čo sa deje všade okolo nás.

Teraz, po tridsiatich rokoch diktatúry, v Sudáne prebieha revolúcia. Je to veľmi dôležité v kontexte Arabskej jari, ktorú mnohí považujú za zlyhanie. My nakoniec môžeme byť jedinou nádejou pre celý región. Sudán spolu s Alžírskom. Ľudia sa spojili do iniciatívy s názvom Sudánska profesionálna asociácia (pôvodne odborový spolok, pozn. red.), vyšli do ulíc a protestovali. Podarilo sa nám zvrhnúť diktátora, ktorý si držal svoju vojenskú vládu viac ako tridsať rokov a bol podporovaný rôznymi medzinárodnými silami.

V týchto dňoch podpísala vojenská rada s vedúcimi predstaviteľmi opozície dohodu o dočasnej vláde. Do troch rokov ju má nahradiť plne občianska demokratická vláda. Máme šancu radikálne zmeniť našu krajinu k lepšiemu, aj keď sme od toho ešte veľmi ďaleko.

RB:
Ako s tým súvisí oddelenie Južného Sudánu?

KA:
Tieto konflikty neboli náboženské. Konflikt s Južným Sudánom bol predovšetkým ekonomický, náboženský bol iba sčasti. Išlo hlavne o prežitok kolonializmu. Dialo sa to isté, čo sa dnes deje medzi Indiou a Pakistanom, resp. Bangladéšom.

RB:
Čo máte na mysli?

KA:
Európski kolonialisti nakreslili hranice podľa svojho gusta a takto to dopadlo.

Oddelenie Južného Sudánu má samozrejme veľký význam ako pre južanov, tak aj pre nás na severe. Boli sme najväčšou krajinou Afriky – a boli sme na to mimoriadne

hrdí. Bola to jedna z mála vecí, na ktorú sme mohli byť hrdí, a teraz sme to stratili. Dnes poriadne nevieme, na čo byť hrdí, nepoznáme dobre svoju vlastnú históriu, pričom je jedna z najstarších na svete.

RB:
Sudán pravdepodobne najväčšou krajinou Afriky už nebude. Na čo ale hrdí ste? Čo je príbeh, ktorý by ste o vašej krajine chceli povedať vy?

KA:
Naša história a to, ako meníme svet teraz. Je čas, aby sme tieto príbehy začali rozprávať svetu.

RB:
Ste hlasným obhajcom afrického kontinentu, viackrát ste hovorili o tom, ako vás hnevá, že si niektorí na Západe myslia, že Afrika je štát a nie kontinent. Vnímame v Európe a Amerike Afriku nesprávne?

KA:
Nemyslím si, že ide o vnímanie Afriky. Ide o vnímanie globálneho Juhu ako celku, ktorý dopláca na európsky kolonializmus.

RB:
Je kolonializmus, resp. postkolonializmus, stále súčasťou globálneho status quo?

KA:
Samozrejme, niektoré miesta boli pod kontrolou svojich kolonizátorov viac ako dvesto rokov. Je veľmi ťažké dostať sa z toho. Je to ako znásilnenie. Nečakáte, že po ňom človek len tak vstane a bude v pohode. Aj keby ste predstierali, že ste v poriadku, v skutočnosti nie ste. Globálny Juh je Južná Amerika, Afrika, Ázia. V podstate všetci okrem Európy a Severnej Ameriky.

RB:
Vo svojej práci sa venujete neprávosti a ľudským právam. Nacionalizmus a populizmus silnie všade vo svete. Ako proti tomu bojovať a brániť tých, ktorí sú utláčaní?

KA:
Každý môže bojovať sám v rámci možností, ktoré má k dispozícii. Myslím, že najdôležitejšie je začať od seba a aktívne rozmýšľať o tom, ako môžem pomôcť.

RB:
Myslíte si, že západné elity robia dosť?

KA:
Myslím, že lídri, ku ktorým vzhliadame a chceme od nich, aby zachraňovali svet, sú nanešťastie často tí istí, ktorí svet ničia.

RB:
Spoločnosti po celom svete sú polarizované a bojujú s dezinformáciami a propagandou. Okrem „hotspotov“ ako indická okupácia Kašmíru, izraelsko-palestínsky konflikt či kríza Rohingov v Mjanmarsku, začíname pociťovať aj dôsledky klimatickej krízy. Tie však budú dopadať predovšetkým na tých najchudobnejších a najzraniteľnejších.

KA:
Problémy, ktoré spomínate, majú základ v rasizme. Či už Kašmír, Palestína, Ujguri v Sin-ťiangu v Číne alebo Rohingovia v Mjanmarsku. Vo všetkých týchto otázkach ide o moslimov. To, čo sa dnes deje moslimom v dôsledku nacionalizmu, je to isté, čo sa kedysi dialo Židom. Som absolútne presvedčený, že dnes žijeme v dobe tretej svetovej vojny, iba to tak nenazývame. Prvá vec, ktorú by mal Západ urobiť, je prestať predávať zbrane a profitovať na vojenských konfliktoch v treťom svete.

RB:
V súvislosti s moslimskou otázkou ste vytvorili kresbu po masakri Charlie Hebdo. Stala sa virálnou. O čom bola? Ako sa cítite ako moslim, ktorý žije na Západe?

KA:
To je ťažká otázka.

Tú kresbu som spravil prakticky okamžite, ako som sa dozvedel o streľbe v parížskej redakcii. No s prácou Charlie Hebdo sa nijako zvlášť nestotožňujem, karikatúry robíme z rozdielnych dôvodov. Oni robia karikatúry, lebo môžu, snažia sa o vtip, často lacný. Nestarajú sa príliš o to, o čom píšu alebo kreslia, lebo sú skrátka Francúzi. Jazdia na bicykloch, jedia bagety a svet je pre nich gombička. Užívajú si slobodu, ktorú si pre seba vytvorili, keď stáročia zotročovali iné národy a etniká. Nezáleží im na tom, čo si iní ľudia myslia. To, čo sa stalo Charlie Hebdo, tak pre mňa nebola väčšia tragédia, než iné vo svete.

Majú samozrejme plné právo písať a kresliť o čomkoľvek chcú. Ale potom nech neočakávajú, že ich za to budem automaticky uznávať. A že im nič nehrozí. Často kreslím a hovorím o veciach, ktoré sú zďaleka menej zložité a dostávam sa kvôli nim do veľkých problémov. Niekedy za to ľudia dokonca platia životom. Útočiť na niekoho zhora, z pozície sily nie je niečo, o čo sa snažím. Udieram zdola a rozmýšľam nad tým, ako dopomôcť k zmene.

Keď som mal pustené správy a videl som, čo sa stalo v redakcii Charlie Hebdo, pomyslel som si, že sa to dalo čakať. Cítil som sa hrozne, absolútne nikto by nemal zomierať kvôli takýmto veciam. Ľudia by ale boli hlúpi, pokiaľ by to nečakali.

Ale je tu aj druhá stránka. Stalo sa niekedy kdekoľvek inde na svete, že by sa svetoví lídri – tí istí, ktorí sú zodpovední za obchod so zbraňami – držali za ruky a pochodovali na pamiatku mŕtvych? V Damasku, na Západnom brehu Jordánu alebo kdekoľvek v Afrike? Nie. Musím vôbec zdôrazňovať, aké privilégiá majú belosi? Koľko ľudí bolo zabitých vo zvyšku sveta v rovnaký deň, keď zomrelo dvanásť ľudí v útulnej parížskej redakcii? Keby zabili mňa, nikoho by to nezaujímalo. Jedine, ak by som bol biely a bolo by to v Paríži.

RB:
Čo si myslíte o dánskej karikatúre Kurta Westergaarda, ktorý vyobrazil Mohameda s bombou namiesto tradičnej pokrývky hlavy a ktorá vzbudila veľkú kontroverziu?

KA:
Je to to isté. Ak sa voči tomu niekto ohradí, dostane odpoveď, že tá kresba bola predsa určená pre dánske publikum. Ale dnes už nič nie je iba lokálne. Nežijeme osamote, na malých ostrovoch. Keď sú vaše obrazy na internete, nemôžete povedať, že sú určené iba Dánom. A ak robíte takéto veci, mali by ste byť pripravení na reakciu. Alebo majte pre svoju prácu lepšie vysvetlenie, než len „robím to preto, lebo môžem“.

RB:
Inými slovami hovoríte, že s takým dosahom a mocou, prichádza aj...

KA:
... veľká zodpovednosť. Presne tak. Nejde o to, správať sa ako malé dieťa a robiť veci len preto, že ich mám dovolené. Každý vie, že tú moc máte, na Západe môžete robiť, čo chcete, nikto to nespochybňuje. Ide o to, čo s tou mocou a slobodou urobíte. Ľudia si nepamätajú históriu – na oboch stranách – na Západe, ale ani v Afrike, na Blízkom východe či v Indii.

V treťom svete si však ľudia myslia, že sú menej. Odmalička nám hovoria, že sme menej. Hovoria nám to naši kolonizátori, hovorí nám to Európa, že sme menej. Lebo sme čierni alebo hnedí, veríme v to a vy veríte v ono. Toto je to, s čím sa neustále stretávame. Musíme dokazovať a osvedčiť sa miliónkrát, kým nás prijmete.

RB:
Vrátim sa ešte k Charlie Hebdo. Nemala by moslimská komunita sama hlasnejšie odsudzovať podobné teroristické útoky?

KA:
Kto je najväčšou obeťou terorizmu? Je to Paríž? Nie je to náhodou arabský svet? Nie sme to my?

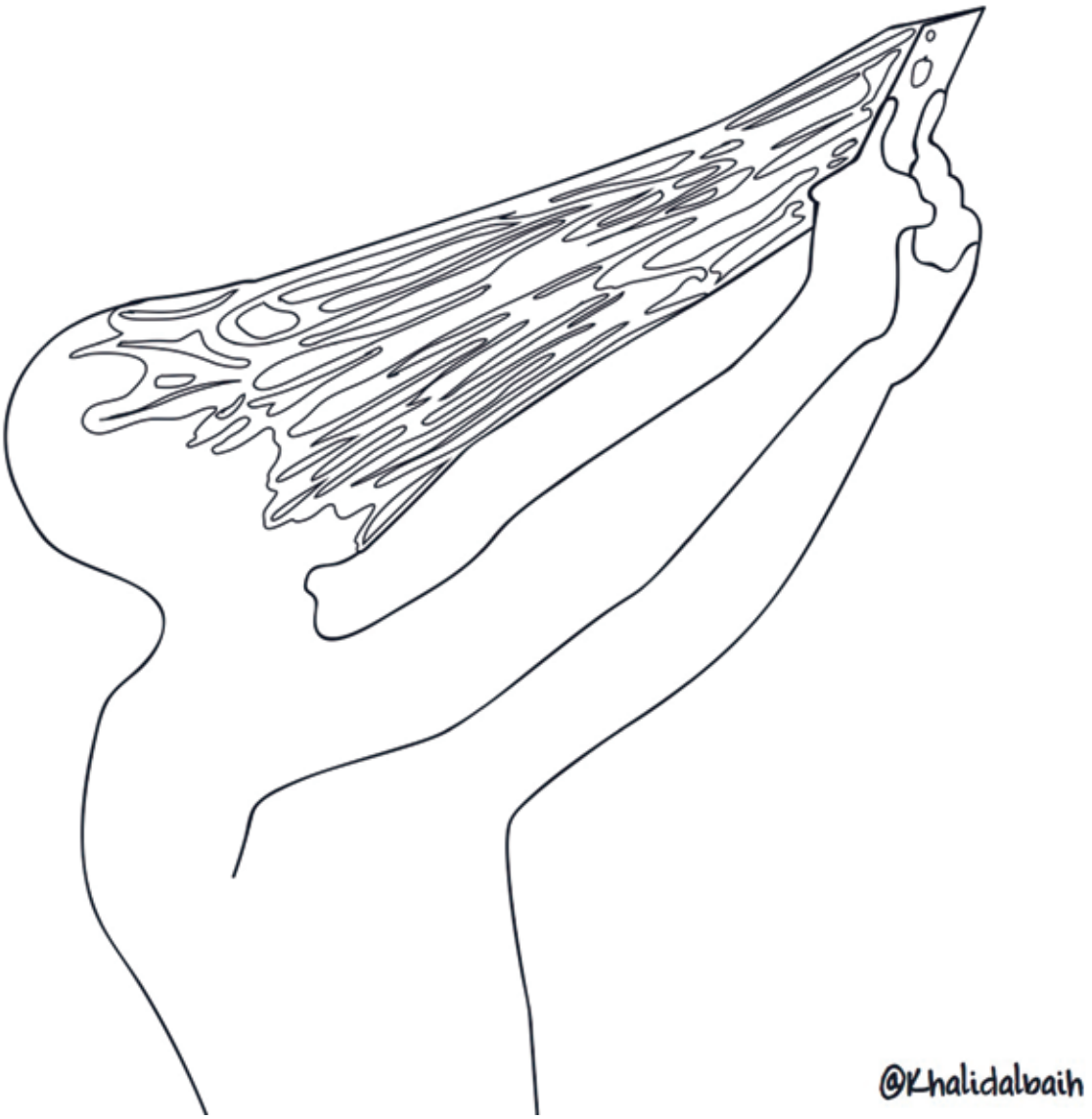

RB:
Kto my?

KA:
My Arabi, my moslimovia. My sami máme najviac obetí terorizmu. Ako môžeme odsúdiť niečo, proti čomu každý deň bojujeme, a čo nás každodenne zabíja?

Viete, prečo vznikol ISIS? Pretože Irak bol porazený. Viete prečo bol Irak porazený? Pretože ho napadli kvôli lži. Mohla za to lož prezidenta Busha a premiéra Blaira. Dvaja politici, ktorí hovorili o zbraniach hromadného ničenia, ktoré tam neboli. Jeden dnes maľuje portréty, druhý prednáša na univerzite. Prečo celý Západ, všetci kresťania a všetci belosi neodsudzujú toto? Prečo sa na toto zabúda? Viete, koľko ľudí zomrelo v Iraku? Koľko ľudí zomrelo v Somálsku, Afganistane? Koľko ľudí zomrelo v dôsledku kolonializmu v Afrike a inde?

RB:
Riešením ale nie je vystrieľať redakciu alebo vyhodiť do vzduchu kostol či mešitu.

KA:
Isteže, súhlasím. Ja ich ani náhodou neospravedlňujem.

Ale pokiaľ sú útočníkmi mladí muži, ktorí sú v situácii, ktorá sa nevyvíja a nevedia, kam inam ísť, musíme rozmýšľať nad tým, ako sa do tej situácie dostali. Prečo boli tí

útočníci v Paríži? Boli to francúzski občania? Alebo si myslíte, že prišli z Alžírska len za tým účelom, aby vykonali tento útok? A policajti, ktorí zasahovali na mieste, tí neboli z Alžírska? O tom už nikto nehovorí. Policajt, ktorého tí útočníci zabili, bol z Alžírska.

Je riešením vyhodiť do vzduchu celú krajinu? My sme nemali dve svetové vojny, ani sme nezhodili dve atómové bomby. Globálny Juh s týmto nemal nič spoločné. Nič. To všetko začalo v Európe. To, čo sa deje dnes, je dôsledkom toho, čo sa dialo v Európe. História je neúprosná. Nemôžete len tak otočiť stránku a povedať, že dnes máme OSN a napísali sme Všeobecnú deklaráciu ľudských práv, a myslieť si, že je hotovo.

Myslím, že to bol Stalin, ktorého sa raz spýtali, čo si myslí o Francúzskej revolúcii. „Uvidíme," odpovedal. To, čo sa deje dnes, sa deje kvôli tomu, čo sa dialo v minulosti.

RB:
Ste optimista, čo sa týka budúcnosti?

KA:
(*Smiech.*) Ako karikaturista pracujem s negatívami. Je to veľmi negatívne umenie. Vidím a čítam veľa vecí, kvôli ktorým mám tendenciu byť pesimistom. Obzvlášť, pokiaľ ste v tých veciach zaangažovaní aj osobne. Mal by som radosť z nejakých dobrých správ. Bohužiaľ, nemám veľa dôvodov byť optimistom.

RB:
Je vo svete jedna otázka, konflikt či aktuálna kríza, ktorej svet venuje málo pozornosti?

KA:
Myslím, že všetkým krízam venujeme málo pozornosti. Žijeme v dobe internetu, kde je každý takýto problém iba titulok alebo tweet. Razom je preč a už o ňom nikdy nemusíte počuť. Nachádzame sa v dobe informácií, ale nie vedomosti. Vieme o mnohých veciach, ale v skutočnosti nevieme nič.

RB:
Aké sú vaše pracovné plány do budúcna?

KA:
Veľa teraz pracujem na reflexii Sudánu kvôli tomu, čo sa tam deje. To bola moja hlavná náplň od revolúcie, ktorá začala de facto už v decembri minulého roka.

RB:
V septembri prídete na Slovensko v rámci festivalu [fjúžn]. Slovenská spoločnosť bola štyridsať rokov zavretá za železnou oponou. Podobne ako iné postkomunistické krajiny máme obmedzenú skúsenosť s inými kultúrami, ako je tá naša. Napríklad počas utečeneckej krízy v roku 2015 a 2016 sme z Blízkeho východu prijali 150 ľudí, išlo však len o irackých kresťanov.

KA:
Nedá sa očakávať, že po štyridsiatich rokoch v izolácii bude spoločnosť otvorená zo dňa na deň.

RB:
Narážam na to, že to, čo nazývate globálnym Severom a Juhom, môže byť v našom regióne hmlisté.

KA:
Samozrejme, s tým súhlasím. Narodil som sa v Rumunsku, mám fotky s Ceaușescom.

RB:
Vážne?

KA:
Áno, môj otec bol diplomat. Chcem tým povedať, že rozumiem, o čom hovoríte. Tiež ste boli v područí veľmoci.

RB:
Akú radu by ste odkázali spoločnostiam, ktoré nie sú také otvorené a tolerantné, ako tie na Západe?

KA:
Aj keby sa takéto spoločnosti hneď otvorili, problém xenofóbie pretrvá. Pozrite, niektoré krajiny v Afrike a na Blízkom východe prijímajú najviac utečencov vôbec. Malé krajiny ako Libanon, Jordánsko. Alebo Keňa, Južný Sudán či Uganda. Nie je to iba Európa, ktorá prijíma utečencov. Ale aj vo vnútri týchto krajín je problém s rasizmom a neznášanlivosťou. Stáva sa to všade na svete, keď sa po prvýkrát stretnú ľudia, ktorí sú od seba odlišní. Kvôli múrom a hraniciam nám je od narodenia vštepované, že sme lepší ako tí druhí. Je to v ľudskej prirodzenosti. Rozumiem tomu, že sa spoločnosti v strednej Európe boja neznámeho.

Nemyslím si, že som v pozícii, aby som rozdával rady. V Sudáne hľadáme ľudí, ktorí poradia nám. Ale ak by som predsa len musel, povedal by som, aby ste boli otvorení novému, žijeme v novom svete a musíme sa mu prispôsobovať.

Ali, bratranec proroka Mohameda, ktorého nasledujú šiiti, povedal nasledovné: Nevychovávajte vaše deti tak, ako vychovali vás, pretože sa narodili do iných čias. Myslím, že to je dobrá rada.

Khalid Albaih (39)
Sudánsky umelec a politický karikaturista svoje kresby zverejňuje pod značkou „Khartoon!“ (slovná hračka, spojenie anglického cartoon a Chartúm – hlavné mesto Sudánu). Svoje karikatúry uverejňoval v *The Atlantic*, *PRI* či *NPR*, spolupracoval aj s *The Guardian* či *Al Jazeera*. Od istého času uverejňuje iba na internete a jeho ilustrácie podliehajú licencii Creative Commons, môže ich použiť ktokoľvek a na akýkoľvek účel. Dnes žije v Kodani v rámci rezidenčného pobytu medzinárodnej organizácie ICORN, ktorá poskytuje krytie pre spisovateľov, žurnalistov či umelcov, ktorí by mohli byť za svoje názory perzekvovaní.

RAPEM PROTI MIGRACI

Senegalští muzikanti líčí těžký život v Evropě a hledají africký sen

text
Tomáš Lindner, Respekt

Článok bol pôvodne uverejnený na respekt.cz

ilustrácia
Khalid Albaih

Hraješ si na schovku s policajty. V mrazivé zimě každý bojuje, jak jen může. Jíš odpadky z restaurací. A nemůžeš se vrátit. Nevíš, kdy zas budeš doma," rapuje Matador z malého pódia v Thiaroye, chudinském předměstí senegalského Dakaru.

Koncert by evropská bezpečnostní pravidla nesnesl. Pár mladých kluků co chvíli vypustí sprej z repelentu, zažehnou jej zapalovačem a do tmy vyletí ohnivý plamen. Hvězda místního hip hopu dál rapuje o životě afrických migrantů, kteří přes Středozemní moře odpluli do Evropy. „Sluchátka máš na hlavě, uši ucpané. Zírají na tebe a cítíš, že tě tu nikdo nechce. Odešel jsi pro lepší zítřek, teď jsi bez naděje."

Publikum, asi stovka puberťáků a dvacátníků z chudších vrstev, se pohupuje do rytmu. Alkohol ani jiné občerstvení se tu nepodává. Je dávno po půlnoci a ulice za zdmi pozemku malého kulturního centra jsou prázdné. Přes den je mezi výmoly permanentní zácpa otlučených aut, vozů tažených osly, pouličních obchodníků. Minulé desítky let se do kdysi ospalého předměstí přistěhovaly desítky tisíc venkovanů, kteří ve městě hledali lepší život. Úplně ho nenašli, a tak mnohé z jejich dětí a vnuků hledají dál, tentokrát za hranicemi Senegalu.

Západoafrická země patří v africkém srovnání k těm úspěšným, není tu diktatura ani válka – a současně patří dlouhodobě k hlavním zdrojům africké migrace (*viz Respekt 7/2018*). Z předměstí Thiaroye směrem do Evropy odchází mnohem více lidí než z prosperujícího jádra Dakaru.

Rapper Matador, vlastním jménem Babacar Niang, tu také vyrůstal. Přichází teď do hloučku rapperů, kteří sedí v zadní řadě a popíjejí sladký čaj, který si v rohu pozemku na ohni uvařili. Počátkem devadesátých let patřil k pionýrům undergroundového hip hopu a úspěch ho dovedl na turné i delší pobyty v Evropě. Viděl, jak mnoha jeho krajanům sen zhořkl a bez dokumentů živoří v evropských městech, a chce tento příběh doma vyprávět.

Nic pro mladé

„Mladí muži odcházejí do Evropy, protože v Senegalu nevidí budoucnost. Nemají tady žádné projekty, nic, co by je tu drželo, proč by se sem chtěli vracet. Chybí jim někdy prostředky, jindy nápady a dovednosti," říká Matador (45) a po očku sleduje koncert, který trvá od deváté hodiny večer až do rána druhého dne. Místní rappeři se na pódiu střídají po čtvrt hodině. Koncert připomíná nejdůležitější událost v dějinách Thiaroye: v roce 1944 tu francouzská koloniální armáda zmasakrovala africké vojáky, kteří za Francii bojovali na evropském území proti nacistům a po návratu domů požadovali stejný žold jako bílí Francouzi.

„Když mají naši politici problém se zdravím, tak se letí léčit do Evropy, svoje děti posílají do škol v Evropě," popisuje Matador. „Mladí lidé to vidí a ptají se: proč bychom také neměli toužit po Evropě, když na ni spoléhají mocní?" Sám šel opačnou cestou. Po masivních záplavách, které Thiaroye postihly v roce 2005, uspořádal velký charitativní koncert, jehož výtěžek vložil do rekonstrukce, a natrvalo se vrátil z Belgie.

Před dvanácti lety založil Africulturban, první zdejší kulturní centrum pro městskou kulturu: organizuje hudební festivaly, nabízí kurzy grafického designu, DJingu, tance i graffiti. „Thiaroye je součást městské čtvrti, kde žije víc než milion lidí. Před Africulturban tu pro mladé nebylo vůbec nic," říká Matador. „Chceme jim dát šanci rozvíjet nápady. A jako DJové si můžou vydělat."

Sídlo Africulturban se nachází ve druhém patře neoznačené, sešlé budovy, chodba je oblepená plakáty z předchozích festivalů. Odsud už je ale výhled do místností s laptopy, mixážními pulty a skvěle anglicky hovořícími profesionály ve službách projektu. Organizaci společně s rapperem Matadorem vede Amadou Fall Ba, který přes Goethe-Institut získal vzdělání kulturního manažera v Německu. Stát jejich aktivity prakticky nepodporuje, většinu zdrojů dostávají od evropských ambasád a mezinárodních organizací.

Hip hop ovlivňuje volby

Senegal je centrem afrického hip hopu, kořeny tu má i řada hvězd americké scény, například Akon. „Jsme velmi otevření světu, absorbujeme všechny styly hip hopu a zároveň se držíme afrických stylů, třeba doprovodu bubnů nebo kory (*tradiční západoafrický strunný nástroj – pozn. red.*). Je to směs modernismu a afrických kořenů. A protože jsme byli kolonizováni Západem, tak dokážeme v písních kombinovat různé jazyky: francouzštinu, angličtinu a domorodé jazyky," popisuje specifika senegalského rapu jedna z jeho největších hvězd Faada Freddy (43).

Stejně jako Matador i Freddy patří k první generaci senegalského hip hopu, není ovšem zakořeněný v chudinském předměstí a jeho hip hop nezní naštvaně a radikálně, ale melodicky a pozitivně. Faada Freddy pochází ze středostavovské rodiny učitele a druhou základnu má v Paříži, odkud vyráží na turné po Evropě. Alternativní rap Matadora i melodický přístup Freddyho spojuje étos senegalského hip hopu. „Snažíme se hájit zájmy obyvatel, řešit sociální otázky. Nerapujeme o bohatství, autech, svalech, ale o spravedlnosti," říká před koncertem na Colours of Ostrava, kde letos vystoupil spolu se svým někdejším spolužákem ze studií účetnictví. Říkají si Daara J, v překladu z wolofštiny „škola života".

Time's Running... © Khalid Albaih

Senegalští rappeři jsou reformní silou, vytvářejí politické vědomí, zvláště mezi puberťáky a dvacátníky ve městech. Zpívají o drogách, duševních nemocech, korupci, verši o životě chudých se snaží stavět most mezi ulicí a elitou. Sedmdesát tisíc odběratelů na internetu například sleduje týdenní rapované, vůči politikům kritické televizní zprávy, které po úspěchu na síti začala vysílat i soukromá televizní stanice.

V roce 2000 se podle různých odhadů tisíc až dva tisíce rapperů vložilo do volební kampaně. Výsledkem mobilizace mladých voličů bylo, že vládnoucí strana po třiceti letech u moci prohrála a skončila tak senegalská verze socialismu. Duo Keur Gui a další rappeři se v roce 2011 podruhé zasloužili o demokracii: spolu s nezávislými novináři stáli v čele protestního hnutí mladých lidí, jež zabránilo prezidentu Abdoulayeovi Wadeovi – který zklamal naděje roku 2000 – zůstat u moci déle, než dovoluje ústava. „Hip hop u nás je tak mocný, že dokáže ovlivnit volby. Politici se proto po zkušenosti roku 2000 snaží koupit hudebníky, chápou sílu jejich slov. Někteří se uplatit nechají, tomu se nedá vyhnout," říká Faada Freddy.

Nedělejte nám problémy

K hlavním senegalským tématům současnosti patří migrace mladých lidí do Evropy a jejich smrt na Sahaře nebo ve vlnách Středozemního moře. Rappeři o správném přístupu k tématu debatují. Podle jednoho z pionýrů senegalského rapu Didiera Awadiho je naivní mladé lidi od migrace odrazovat, ačkoli se o to sám v minulosti v písních pokoušel. „Své názory jsem změnil. Tehdy jsem byl ovlivněný propagandou západních zemí, která zněla rozumně. Než jsem pochopil jejich poselství: Zůstaňte, kde jste, zůstaňte chudí a hlavně nám nedělejte žádné problémy," řekl Didier Awadi, kdysi člen slavné formace Positive Black Soul, německému hudebnímu novináři Jonathanu Fischerovi. „Od té doby se více ptám, kdo je za tuto bídu vlastně odpovědný: většina Afričanů nemá nic z ropy, diamantů, surovin. Proč by tedy neměli následovat proud zisků směrem do Evropy?"

Většina senegalských rapperů, a zvlášť ti, kteří díky koncertům poznali svět, ale zpívá proti ilegální migraci. Tento narativ podporuje i Mezinárodní organizace pro migraci, která se letos stala partnerem hlavního hiphopového festivalu organizovaného centrem Africulturban. Rapper Matador zároveň vzkazuje: „Evropané k nám mohou cestovat bez víz, mladí lidé odsud by také měli mít šanci legálně vycestovat. Člověk je od přírody svobodný a měl by mít svobodu pohybovat se po světě."

Faada Freddy také připomíná odpovědnost Evropy: kritizuje dohody o těžbě surovin, které Afričanům skoro nic nepřinášejí, protože je se západními a asijskými firmami uzavírají zkorumpované elity. Kritizuje ale i vlastní společnost: „Migrace má smysl, jen když víte, kam jdete, co budete v cizí zemi dělat, co si z toho chcete vzít. Jinak nestojí za to," říká Freddy důrazně. „Za emigraci mladých lidí mohou naši politici, protože nenabídli žádný africký sen. Všichni u nás znají americký sen a evropský sen – ale chybí africký sen. Nemůžeme stát pořád u dveří Evropy a kopírovat ji. Máme vlastní historii a geografii a musíme najít sami sebe. To je smyslem celé naší tvorby."

Identita v (klimatickej) kríze

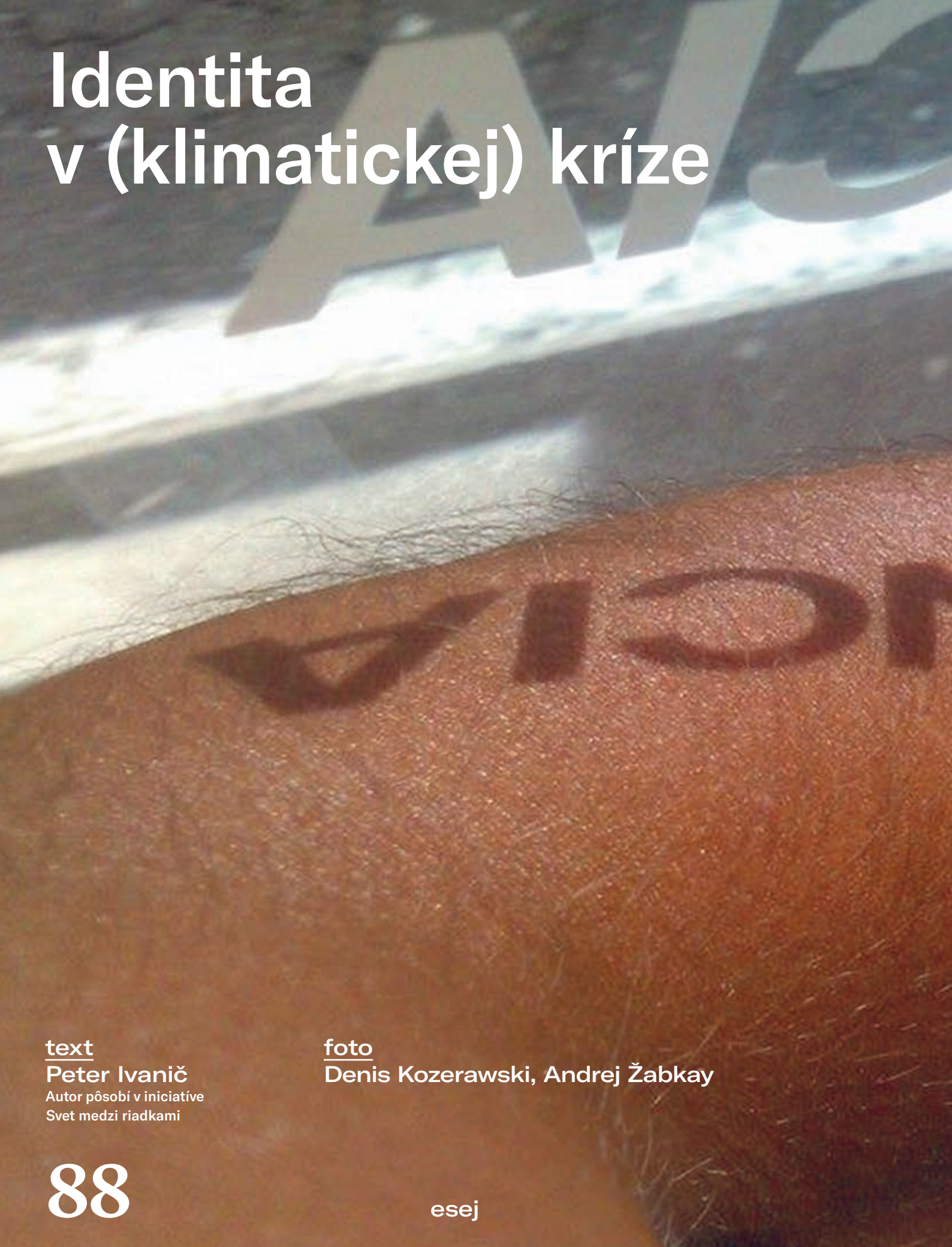

text
Peter Ivanič
Autor pôsobí v iniciatíve
Svet medzi riadkami

foto
Denis Kozerawski, Andrej Žabkay

EMERGEN

Znamenajú prudké zmeny životného prostredia, globálne otepľovanie a klimatická kríza pre planétu Zem problém? V podstate nie. Problém máme my, ľudia, tradičné aj menej tradičné spoločenstvá a vlastne aj civilizácia ako celok.

Na celom svete sme svedkami rôznych extrémnych vrtochov počasia – superničivých hurikánov a nečakane prudkých búrok, veľkých opakujúcich sa súch, požiarov aj povodní. To všetko má spoločného menovateľa – prudko sa meniace globálne podnebie (až dvadsaťkrát rýchlejšie než je bežné).

Mnohí z nás sa pritom na globálne otepľovanie, ktoré je s klimatickou zmenou spojené, stále pozerajú ako na primárne ekologický problém. Vidieť umierať vyhladované ľadové medvede je smutné, no nás by malo trápiť (aj) čosi iné.

Nie je to nič menej než to, v akých podmienkach a kontexte bude žiť ľudstvo a spoločenstvá v ňom v blízkej budúcnosti. Ako sa prudká zmena podnebia a procesy, ku ktorým viac či menej priamo prispejeme, odrazia na identite ľudí a spoločenstiev vo svete. A mali by sme pritom myslieť na tých najslabších a najviac vylúčených.

Zmenené vzorce počasia sprevádzané častejšími extrémami nielenže priamo ohrozujú životy ľudí a ich majetky, ale pôsobia aj na ich zaužívané spôsoby života a tradície. Neraz nútia celé spoločenstvá ľudí nenávratne opúšťať domovy a po generácie rozvíjané spôsoby života. Do diskurzu sa tak čoraz nástojčivejšie prediera pojem klimatická či environmentálna migrácia.

Sociálne vylúčenému aj z hrnca vykypí

Keď v roku 1998 udrel na strednú Ameriku hurikán Mitch, uvrhol milióny obyvateľov už aj tak chudobného Hondurasu na cestu do ešte hlbšej chudoby a krajinu do spoločenského marazmu. Milión ľudí zostalo bez domova (každý šiesty človek), skokovo vzrástla kriminalita a nových výšok dosiahla aj miera domáceho násilia. Veľká časť úrody vyšla nazmar a ceny potravín prerazili strop.

Extrémny prejav počasia tak v druhej najchudobnejšej krajine západnej pologule (prvou je Haiti) priamo prispel k nárastu chudoby. Veď krajinu podľa slov jej vtedajšieho prezidenta Carlosa Roberta Floresa za jeden deň obral o päťdesiat rokov rozvoja. No bremeno tejto udalosti vtedy nedopadlo na každého rovnako.

Napriek tomu, že škody boli enormné a dotkli sa všetkých Hondurasanov bez rozdielu (veď už len strata viac než sedemdesiatich percent ciest a mostov sa musela dotknúť každého), tí najchudobnejší utrpeli viac. A kto sú v Hondurase najchudobnejší? Predovšetkým menšiny a pôvodní obyvatelia. Vidiecke spoločenstvá pôvodných obyvateľov Miskito či Garifuna napríklad prišli prakticky o všetko.

Ilustrujú to aj čísla v správe Medzinárodnej banky pre obnovu a rozvoj s názvom Šokové vlny – Manažment účinkov klimatickej zmeny na chudobu. Zatiaľ čo tí najchudobnejší prišli o tretinu aj z toho mála čo mali, tí bohatší „len“ o desatinu. Je predsa len iné prísť o 100 z 300 a o 100 z 1000.

Vzorec, podľa ktorého má klimatická kríza horšie vplyvy na sociálne vylúčené spoločenstvá, je pritom v rôznej miere bežný všade na svete. Zároveň pritom často ide o komunity s osobitou identitou, ktorú tieto procesy vystavujú vysokému riziku a neraz vedú až k ich zániku a nenávratnej strate.

Životné prostredie ako stresor

„Je zjavné, že environmentálne tlaky sa v mnohých prípadoch prelínajú so sociálnymi, ekonomickými a politickými rozhodnutiami o migrácii, či už dobrovoľnej alebo nútenej, z vidieka do miest a neraz aj naprieč hranicami,“ píše sa v aktuálnej správe organizácie Minority Rights Group International o stave menšín a pôvodných obyvateľov vo svete v kontexte klimatickej krízy.

Dôraz na menšiny a pôvodných obyvateľov pritom nie je náhodný. Ich príbehy totiž s veľkou presnosťou poukazujú na vplyvy environmentálnych tlakov a s nimi spojenú migráciu.

Sámiovia (poslední pôvodní obyvatelia v Európe) na ďalekom škandinávskom severe odrazu nedokážu pri pravidelnej migrácii sobích stád prechádzať cez zamrznuté rieky, kadiaľ chodili po celé generácie a tanzanskému masajskému pastierovi sa už ani neoplatí usilovať o obnovenie stáda, o ktoré čoraz pravidelnejšie prichádza. Nie je to vypuklejšie, než to, že si miestni Fíni či Nóri musia kvôli nevídanému teplu zaopatriť ventilátor?

Prvým spomínaným na rozdiel od Fínov zmena klímy úplne mení spôsob života a pomaly, ale isto aj ich identitu. A mnohých to prinúti aj migrovať (nie nutne utiecť) za iným životom. Tieto a mnohé ďalšie príklady (niektoré si ešte spomenieme) ilustrujú, ako sociálne vplyvy klimatickej krízy a negatívnych zmien životného prostredia posilňujú nerovnosti a neúmerne viac vplývajú na spoločenstvá pôvodných obyvateľov a menšín.

Tie sú so železnou pravidelnosťou na okraji spoločnosti a záujmu prakticky kdekoľvek vo svete. Menšiny a pôvodní obyvatelia sú tak lakmusovým papierikom vplyvu zmeny klímy na ľudské spoločenstvá.

Bezprostredné a dlhodobé vplyvy

Organizácia Minority Rights Group International rozdeľuje tlaky životného prostredia na ľudí na bezprostredné a dlhodobé. Sú úzko previazané, ale zároveň veľmi rozdielne. Tie prvé sa týkajú extrémnych prejavov počasia a ich vplyvov „tu/tam a teraz“ (vrátane bezprostredne „po“), tie druhé dlhodobých negatívnych zmien životného prostredia. Obe však majú vplyv na potenciálne rozhodnutie migrovať, ale aj na identity dotknutých ľudí.

V prvom prípade si môžeme predstaviť napríklad Dalitov (pejoratívne nazývaných aj nedotknuteľní) v slumoch bangladéšskej Dháky, ktorí bývajú v oblasti najviac náchylnej na záplavy z extrémnych monzúnov. A keď sa extrém dostaví (a dostavuje sa čoraz častejšie), pomoc po katastrofe sa k nim dostane

v menšej miere než k väčšinovému obyvateľstvu, ktoré tragédia postihla. Je to diskriminácia v nešťastí. Snaha odísť inam, ideálne za hranice, je pre nich prirodzená voľba.

Za rukolapným príkladom environmentálnej nespravodlivosti však nemusíme chodiť za hranice. Aj Rómov na Slovensku majorita neraz vytláča na okraj, do nezaujímavých miest s neúrodnou pôdou, či priamo na záplavové územia a do oblastí so znečistenou pôdou. Aj u nás sú Rómovia zmene klímy a životného prostredia vystavení viac, než je majorita.

Medzi notoricky známe patria napríklad tichomorské národy, ktorých ostrovy sa pomaly, ale isto strácajú pod hladinou. Ak by napokon boli títo ľudia nútení svoje krajiny opustiť, svet by prišiel o unikátnu časť svojho kultúrneho dedičstva a títo ľudia, ktorí sú silno spätí s pôdou predkov, o významnú časť svojej identity. Tú si totiž na Nový Zéland či do Austrálie len tak neprenesiete.

O čosi menej známymi príkladmi sú pôvodní obyvatelia Arktídy – už spomínaní Sámiovia, ale aj Inuiti a ďalší. Vplyvy na ich životy sú enormné. Tento kus planéty sa totiž otepľuje dvakrát rýchlejšie než zvyšok, zároveň je iné, ak sa teplota u nich oteplí z nuly na štyri stupne a ak sa stane to isté od tridsiatich stupňov k tridsiatim dvom inde na svete. Domy v Arktíde dnes pohlcuje rozmrazujúci sa permafrost, ktorý nedokáže odolávať erózii a tradičné postupy chovu sobov strácajú zmysel. Ich tradičný, s prírodou a pôdou predkov zviazaný spôsob života, je v ohrození.

Všetky tieto krajiny a spoločenstvá spája jediná vec. Počasiu, podnebiu či oceánu sa už akosi nedá veriť. Správa sa, ako sa mu zachce, a predpovede na základe stáročia starých pozorovaní odrazu nefungujú. A ďalší čriepok identity tak pomaly bledne a možnosť odchodu kamsi inam, za iným životom, rastie...

Pranostiky na smetisku

„Kedysi mohol môj otec ráno vstať a povedať: Tento pondelok bude pršať. A ono pršalo. Dnes sa už nič také predpovedať nedá, starší to už nedokážu. Vlastne sa skôr stáva, že sa pýtajú nás mladých: Čo sa to deje, deti moje?“ vysvetľuje mi William Kinyarkyo, koordinátor mládežníckeho programu v mimovládnej organizácii Enaitoti. Jej cieľom je prispieť k zmene života Masajov v Keni bez toho, aby sa museli vzdať svojej kultúrnej identity. A jedným z problémov, ktorým čelia, je práve klimatická kríza.

„Naše vyhliadky sa menia. Môže sa stať, že Masajov okolnosti prinútia presunúť sa do iných oblastí, na ktoré vôbec nie sme zvyknutí,“ dopĺňa William na margo dlhodobých zmien a environmentálnych tlakov na jeho spoločenstvo pastierov. A takýchto príkladov by sa dali nájsť množstvá.

Sociálne vylúčení a životné prostredie

- **Sociálne vylúčení ľudia sú viac ovplyvnení negatívnymi environmentálnymi šokmi alebo trendmi, príkladom sú záplavy či zosuvy pôdy. Žijú totiž v rizikovejších, lacnejších oblastiach. Klimatická kríza zvyšuje frekvenciu takýchto šokov.**
- **Spravidla stratia viac v pomere k svojmu aj tak nízkemu príjmu. Ak napríklad vzrastie cena potravín kvôli suchu, ich napäté rodinné rozpočty, kde potraviny tvoria hoci aj osemdesiat percent, to nevydržia (sú zraniteľnejší).**
- **Dôsledkom vyšších environmentálnych rizík častejšie opúšťajú svoje domovy (nútene aj na základe vlastného rozhodnutia).**
- **Dostáva sa im menšej podpory od rodiny, priateľov či komunity – tí sú totiž v podobnej situácii. Majú tiež slabší až žiadny dosah na finančné nástroje či sociálnu sieť, ktorá by im pomohla pripraviť sa a manažovať vplyvy, prípadne im predísť.**

Na cestách sme všetci migrantmi Zápisky zo stopovania

text
Jürgen Rendl
Autor je výskumník
a rozhlasový redaktor

foto
Jana Gombik

Už prešlo asi 15 rokov, odkedy som začal stopovať. Dôvod nebol nijako výnimočný: Zatúžil som po dobrodružstve, chcel som vystúpiť zo svojej komfortnej zóny a nazrieť za hranice známych vecí. Odvtedy sa stopovanie stalo mojou výskumnou metódou, vybrúsilo moje vnímanie regiónu, ktorý by som najlepšie opísal slovami „Európa všade na východ odtiaľ, kde som sa narodil“.

Tým, že už nejaký čas pôsobím v Bratislave, stopovanie mi umožnilo utvoriť si o Slovensku ucelený obraz, stretnúť sa s realitou mimo rozrastajúceho sa hlavného mesta. Na cestách zbieram úlomky textov a rozhovorov s ľuďmi, ktorých spoznávam, dohromady vytvárajú akýsi nekonečný itinerár, z ktorého napokon každý vychádza ako migrant.

Pracovať znamená ísť na západ

● **Trnava 28/Mar/2018**

Čakal som dlhé roky, kým sa mi podarilo zviezť sa v jednom z množstva taxi vanov, ktoré rozvážajú slovenské opatrovateľky do krajín ako Rakúsko a naspäť domov. Cestou na Ukrajinu ma konečne zobral šofér z firmy Austria & EU Travel.

Vezie ma niekoľko stoviek kilometrov spolu s paňou, ktorá sa vracia domov do Prievidze. Začala pracovať ako opatrovateľka pred viac než desiatimi rokmi, pracovala u mnohých rodín z rôznych častí krajiny, naučila sa oceniť ich precízne pokosené trávniky, ocitla sa v mnohých situáciách a rodinných usporiadaniach. Napriek tomu ju vcelku prekvapilo, že spoznala Rakúšana, ktorý sa rozhodol vybrať sa opačným smerom. O pár rokov by si rada splnila svoj dlhoročný sen – výlet do Gruzínska, kde by si vychutnala miestne tradície a hory. „Pretože príde moment, keď jednoducho treba začať žiť,“ povedala mi.

O niekoľko hodín a 300 kilometrov neskôr ma vezie ďalší minivan po hrboľatých cestách vedúcich cez vyľudnené oblasti na východ od Prešova. Okrem panelákov lesknúcich sa na kopci nad Vranovom zahaľuje scenériu len tma a jedinými pochybnými známkami života sú silný zápach celulózky a chemická továreň.

Náš minivan má poľskú značku a vezie štyri ženy, ktoré sa tešia domov na svoje rodiny na Veľkú noc v Zakarpatskej oblasti. Je s nami ešte jeden pán, ale do spoločne strávenej cesty prispieva len jeho dychom, ktorý cítiť po vodke. Moje spolucestujúce strávili posledné tri mesiace prácou v továrni juhokórejskej elektronickej spoločnosti pri Bratislave. Zarábajú 250 eur mesačne, čo je asi polovica minimálnej mzdy na Slovensku. „Ale doma by nám nikto toľko nezaplatil,“ vysvetľuje šoférka, obratná pani po štyridsiatke, pričom šikovne kľučkuje po diaľnici fajčiac jednu cigaretu za druhou. Hneď ako prejdeme cez hranice a necháme za sebou Slovensko, je nám jasné, že sa už pozná so všetkými colníkmi a ovláda spôsoby, ako sa cez hraničné kontroly dostať čo najrýchlejšie. Vďaka jej prešibanosti sa čoskoro dostávame do Užhorodu.

Ovocie zo Španielska na Liptov a späť

● **Hybe 31/Mar/2018**

O štyri dni neskôr som na ceste späť z hlavného mesta Zakarpatska. Je veľkonočná sobota, diaľnica je pokojná. Len rádio na benzínke na severe Slovenska a polceste do Bratislavy vyhráva retro hity z 80. rokov, moju nočnú moru. Jedna predavačka ma dokonca spoznáva, ocitol som sa na tej pumpe už raz pred rokom. Dostávam od nej dobrú kávu a príjemnú spoločnosť. Prišla ako na zavolanie, keďže vonku prší a jediné autá, ktoré tu stoja, sú mladíci, ktorí sa prišli vybaviť na sobotňajší večer, alebo preplnené dodávky cestujúce z Ukrajiny do Česka, až kým tu nezastaví slovenský kamión.

Vezie ovocie zo Španielska, ktoré sa spracuje do slovenských jogurtov a časť z nich opäť vyvezú do Španielska. Vraví, že si túto prácu vybral, aby mohol vidieť svet. V deväťdesiatych rokoch pravidelne absolvoval trasu do Moskvy, niekedy i do Almaty, cez Kaukaz. Počas gruzínskej občianskej vojny musel dokonca čakať dva týždne, kým ho do krajiny vpustili. Stál v siahodlhom rade s ostatnými kamiónmi v subtropickej divočine na pobreží Čierneho mora. „Vtedy sa hovorilo, že koniec sveta je na východ od Ankary,“ tvrdí, „ale keby nebolo tej úžasnej pohostinnosti tureckých ľudí tam, uprostred ničoho, neviem, ako by sme túto skúšku prežili.“

Tesne pred svitaním, keď sa melódie z rádia už dávno premenili z retro noci na náhodnú zmes svetového popu, sa ma ujme muž z Kyjeva a ponúkne mi odvoz až do Bratislavy. Našiel som ho, ako si podriemaval uprostred opusteného parkoviska a mal očividnú radosť z toho, že mu niekto na zvyšných 300 kilometrov bude robiť spoločnosť. Kvôli kríze na Ukrajine sa pred tromi rokmi rozhodol presťahovať na Slovensko a začal podnikať. Jeho portfólio pracovných činností zahŕňa civilné inžinierstvo a import a predaj nábytkového textilu vyrábaného na Ukrajine. Tvrdí, že sa mu zatiaľ celkom darí, aj keď

stále sa mu nepodarilo vybaviť, aby mu na Slovensku uznali inžiniersky diplom. Rád by čoskoro priviedol do Bratislavy aj svoju ženu a dve malé deti, ale byrokracia si vyberá svoju daň, vysvetľuje mi popritom, ako divoko jazdí po opustenej diaľnici. Komunikujeme zmiešaninou slovenčiny a ruštiny a vždy, keď nachvíľku zmĺkneme, hrá sa na telefóne, aby nezaspal.

Keď sa napokon dostaneme na vyľudnenú dopravnú tepnu, vedúcu cez jedno z najväčších bratislavských sídlisk, cítim sa, ako keby som vstúpil do mesta duchov – akoby nám pripomínalo, že pre väčšinu miestnych sa domov nachádza niekde inde.

Winds of Change... © Khalid Albaih

Habibi a potlačená identita

● **Šaca 7/Apr/2015**

„Neboj, postarám sa o teba," uisťuje ma po tom, ako ma naložil na prašnej križovatke v Šaci, socialistickom robotníckom predmestí, susediacom s rozľahlou Košickou fabrikou US Steel. Vo svojom maďarskom aute mi rozpráva, že sa rozhodol opustiť Československo na začiatku osemdesiatych rokov po tom, ako sa hlavná košická nemocnica, ktorú projektoval a neskôr manažoval, dostala pod katastrofické vedenie komunistického kádru. Keď stratil aj posledné zvyšky viery vo vtedajší systém, mal niečo cez tridsať rokov. Na začiatku sa so ženou a dvomi deťmi dostali do rakúskeho utečeneckého tábora Traiskirchen. Keď si našetrili, podarilo sa im emigrovať do USA, kde sa po niekoľkých dočasných zamestnaniach dostal do kalifornskej konštrukčnej firmy, ktorá projektovala jadrové elektrárne.

O desať rokov neskôr prijal ponuku pracovať v Saudskej Arábii, kde mu sľubovali „také isté podmienky ako v USA, akurát s viacerými benefitmi". To sa však týkalo viac-menej len jeho, a preto sa jeho rodina čoskoro presťahovala naspäť do Ameriky. Žil teda ďalších 15 rokov na striedačku v Rijáde a LA a projektoval najmä továrne na výrobu odsoľovacích zariadení. Potom sa presťahoval do Kataru, kde stále pracuje pre významnú oceliarsku spoločnosť. Naša konverzácia sa o chvíľu prepína zo slovenčiny do angličtiny, keďže tvrdí, že slovensky už nehovoril desať rokov: „Vieš, kade sa ide do Bratislavy, že? Lebo ja som tam nebol dvadsať rokov."

Keď prechádzame malebným Gemerom, konverzácia sa odvíja od tém ako právo šaríja, až po tému zdravotnej starostlivosti v USA, ktorú preberáme míňajúc rozpadávajúce sa priemyselné objekty uprostred nádhernej scenérie. „Vieš čo, habibi?" ozval sa. „Keď som sa v deväťdesiatych rokoch prvýkrát vrátil na Slovensko, moji kamaráti vraveli, že sa za päť rokov stane Švajčiarskom východnej Európy." Zobral to skepticky, ale aj s trochou pragmatického optimizmu. Nečakal však, že po piatich rokoch bude Slovensko potrebovať ďalších desať len na to, aby sa dostalo do stavu, ktorý panoval tesne po revolúcii.

Keď napokon dorazíme do hlavného mesta, vyzerá, že je zo všetkých ligotavých povrchov jemne rozladený. Ukážem mu, kade sa dostať do hotela a odprevadím ho až k recepcii, aby som sa uistil, že všetko dobre dopadne. Keď sa lúčime, recepčná si od neho pýta občiansky.

Môj spolucestujúci vzdychne a povie: „Tejto identity som sa vzdal pred tridsiatimi rokmi."

19/09 18/00 štart prechádzky: Prievozská ulica (na zastávke Miletičova pred reštauráciou Veg life)

Počas festivalu [fjúžn] Jürgen Rendl odhalí záujemcom svoje obľúbené zákutia mesta v rámci komentovanej prechádzky *[fjúžn] walks – Bratislava očami cudzincov*. Pre viac informácií sledujte náš facebook a v prípade záujmu sa prihláste na komunity@fjuzn.sk.

I—VII ESEJE

text

Boudewijn Dekker
Giovanni Guido
Shrey Kadam
François Daumas
Veronika Mikhaylenko
Florian Niederseer
Anastasia Sevastyanova

foto

Kvet Nguyen

Boudewijn
Dekker

O SŤAHOVAVEJ IDENTITE

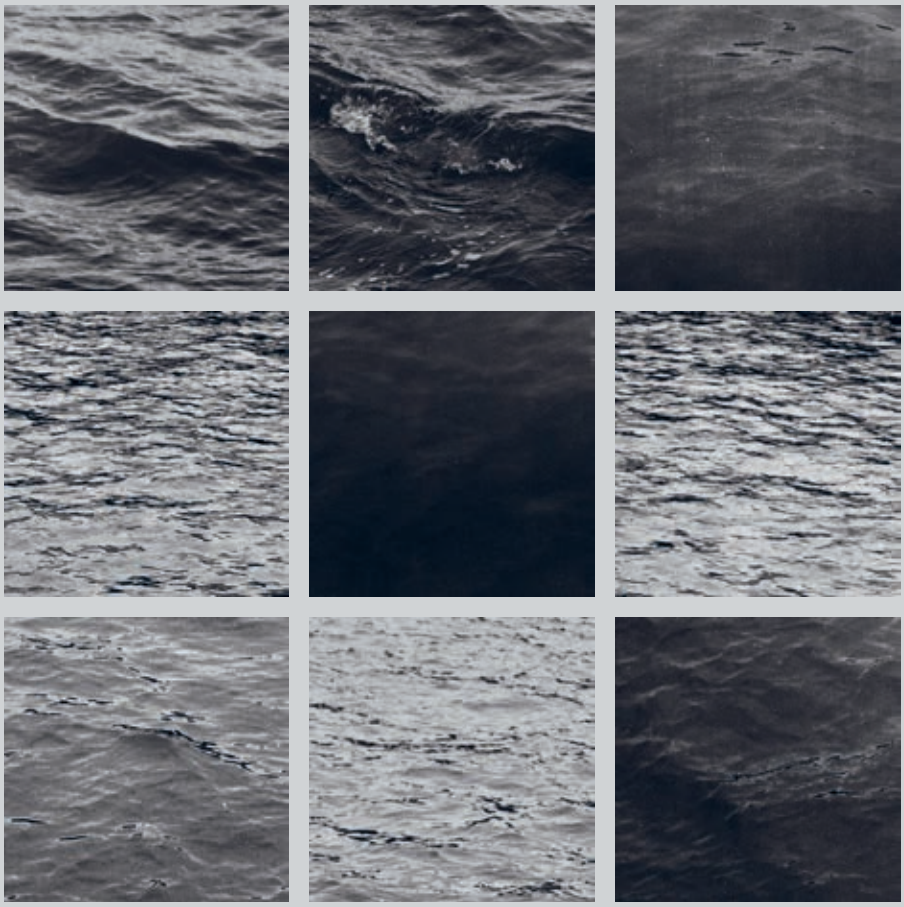

Keď sa presťahujete do cudzej krajiny, vaša identita sa sťahuje s vami. Keď som teda 5. septembra 2012 prišiel na Slovensko za svojou slovenskou manželkou, nepriniesol som si so sebou len plné tašky osobných vecí. V batohu som mal pribalený aj môj holandský spôsob života. Veľmi rýchlo som sa musel zmieriť s tým, že moja holandskosť nezapadá alebo sa prieči slovenským pravidlám. Tiež som si uvedomil, že na to, aby sa prisťahovalec úspešne zabýval v cudzej krajine, podlieha neustálej reflexii vlastnej identity, identity toho druhého a hľadá, ako nájsť medzi nimi rovnováhu. Sám seba som sa pýtal, koľko zo svojej doterajšej identity si medzi Slovákmi môžem udržať? Koľko z nej sú schopní a ochotní akceptovať? Kedy do seba narazíme a kedy sa stretneme?

Holanďania sú väčšinou veľmi priamočiari, niekedy až arogantní (aj keď sami by sme to o sebe takto nikdy nepovedali – preferujeme termín „sebavedomí"). Sme úprimní, problémom čelíme narovinu, konflikty uchopíme za pačesy a trasieme nimi, až kým ich nevyriešime. Vieme sa za seba postaviť a prehovoriť. Sme liberálni, neformálni a naša spoločnosť je väčšinou lineárna a progresívna. Slováci sú v mnohých ohľadoch rozdielni. Sú viac rezervovaní. Problémy radšej obchádzajú držiac jazyk za zubami a nechávajú ich rozseknutie na niekom inom (rozumej niekom s väčšou autoritou). Spoločnosť na Slovensku je všeobecne konzervatívnejšia, aj keď vo vzduchu cítiť zmenu; formálnejšia, hierarchická a tradičná.

Tieto definície sú, samozrejme, veľmi zovšeobecňujúce. Takisto si uvedomujem, že obe identity sú výsledkom formovania dvoch individuálnych a absolútne rozdielnych národných histórií. Minulé desaťročia a storočia, počas ktorých mali Slováci prikázané, čo robiť, hovoriť a myslieť si, zanechali na ich spoločnosti obrovské stopy. Holandskú identitu zas z veľkej časti tvarovala história v obchodovaní a rôzne pozície na medzinárodnej scéne.

Odhliadnuc od týchto rozdielov, stále by bolo naivné očakávať, že keď sa „sebavedomý" Holanďan prisťahuje na Slovensko, tieto dve identity do seba v istej chvíli nenarazia. Pretože narazili. A nie raz.

Presťahovať sa do cudzej krajiny znamená, že sa stanete súčasťou inej spoločnosti, ktorá vás musí akceptovať, ak v nej chcete pohodlne žiť. Vždy som tvrdil, že je zodpovednosťou toho, kto sa prisťahuje, posnažiť sa, aby do svojho nového bydliska zapadol. Nikdy nie naopak. My, cudzinci, nemôžeme arogantne očakávať, že naša nová krajina bude prispôsobovať svoje pravidlá tým, ktoré by sme očakávali doma. Tak to jednoducho nefunguje. Žijeme pod ich strechou, preto musíme rešpektovať ich pravidlá. Bolo pre mňa preto veľmi dôležité pochopiť, ako to funguje na Slovensku a osvojiť si tunajšie zvyky, tradície, sociálne šifry a mentalitu. Bez týchto znalostí by som sa nikdy nemohol na Slovensku udomácniť. Nechcel som, aby ma vnímali len ako ďalšieho z mnohých cudzincov.

Chcel som sa stať súčasťou slovenskej spoločnosti. Chcel som byť akceptovaný. Zároveň mojím zámerom ale nikdy nebolo stať sa Slovákom. Nechcel som o svoju identitu prísť úplne. Veľmi skoro som však zistil, že ak chcete uspieť v cudzej spoločnosti, musíte robiť kompromisy. Začal som si osvojovať jednotlivé elementy slovenskej identity a akceptovať ich ako svoje vlastné.

Nikdy som nestratil svoje sebavedomie a navždy zostanem tým, ktorý v akomkoľvek prostredí prehovorí ako prvý. Stále mám svoj názor na všetko, som liberálny a preferujem neformálne vzťahy pred formálnymi. Zároveň som sa ale naučil svoje postoje upraviť, keď to situácia vyžaduje, pretože si uvedomujem, že nie každý Slovák by sa s nimi stotožnil; a ďalej tu zájdem s pokojnejším prístupom. Tiež som sa naučil vážiť si význam tradícií ako jedného z faktorov, ktoré ovplyvňujú identitu (čo je niečo, od čoho sme v Holandsku upustili), a takisto to, ako veľmi si Slováci vážia osobné vzťahy v živote.

Chcel som sa stať súčasťou slovenskej spoločnosti. Chcel som byť akceptovaný. Zároveň mojím zámerom ale nikdy nebolo stať sa Slovákom. Nechcel som o svoju identitu prísť úplne. Veľmi skoro som však zistil, že ak chcete uspieť v cudzej spoločnosti, musíte robiť kompromisy.

Zatiaľ čo v Holandsku je prioritou číslo jeden práca, na Slovensku stojí až za vzťahmi k rodine a priateľom. Určite tým nechcem povedať, že Slováci nie sú pracovití. Skôr tým vyjadrujem, že v živote miestnych majú vzťahy omnoho väčšiu hodnotu než to, koľko peňazí človek zarobí a kde sa nachádza na pracovnom rebríčku. Všetky tieto nuansy a mnohé ďalšie sa stali podstatnou súčasťou môjho života na Slovensku.

Keď zhodnotím posledných šesť a pol roka, dá sa povedať, že som sa úspešne asimiloval do slovenskej spoločnosti? Občas do seba vrážame. S tým musí človek rátať. I keď sa môžem naozaj veľmi snažiť nájsť to správne vyváženie medzi obomi identitami, nie som Slovák a Slováci nie sú Holanďania. Môj život tu je však zatiaľ veľmi plodný, v pracovnej aj osobnej oblasti. Môžem povedať, že som našiel spôsob, ako ostať Holanďanom natoľko, aby som nestratil svoju vlastnú identitu, a zároveň som pochopil, aké je moje miesto v slovenskej spoločnosti.

Ako môžeme spájať identitu s konceptom, ktorý nás tlačí k tomu, aby sme sa báli? Prečo máme vidieť inú identitu ako negatívnu? Ako sme sa v takom krátkom čase dostali od jej vnímania so zvedavosťou a toleranciou, k vnímaniu s nenávisťou a strachom?

Giovanni Guido

PREČO NÁS POLITICI NEUSTÁLE PRED NIEČÍM „OCHRAŇUJÚ“

Strach. Obrana. Uzavretá myseľ. Odmietnutie. Väčšina z nás si v dnešnom svete predstaví pri slove identita práve tieto termíny. Je to smutný dôsledok obmedzeného pohľadu, ktorý je ustráchaný, zúžený, produkt historickej éry, kde jedinou možnou identitou je tá „naša“. Je zbytočné si predtým zatvárať oči alebo predstierať opak.

Koľkokrát sme počuli politikov na rôznych pozíciách oháňať sa prejavmi o „ochrane našej identity“, keď sme si letmo čítali noviny, pozerali televíziu či lenivo prezerali sociálne siete? Sú to verejné stretnutia, kde ústrednou témou bolo, a je, jediné – zastrašiť. Rozrušiť mysle a svedomia. Nasmerovať všetkých, alebo aspoň väčšinu ľudí, k jednému cieľu. „Ten druhý“ je nebezpečenstvo. Problém. Poplach. „Ten druhý“ očividne prináša inú identitu. Tú nesprávnu. Pretože vo svete, ktorému dominujú fake news a prejavy plné násilia, sa rozdielne, bohužiaľ, spája s nesprávnym.

Spiatočná cesta

Veľmi dobre vieme, že slovo identita pred nami otvára tisícky ďalších ciest a tém. Miesta, kde sa na identitu pozerá z pozitívneho uhla pohľadu. Zamyslieť by sme sa preto mali nad inou otázkou. Ako môžeme spájať identitu s konceptom, ktorý nás tlačí k tomu, aby sme sa báli? Prečo máme vidieť inú identitu ako negatívnu? Ako sme sa v tak krátkom čase dostali od jej vnímania so zvedavosťou a toleranciou, k vnímaniu s nenávisťou a strachom?

Neviditeľný nepriateľ

Zovšeobecňovanie by bolo banálnou chybou, ale pred dôkazmi sa neskryjeme. Nech zdvihne ruku ten, kto počas bežného dňa nenarazí vo svojom mobile na sociálnych sieťach na príspevok alebo komentár, kde ho niekto nenabáda „chrániť“ isté hodnoty v mene našej vlastnej identity. Nech hodí kameňom ten, kto ešte nikdy v správach nepočul, že by sa hovorilo

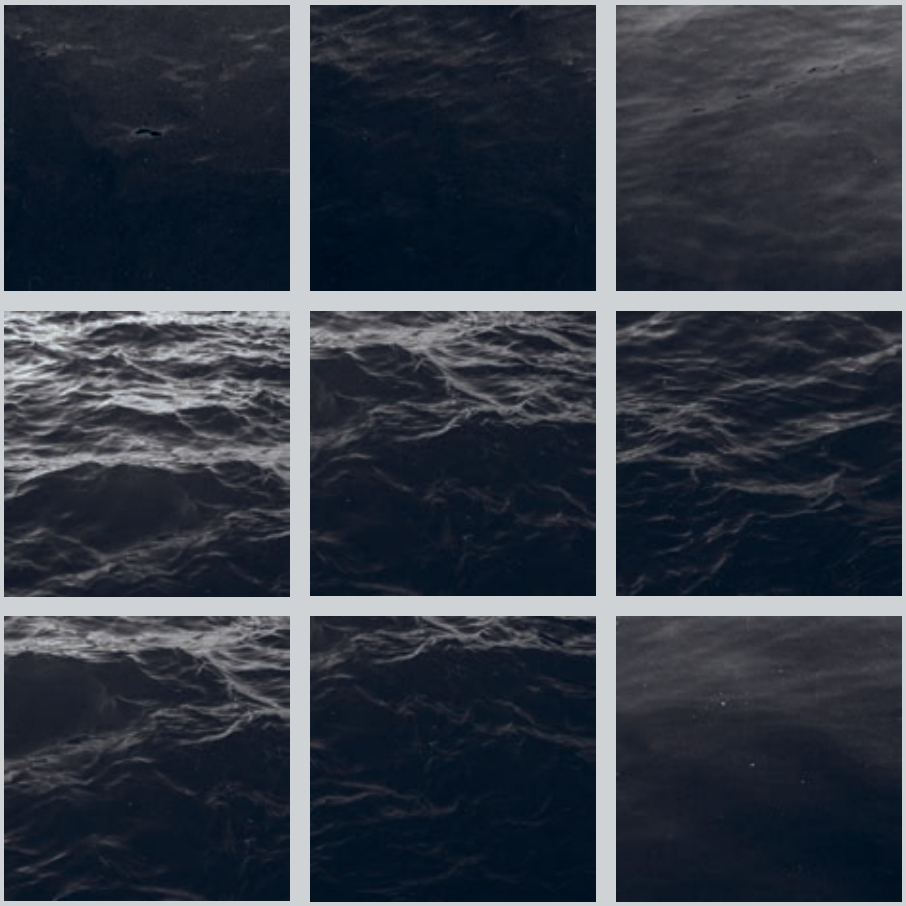

o obrane „našej identity“ a o atmosfére nepretržitého konfliktu proti nepriateľovi, hoci ani neexistuje. Preto ho treba vytvoriť.

A príkladov máme dnes až priveľa. Stačí si otvoriť geografickú mapu Európy a ukázať prstom na náhodnú krajinu. Populisticko-nacionalistické strany, ktoré postupne ovládajú kontinent, brnkajú na túto strunu už dlho. Napriek rôznym obmenám ostáva hlavná myšlienka stále tá istá. Migranti proti Európanom. Kresťania proti moslimom. Čierni proti bielym. Kým nedosiahneme provincializmus; Taliansko proti Francúzsku, Grécko proti Macedónsku, Rusko proti Ukrajine. V mene identity.

Akej identity?

Túto otázku by si mal položiť ten, kto podporuje, hulákajúc a plný hnevu, predstaviteľov konfliktu. Skutočne má každý štát svoju jednoznačnú identitu? Sme si istí, že každý z nás nie je zliatinou množstva identít, ktoré počas storočí prechádzali miestom, kde žijeme? Možno je pre návrat do atmosféry tolerancie a dialógu potrebné pozorovať samých seba.

Príklad

Len jeden: Taliansko. Existuje vôbec pravá talianska identita? Dokáže relatívne mladá krajina, kde vnútorné konflikty nikdy neustali, definovať a vlastniť svoju identitu? To, že neexistuje jediná talianska identita, sa dá ľahko poukázať na tom, ako sa v historickom kontexte menilo vnímanie krajiny.

Len sa pozrime: Rímska ríša ako vrchol. Jej pomalá agónia, príchod „barbarských“ národov zo severnej Európy a severnej Afriky. Vznik mnohých malých štátov počas renesancie. Oblasť dobytá Francúzskom, Španielskom a Rakúsko-Uhorskom. Odtrpené zjednotenie, geografické, ekonomické a lingvistické. Kráľovská rodina, ktorá pochádzala z hraničnej oblasti. Kult Rímskej ríše počas fašistickej éry. Kontrola Atlantických spojencov ku koncu druhej svetovej vojny. Imigrácia v druhej polovici dvadsiateho storočia z Afriky, Balkánu a čiastočne aj z Južnej Ameriky. A zoznam pokračuje ďalej.

Dlhá cesta

Pre mnohých to bude ťažké priznať, ale poďme to aspoň skúsiť. Uvažujme logicky. Diskutujme. Sme viac, než len jednou identitou. Sme úchvatnou kombináciou rôznych populácií, ktoré za minulé storočia vytvorili to, čím sme dnes. Do menšej či väčšej miery, vlastníme aspekty všetkých z nich. A neplatí to len pre Taliansko. Platí to pre celú Európu a takisto pre ostatné kontinenty. Je našou povinnosťou odložiť úzkosti a strach dnešnej doby, aby sme sa dostali späť na cestu vedúcu k otvorenosti, zvedavosti a tolerancii. Bude to trvať, musíme s tým rátať. Na jednej strane je jednoduché naviesť ľudí smerom k nenávisti a strachu, na druhej strane je ešte stále zložité priviesť ich späť na cestu slušnosti a rešpektu. Tieto slová sa však s identitou vždy spájali.

Shrey Kadam

SPLNIL SOM SI SVOJ SLOVENSKÝ SEN

Na mojej identite nie je už nič pôvodné. Je kombináciou všetkých miest a ľudí, s ktorými som žil. Narodil som sa a vyrástol v Indii, študoval som vo Švajčiarsku a Veľkej Británii a na Slovensku žijem už šesť rokov. Napriek tomu, že hovorím po slovensky a miestnu kultúru poznám už dobre, nikdy ma pravdepodobne nebudú vnímať ako miestneho, keďže farba pleti je nepochybne stále považovaná za základnú formu identity.

Mnoho ľudí nevie, že kým som sa presťahoval do krásneho hlavného mesta Bratislava, žil som asi tri roky na východnom Slovensku. Ľudia podľa cudzineckého stereotypu automaticky predpokladajú, že tu študujem. V skutočnosti však pracujem na plný úväzok v americkej IT firme a zároveň mám svoj vlastný biznis v oblasti gastronómie – indický foodtruck s názvom MumBhai Express, s ktorým navštevujeme festivaly a podujatia. Niektorí tvrdia, že som si splnil svoj „slovenský sen“, iní zase premýšľajú, ako je možné uspieť v krajine, kde sa mnohí nevedia uživiť a sťahujú sa do zahraničia. Vždy sa snažím ľuďom dokázať, že Slovensko ponúka skvelé príležitosti. Vďaka blízkosti k Rakúsku, Česku a Maďarsku sa pre každého s biznisovým zmýšľaním otvára svet plný možností.

V zahraničí žijem už viac než jedenásť rokov a vždy sa snažím stotožniť sa so svojím novým domovom, s jeho zvykmi a tradíciami. Zažil som nepochybne obrovský kultúrny šok, keď som sa rozhodol opustiť miesto manažéra v londýnskom hoteli a prisťahoval som sa do Košíc, kde som začal pracovať ako kuchár v reštaurácii na východnom Slovensku. O jazyku, jedle a tradíciách, ktoré formovali slovenskú mentalitu, som toho veľa nevedel. Rozhodnutie presťahovať sa sem bolo výzvou, ku ktorej ma priviedla moja vtedajšia priateľka – Slovenka, ktorá mi pomohla najviac. Sama si prešla ťažkým obdobím prispôsobovania sa miestnym zvyklostiam po tom, čo žila v USA. Nikdy jej nebudem môcť dostatočne poďakovať za ochotu, s ktorou so mnou navštevovala všetky úrady a tlmočila pre mňa.

Čoskoro som pochopil, že jazyk bude kľúčom k tomu, aby som si okolo seba vytvoril sieť dobrých ľudí. Na východnom Slovensku bola len malá skupina ľudí, ktorí hovorili po anglicky, a väčšina z nich sa hanbila alebo sa bála, že urobia chyby, keď budú hovoriť. Začal som si čítať staré noviny a časopisy a dokonca som začal počúvať slovenský rap, pozerať filmy a seriály. Zrazu som s plynulým prízvukom vedel povedať niekoľko fráz, čo zopár ľudí presvedčilo o tom, že toho viem po slovensky viac než v skutočnosti. Bolo úžasné pozorovať, ako sa vďaka pár slovám ľudia okolo mňa cítili príjemnejšie. Pamätám si, ako ma predavačky v Bille, ktoré sa predtým vždy vyhýbali očnému kontaktu, zrazu zdravili s úsmevom a krátkym rozhovorom. Keď som videl, že sa pri mne cítia uvoľnene a otvorenejšie, môj postoj k Slovákom sa kompletne zmenil.

Je dôležité mať na pamäti niekoľko znakov indickej kultúry – naša krajina je minimálne 67-krát väčšia ako Slovensko, hovoríme 22-mi hlavnými jazykmi a mnohými ďalšími dialektami. Rád zo zábavy tvrdím, že sme ako ázijská verzia Európskej únie s 29 štátmi s rôznymi kultúrnymi rozdielmi. Na celú krajinu sa teda nevzťahuje väčšina známych stereotypov, vrátane toho najčastejšieho, že indické jedlo obsahuje mnoho chilli. Ten sa snažím vyvrátiť aj pomocou jedla, ktoré servírujeme v MumBhai Expresse, ktoré je známe svojím indickým korením a domácou prípravou bez toho, aby sme pridávali mnoho chilli alebo umelé dochucovadlá.

Ak je niečo, z čoho mi vlasy vstávajú dupkom, je to to, že si ľudia neuvedomujú, že v tomto živote majú len jedno telo. Mali by sa starať viac o to, aké jedlo svojmu telu ponúkajú, pretože nás má udržiavať zdravých. Gastronómia na Slovensku sa rozvíja a som šťastný, že pomocou môjho projektu môžem byť toho súčasťou a prispievať k zdravšej budúcnosti!

Na mojej identite nie je už nič pôvodné. Je kombináciou všetkých miest a ľudí, s ktorými som žil. Napriek tomu, že hovorím po slovensky a miestnu kultúru poznám už dobre, nikdy ma pravdepodobne nebudú vnímať ako miestneho, keďže farba pleti je nepochybne stále považovaná za základnú formu identity.

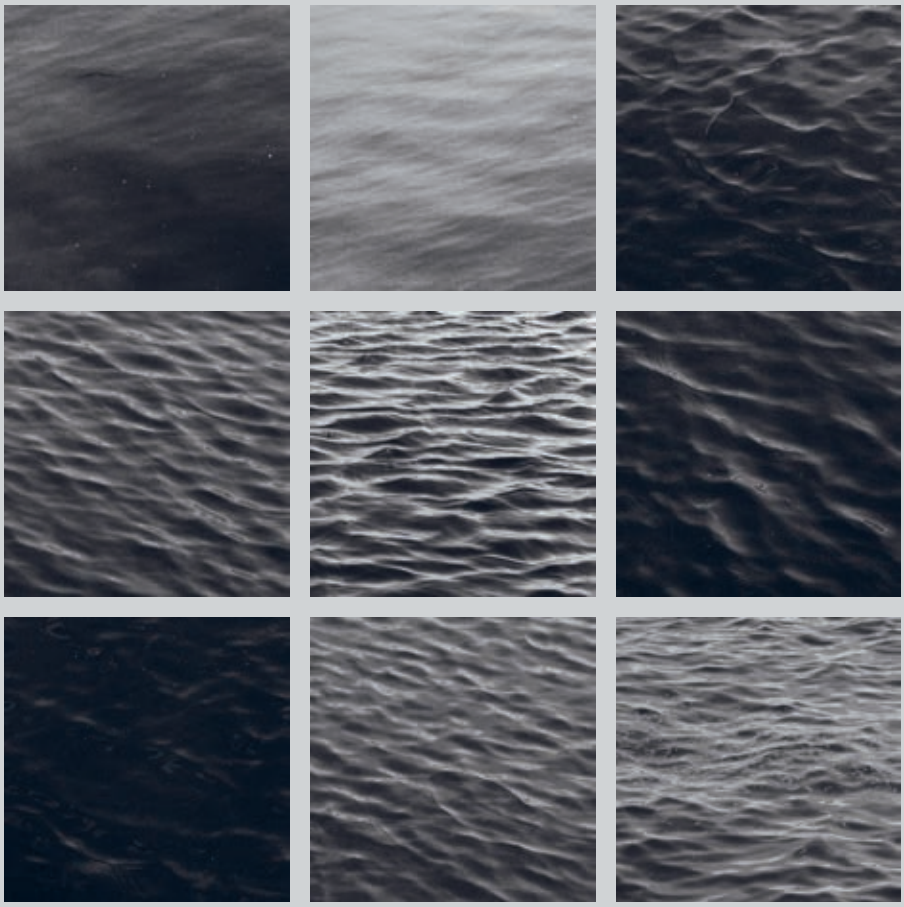

IV

François
Daumas

AKÉ VIZITKY SI VYSTAVUJEME?

Otvorené zmýšľanie by nám malo pomôcť posúvať sa vpred, budovať lepšiu spoločnosť, učiť naše deti tolerancii k iným kultúram a byť lepšími ľuďmi a občanmi. Politické formácie, ktoré zakladajú svoju činnosť na strachu z iných, sú ako zaťatá päsť. Zaťatou päsťou môžete dosiahnuť jedine deštrukciu, ale pokiaľ to cítite ako ja, tak sa môžeme vidieť v otvorenej dlani. Môže budovať, držať krehké veci, upokojiť, ale stále aj udrieť, ak si to situácia vyžaduje.

Téma identity je široká, ale ja by som sa rád zameral na identitu ľudí, ktorá sa spája s ich krajinou. V posledných rokoch sa mnohí ľudia, bohužiaľ, obávajú, že ich krajina svoju identitu stratila. Veľa z nich verí konšpiračným teóriám bez toho, aby si overili ich pravdivosť. Akoby sa názory len kopírovali a prilepili: „Nemám svoj názor, skopírujem tvoj."

Každá krajina je na svoju identitu hrdá. Ako Francúz som so svojou identitou spokojný, aj keď viem, že história mojej (napokon ako každej) krajiny je plná vzostupov a pádov. Túto identitu dedíme a ona s nami rastie a vyvíja sa, nikdy neostáva taká istá. Vytvára pre nás príležitosť zlepšiť seba, svoju krajinu a spoznávať iné identity v ich širokej komplexnosti. Niekedy sa mi zdá, že ľudia ich vnímajú ako vizitky s menom a pozíciou. „Ty si Francúz?!" a vzápätí si predstavia moju vizitku. Meno: Louis de Funès, pozícia: pojedač bagiet a croissantov (čo u mňa platí), adresa: Paríž.

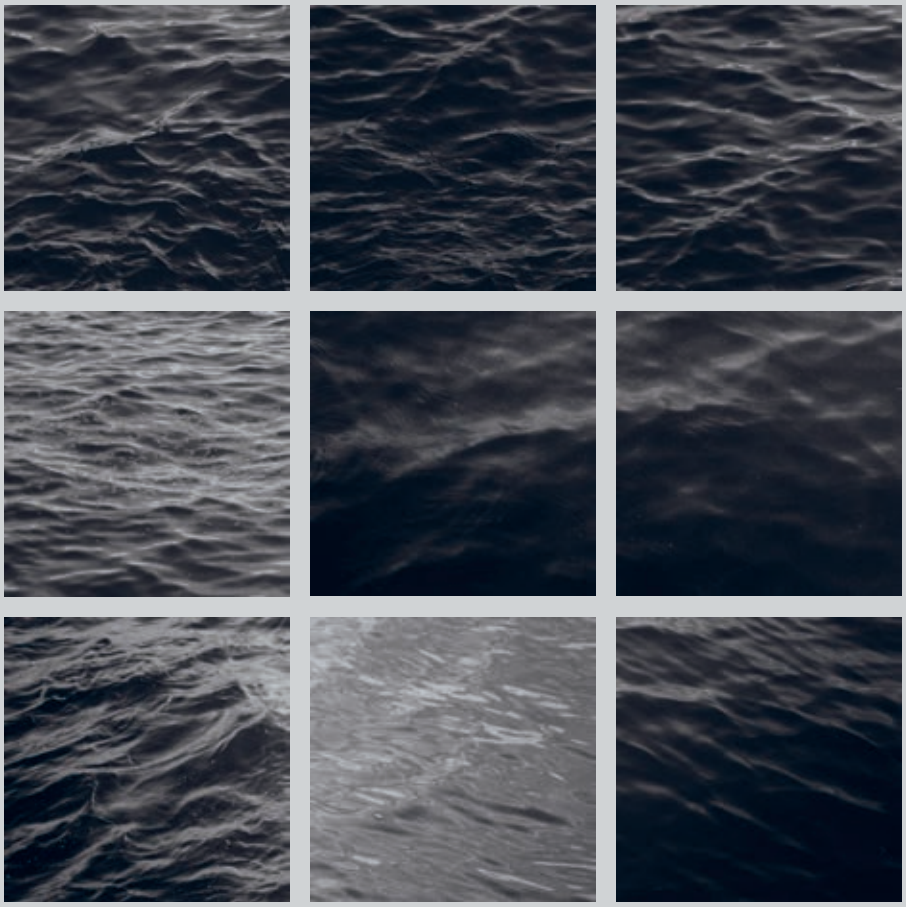

Niektorí z mojich slovenských známych boli šokovaní, keď sa dozvedeli, že navštívili Paríž viackrát než ja. Bol som tam dvakrát. Musím povedať, že tento rozhovor sa opakuje stále dookola a nikdy neprestane byť zábavný. Je to, samozrejme, klišé.

Netušil som, čo znamená slovenská identita predtým, než som sem prišiel. Bolo skvelé vidieť množstvo ľudí, ktorí sú pripravení svoju krajinu zlepšiť, a tým aj zlepšiť vzťah ku svojej identite. Netvrdím, že to tu bolo v zlom stave, ale videl som pozitívne myslenie a vôľu posunúť veci správnym smerom. Možno zniem ako politik, ale nebojte sa, nie som, len sa snažím byť úprimný.

Ak by som mal vytvoriť klišé vizitku pre Slovensko, napísal by som toto: meno: Peter Sagan, pozícia: pojedač halušiek a pirohov (čím tiež v skutočnosti som), adresa: Košice. Áno, napísal som Košice namiesto Bratislavy. Najmä kvôli stereotypom, ktoré ľudia z Bratislavy alebo Košíc majú navzájom. A okrem toho bývam v Košiciach. Podobné klišé máme vo Francúzsku medzi severom a juhom krajiny. Pochádzam z juhu Francúzska, čo je ekvivalent Košíc pre Slovensko.

Žil som vo Francúzsku aj Nemecku a momentálne bývam na Slovensku. Spoznal som sa s toľkými milými ľuďmi, že sa moja národná identita vyvinula v silnú európsku identitu a viac než predtým sa cítim ako obyvateľ sveta. Je upokojujúce, že mnoho ľudí sa cíti v Európe a vo svete rovnako, napriek tomu, čo čítame alebo vidíme v správach.

Otvorené zmýšľanie by nám malo pomôcť posúvať sa vpred, budovať lepšiu spoločnosť, učiť naše deti toleranciu k iným kultúram a byť lepšími ľuďmi a občanmi. Politické formácie, ktoré zakladajú svoju činnosť na strachu z iných, sú ako zaťatá päsť. Zaťatou päsťou môžete dosiahnuť jedine deštrukciu, ale pokiaľ to cítite ako ja, tak sa môžeme vidieť v otvorenej dlani. Môže budovať, držať krehké veci, upokojiť, ale stále aj udrieť, ak si to situácia vyžaduje.

V

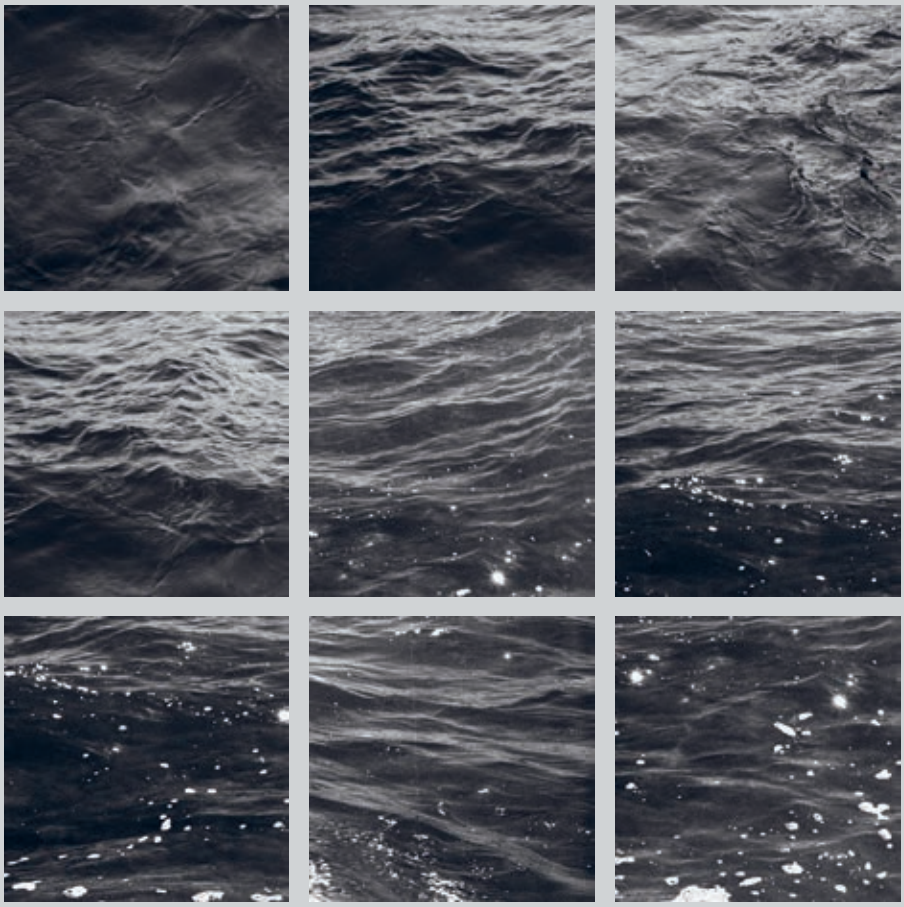

Veronika Mikhaylenko

RUSKÝ POHĽAD NA SLOVENSKÚ REALITU

Zahraničná skúsenosť je veľmi lákavá. Keď cestujete do cudzej krajiny, máte v hlave istú predstavu, skutočnosť je však úplne iná. Niekedy zabúdame, že si pri sťahovaní do inej krajiny za lepším životom (pretože susedova krava sladšie mlieko dáva) so sebou prinášate aj svoju osobnosť, minulosť a znalosti. Stretávate sa s nepochopením, kultúrnym šokom, niekedy pociťujete hnev a sklamanie. Dovoľte mi podeliť sa s vami o svoj príbeh dobrovoľníctva na Slovensku, ktorý moju identitu nesporne ovplyvnil.

Počas ciest sa stretnete so stereotypmi. Tieto zvláštne úkazy pretrvávajú napriek všetkým snahám ich vyhubiť. Hádajte, čo ľuďom napadne ako prvé, keď im prezradím, že pochádzam z Ruska? Matriošky, vodka, medvede, balalajka, tuhé mrazy a tak ďalej. Pri rozhovoroch som sa ľuďom snažila pomôcť lepšie identifikovať svoju krajinu a kultúru, premýšľať kriticky bez predsudkov. Vďaka tomu som v sebe objavila potrebu skúmať a motivovať ostatných, aby skúmali tiež.

Ak mám byť úprimná, Slovensko nebolo mojou prvou voľbou, keď som sa rozhodovala, kam by som chcela cestovať na Európsku dobrovoľnícku službu. Vhodný projekt som hľadala štyri roky. To množstvo prihlášok, ktoré som poslala! Vytrénovala som si výdrž a schopnosť riskovať, byť tvrdohlavou a robiť rozhodnutia, ktoré zmenili môj život. Zhoda náhod ma však doviedla k nápadu vycestovať na rok do tejto malej veľkej krajiny, o ktorej som dovtedy nevedela takmer nič.

Nakoniec som skončila na mieste, ktorého meno a geografickú polohu som osem mesiacov predtým ani nepozna-

la. Bývam v Ružomberku, v meste na severe krajiny, kde pôsobím ako dobrovoľníčka v miestnej organizácii pre mládež. Čakalo ma tu mnoho prekvapení. Som dieťa veľkomesta, zvyknuté na zápchy, dlhé rady ospalých a nevrlých ľudí v metre. Tam musíte reagovať rýchlo, byť súťaživí, aby ste uspeli, pracovať tvrdo a snažiť sa, inak si svoje miesto pod slnkom nevybojujete.

V tomto chaotickom životnom štýle som začala túžiť po väčšom pokoji. Tu som ho našla. Prázdne ulice cez víkend, obchody otvorené do siedmej večer, meškajúce vlaky a večer len málo autobusov, žiadne termíny a obľúbená fráza: „Uvidíme, neboj, začneme pomaly." Trpezlivosť mi veľmi pomohla, ale potrebovala som zapracovať na svojom pozitívnom prístupe k situáciám, ktoré sa diali okolo mňa.

hovoriť s ľuďmi využívaním len ruských slov a svojej charizmy. Samu seba som vnímala ako reprezentantku svojej krajiny, keďže ľudia si pozorovaním mňa urobia obraz o celej krajine.

Uvedomujem si však viac a viac, že národnosť neovplyvní osobnosť človeka v každom smere a v každej krajine sa nájdu ľudia s pozitívnymi i negatívnymi vlastnosťami. Na svojej ceste som však, našťastie, stretla mnoho dobrých priateľov, najmä medzi ostatnými EVS dobrovoľníkmi a miestnymi. Niekedy som kvôli rusofóbnej propagande mala strach púšťať sa do politických diskusií či vyjadriť svoj názor a stále sa týmto témam snažím vyhýbať. Vo väčšine prípadov ma však ľudia vnímali a pristupovali ku mne pozitívne. Občas sa bez znalosti slovenčiny cítim zmätene, na polícii či v nemocniciach je ťažké nájsť

Spoznávaním ľudí iných národností a akceptovaním ich rozličností som sa stala otvorenejšou a tolerantnejšou. Zároveň sa ale snažím ostať úprimná sama k sebe a svojim hodnotám, ktoré vyznávam a vyrastala som s nimi – miluj miesto, kde si sa narodila, uč sa od ostatných a vráť sa so skúsenosťami, s ktorými môžeš zlepšiť svoje rodisko, komunitu a seba.

Po tom, ako na vás dopadne kultúrny šok, vám začne byť smutno za domovom, alebo si aspoň začnete vážiť javy, ktoré sú jeho súčasťou. Spoľahlivá a rýchla verejná doprava, školské rozvrhy, kúrenie v domoch, kde je teplo za každého počasia, zákaz fajčenia na verejných miestach. Naučila som sa opäť byť vďačná a trpezlivá.

Slovensko ma uchvátilo svojou prírodou, horami, zámkami, dychberúcimi výhľadmi. Nedá sa však odoprieť, že ľudia zohrávajú obrovskú rolu v tom, aby ste sa v novej krajine cítili príjemne. Zistila som, že Rusi a Slováci majú celkom podobnú mentalitu. Prekvapilo ma, že ľudia prejavovali záujem o moju krajinu, stále sa učia ruštinu na školách a považovali ma za zdroj vedomostí. Rozvinula som si svoje organizačné a komunikačné schopnosti a dokonca objavila triky, ako

anglicky hovoriaci personál. Vyžaduje si to veľa trpezlivosti a vieru v úspech.

Áno, sú chvíle, keď sa cítite znechutení. Každý môže začať váhať, najmä keď vás vaša práca nenapĺňa. Odporúčam vyčkať, tak ako v maratóne, do polovice, kde nájdete silu opäť sa nadýchnuť. Snažím sa situácii prispôsobiť a vyťažiť z nej čo najviac. Nesťažujem sa, nesedím bez pohybu, hľadám viac príležitostí, som proaktívna.

Spoznávaním ľudí iných národností a akceptovaním ich rozličností som sa stala otvorenejšou a tolerantnejšou. Zároveň sa ale snažím ostať úprimná sama k sebe a svojim hodnotám, ktoré vyznávam a vyrastala som s nimi – miluj miesto, kde si sa narodila, uč sa od ostatných a vráť sa so skúsenosťami, s ktorými môžeš zlepšiť svoje rodisko, komunitu a seba.

VI

Florian
Niederseer

SI, KÝM SI

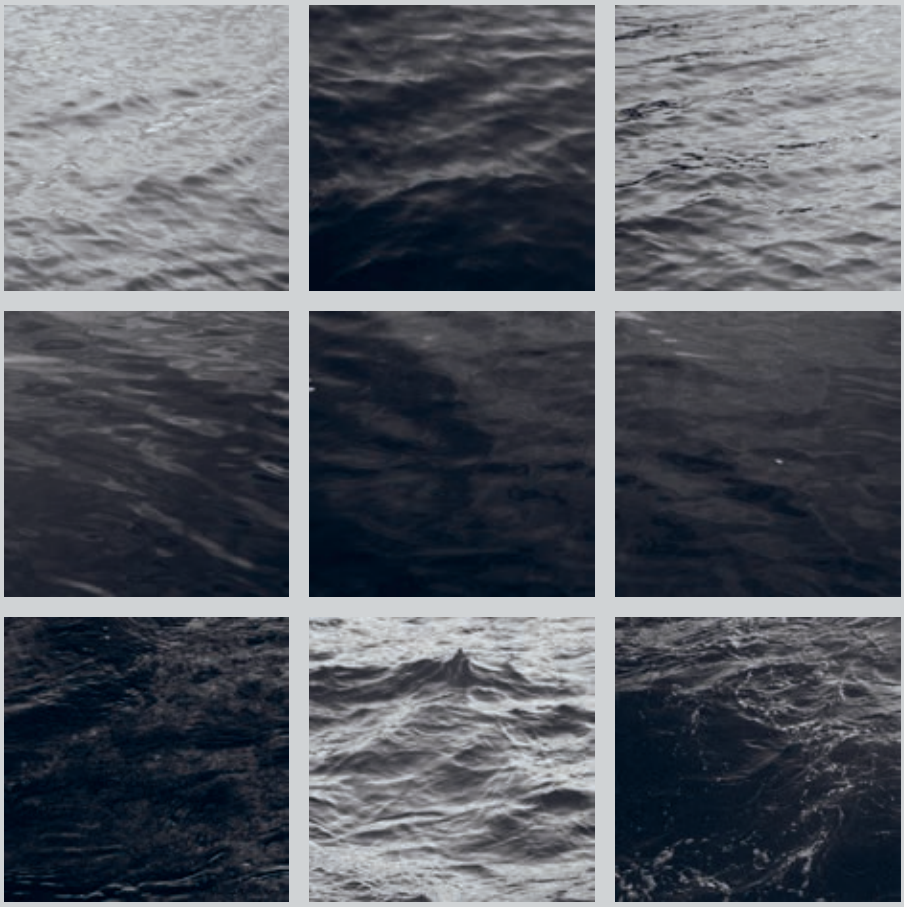

Identita

Identita

I – den – tita

Čo je moja identita?

Farby a písmená na mojom občianskom preukaze do istej miery nepochybne definujú moju identitu, ale táto malá plastová kartička nikdy nebude môcť plne obsiahnuť celú moju osobnosť. Áno, som síce Rakúšan, ale takisto ma to ťahá ku Srí Lanke, keďže som dieťa zo zmiešaného manželstva.

Áno, som síce Rakúšan, ale Slovensko a jeho obyvatelia sa ku mne počas pobytu v Bratislave správali pekne. Dá sa povedať, že som zapadol. A to aj napriek tomu, že moje jazykové schopnosti v slovenčine sú obmedzené na stručné „Ahoj“ a zmätený úsmev, keď na mňa ľudia začnú hovoriť mne absolútne neznámym jazykom.

Som teda Rakúšan-Sinhálčan či dokonca aj Slovák? Ako sa vlastne určuje naša identita? Je už navždy vyjadrená tým, kde sme sa narodili, alebo sa tvorí počas nášho života?

Aj keby sme sa zhodli na tom, že je daná naším rodiskom, toto dedičstvo môže byť pre našu identitu stále mätúce. Je Slovák vedľa vás menej Slovákom len preto, že farba jeho pokožky je o trochu tmavšia, aj keď sa narodil a vyrástol v Banskej Štiavnici tak ako vy?

A čo ja? Som azda viac Slovákom ako vy, pretože v tejto krajine žijem dlhšie, napriek tomu, že moji príbuzní majú len pramálo spoločné s týmto rajom Horaliek?

Pravdou ale ostáva, že na vašej plastovej kartičke stojí obradne napísané Slovensko, kým moja žiari červeno-bielymi farbami Rakúska. Keď si od vás predavačka vypýta drobné, nemusíte zahanbene žiadať o zopakovanie v angličtine. Stavím sa, že na Veľkú noc vás niekto aspoň raz ošpliechal vodou, alebo ste špliechali vy. Toto všetko by z vás malo robiť väčšieho Slováka, ako som ja, nemám pravdu?

Áno, ale aj nie.

Môžete sa cítiť Slovákom už len vďaka tomu, že ste prepojení s miestnou kultúrou a obyvateľmi tejto milej krajiny. Vaša identita však môže zďaleka presahovať to, akej krajiny sa cítite byť súčasťou. Môže sa vzťahovať k vášmu pohlaviu, k tomu, koho ľúbite, aké je vaše zamestnanie, čo máte a nemáte radi, čo radi jete a mnohým ďalším veciam.

Identita je niečo, čo si každý tvorí sám. Vaša identita nie je daná malou plastovou kartičkou, ale tým, ako vnímate sami seba. Môžete byť uznaní občanom istej krajiny, no len sama národnosť identitu netvorí.

Môžete sa cítiť Slovákom už len vďaka tomu, že ste prepojení s miestnou kultúrou a obyvateľmi tejto milej krajiny. Vaša identita však môže zďaleka presahovať to, akej krajiny sa cítite byť súčasťou. Môže sa vzťahovať k vášmu pohlaviu, k tomu, koho ľúbite, aké je vaše zamestnanie, čo máte a nemáte radi, čo radi jete a mnohým ďalším veciam.

Kto som?

Otázka, ktorú si všetci kladieme od chvíle, keď sme sa začali pozerať do zrkadla a videli celú škálu výrazov, ktoré sa na našej tvári usadia, keď sa nikto nedíva. Nikto, len ty. Otázka, ktorú dostávame častejšie od samých seba, než od iných ľudí. Otázka, ktorá sa objavila v mladom veku a bude tu s nami, kým nezostarneme.

Kto teda som?
Kto si ty?

Odpoveď na túto otázku je jednoduchá, ale zároveň nemôže byť zložitejšia.

Som, kto som.
Si, kto si.

To, kým si, závisí od toho, ako vnímaš sám seba. Nič viac, nič menej.

VII

Zdá sa mi, že pre Slovensko nikdy nebudeme dostatočne dobrí, lebo aj keď nás príjme jedna skupina Slovákov, tá druhá nás okamžite odsúdi. Stále si so sebou nesieme svoju identitu, je to bomba, ktorá vždy v istej chvíli vybuchne. Predísť tejto explózii zatiaľ nevieme, nech sa snažíme akokoľvek.

Anastasia Sevastyanova

TÁ NEZAŠKATUĽKOVATEĽNÁ CUDZINKA

Moja identita nebola nikde nikdy spochybňovaná tak, ako na Slovensku. Aj keď som už oficiálne Slovenka so slovenským občianstvom (predtým som bola formálne stále cudzinkou), moja identita je stále jednou veľkou neznámou. Nie pre mňa, pre iných. Pre tých, ktorí sa nedokážu vyrovnať s tým, že aj na Slovensku žijú ľudia, ktorí sa nedajú len tak uložiť do škatuľky, presne pomenovať a položiť na poličku.

Nedávno som v istej, nie veľmi príjemnej situácii, dostala otázku, či som Slovenka alebo Ruska. Mala som sa v momente rozhodnúť a odpovedať. Môj vnútorný rozpor mi však nedovolil povedať, že som Slovenka, ani to, že som Ruska. Jazyk mi jednoducho prischol k podnebiu a nedovolil mi vysloviť len jedno slovo. Povedala som, že na sto percent nikdy nebudem patriť ani tam, ani tam. Áno, vyrastala som v Rusku aj na Slovensku a obe krajiny ma dostatočne ovplyvnili. Som človek, ktorý sa ľahko prispôsobuje všade, kde žije, a kdekoľvek sa dokáže cítiť dobre, veď som od detstva veľa cestovala a sťahovala sa. Nebudem sa však biť do pŕs, kričať, že som Slovenka či vykrikovať, že Rusko je najlepšia krajina na svete a za nič si ju nedám. Vážim si moje dve rodné krajiny, na sto percent sa však ani s jednou nestotožňujem. Mám niečo z jednej aj z druhej. Aj v jednej, aj v druhej krajine mám rodinu. Áno, dokázala by som sa vrátiť žiť do Moskvy, rovnako ako žiť na Slovensku. Áno, hlásim sa k ruskej národnosti, keďže som sa v Rusku narodila. Nie, stále to nič neznamená. Stále nemám jednu konkrétnu identitu a pochybujem, že ju niekedy budem mať.

Myslím, že som svojou odpoveďou človeka, ktorý mi túto otázku položil, absolútne zmiatla. Okamžite mi povedal, že niečím na pomedzí byť nemôžem. Neexistuje to. Nefunguje to. Márne som sa snažila vysvetľovať, že sa tak cítim a moje pocity nemôžu byť správne alebo nesprávne, lebo jednoducho sú. Boli označené za skazené, zlé, také, čo mi na mojej ceste životom viackrát skomplikujú situáciu. Prečo? Lebo sa mám zaradiť. Vytŕčam. Nik predsa nemá rád takých,

čo vytŕčajú. Nemôžem vytŕčať a myslieť si, že zo mňa niečo bude.

Veľakrát som odvtedy na túto slovnú potýčku myslela a snažila sa pochopiť, ako z toho von. Ako uspokojiť ľudí, ktorí mi, pokiaľ mám zmiešanú identitu, prípadne dve identity naraz, neveria ani nos medzi očami? Ako je možné, že toto sa stále deje na Slovensku, v samom srdci multikultúrnej Európy a že takéto názory majú ľudia, ktorí sú pre mnohých považovaní za morálnu autoritu? Čo ak by som mala každého rodiča inej národnosti? Nemohla by som sa hlásiť ku dvom identitám, aj keby boli dané geneticky? Môže mi vôbec niekto zakázať hlásiť sa k nejakej identite? Mám sa na Slovensku stále radiť do kategórie cudzincov? Mám sa sama zaškatuľkovať, uložiť do boxu, na poličku, aby som uspokojila niekoho, kto si nikdy neprešiel tým, čo ja, a nerozumie, aké je žiť so zmiešanou identitou? Po jednej odpovedi totiž vždy vyplávali na povrch dve ďalšie otázky...

Lenže identita sa nedá škatuľkovať. Ona sa z tej škatule vytrhne na slobodu stoj čo stoj. Identita je v nás a vždy v nás bude, nech sa ju snažíme akokoľvek potlačiť. Naše identity sú definované našou (často komplikovanou) históriou, príbehmi našich rodín zo všetkých kútov sveta, našimi kultúrami, zvykmi, či už zlými alebo dobrými. To, ako s týmto všetkým naložíme, je len na nás. Môžeme mať v sebe milión národných identít, ale spájať sa budú vždy do jednej unikátnej bytosti. Bytosti, ktorá má nadhľad a skúsenosti z úplne iného súdka, inej krajiny, často iného kontinentu.

Vždy, keď vidím, ako tieto bytosti stoja na slovenskej cudzineckej polícii často aj celú noc, sú ponižované policajtmi, oberané o svoje identity, ohrozené vysťahovaním, je mi smutno. Začínam chápať, prečo som dostala tú hlúpu otázku o tom, kam sa radím. Lebo cudzinci sú na Slovensku stále často občanmi druhej kategórie, čiernymi ovcami, migrantmi-moslimami, čo ohrozujú tradičné slovenské rodiny. Rusi sú predstaviteľmi putinizmu a pokiaľ sa voči svojej rodnej zemi okamžite nevyhrania (ako som sa v sekunde nevyhranila ja), spadajú do kategórie podivínov. Zdá sa mi, že pre Slovensko nikdy nebudeme dostatočne dobrí, lebo aj keď nás prijme jedna skupina Slovákov, tá druhá nás okamžite odsúdi. Stále si so sebou nesieme svoju identitu, je to bomba, ktorá vždy v istej chvíli vybuchne. Predísť tejto explózii zatiaľ nevieme, nech sa snažíme akokoľvek.

Tieto naše zmiešané identity však nie sú zlé a nerobia nás horšími. Robia z nás silnejších ľudí a je mi úprimne ľúto každého, kto si myslí opak. Z tej nepríjemnej otázky, vyslovenej tónom, ktorý naznačoval, že som podradný človek, som si odniesla jedno jediné ponaučenie: vždy ostanem tou nezaškatuľkovateľnou cudzinkou. A dobre tak.

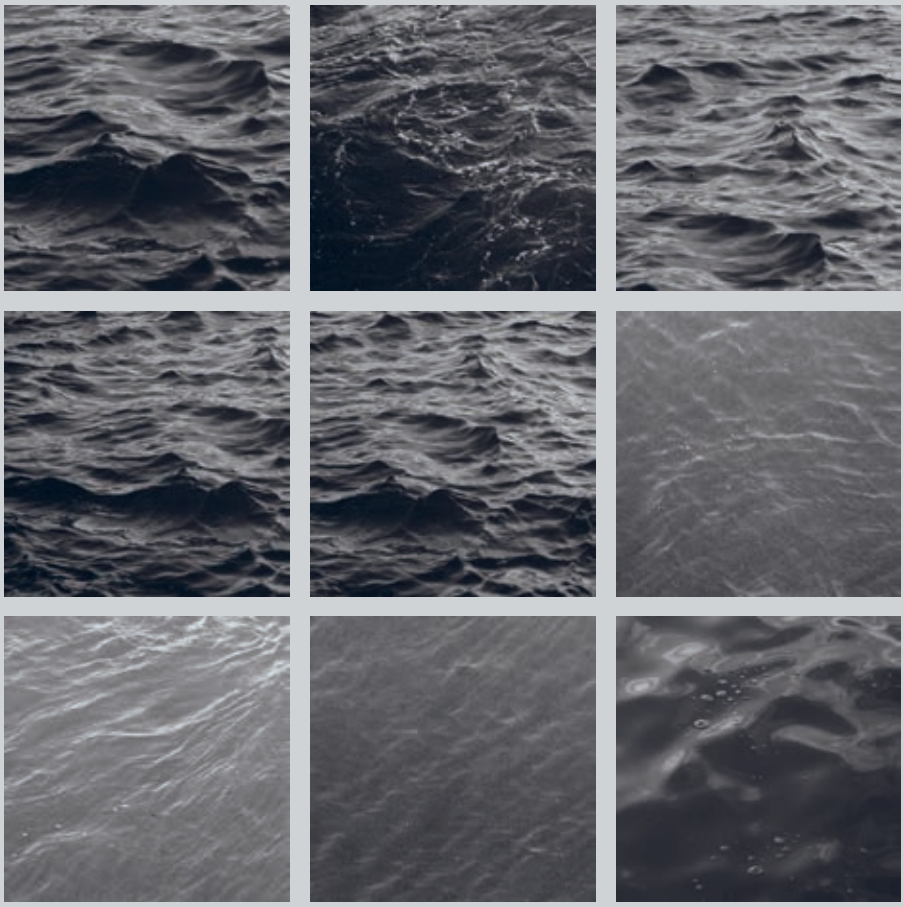

IDENTITY

Magazín 14. ročníka festivalu [fjúžn]
Bratislava, 12.—21. september 2019
... a ďalšie mestá na Slovensku počas jesene 2019

ISBN 978-80-89008-65-0

vydala Nadácia Milana Šimečku,
Svoradova 5, 811 03 Bratislava
e-mail nms@nadaciams.sk
© 2019

pripravila Anna Jacková
jazyková redakcia Zuzana A. Ferusová
fotografia na obálke Tomáš Halász
dizajn a grafická úprava Matúš Hnát
papier Grenita 250 g, Planojet 120 g
tlač Tiskárna Helbich, Brno

manažér festivalu Martin Brix
komunitná manažérka Zuzana Weberová
PR manažérka Tímea Krekovič Beck
dramaturg Laco Oravec
riaditeľka nadácie Nina Galanská

web www.fjuzn.sk
facebook @festival.fjuzn
instagram @fjuzn_festival
e-mail info@fjuzn.sk

Festival [fjúžn] dáva hlas cudzincom, migrantom a utečencom, prezentuje kultúru a život nových menšín, vytvára príležitosti na stretnutia, ukazuje rozmanitosť Slovenska, scitlivuje verejnosť, búra predsudky, spája!

Festival [fjúžn] organizuje Nadácia Milana Šimečku

Festival z verejných zdrojov podporil Fond na podporu umenia

Finanční partneri

Mediálni partneri

Na 14. ročníku [fjúžn] spolupracovali
ajlavmjuzik
Africké kultúrne, informačné a integračné centrum
Amnesty International Slovensko
Asociácia slovenských filmových klubov
Blue Night Jungle
Bohéma Bar
BRaK
Bystro
Café Berlinka
Dobrý trh
Dragúni
Dvorana VŠMU
Elektro Hafla
Febiofest
Foajé
Fountain Poetry
Fuga – priestor pre chýbajúcu kultúru
Funnylicious
Goetheho inštitút
Internationals Bratislava
Islamská nadácia na Slovensku
Joke's On You
Kalab
KC Dunaj
Kino Lumière
KPTL
Krajanský inštitút
Liga za ľudské práva
literarnyklub.sk
Mareena
Matsu premium tea & coffee
Mäss
NeViem po slovensky
Nová Cvernovka
Projekt Fórum
Punkt
Slovenská humanitná rada
Superar
The International Cities of Refuge Network
Ukraine-Slovakia SOS
Welcome to Bratislava

IDENTITY

Magazín 14. ročníka festivalu [fjúžn]
Bratislava, 12.—21. september 2019
... a ďalšie mestá na Slovensku počas
jesene 2019